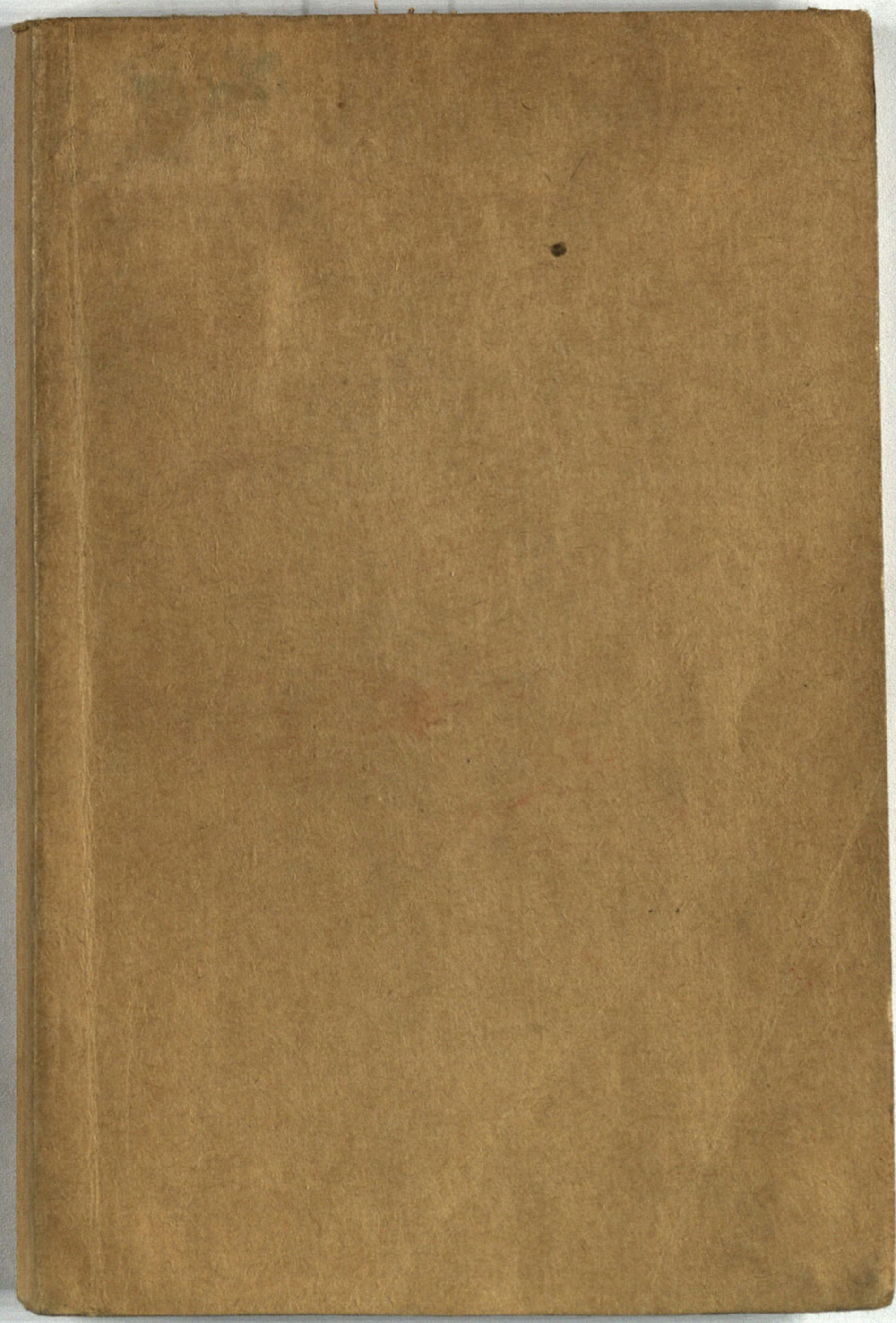

Proc I 424.1

~~PI 299~~

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

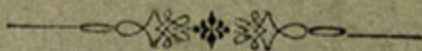
ИЛИ

ОСЛОБОЂЕЊЕ СРБИЈЕ.

НАПИСАО

СТЕВАН ПОПОВИЋ

БИВШИ СВЕШТЕНИК ТОПЧИДЕРСКИ.

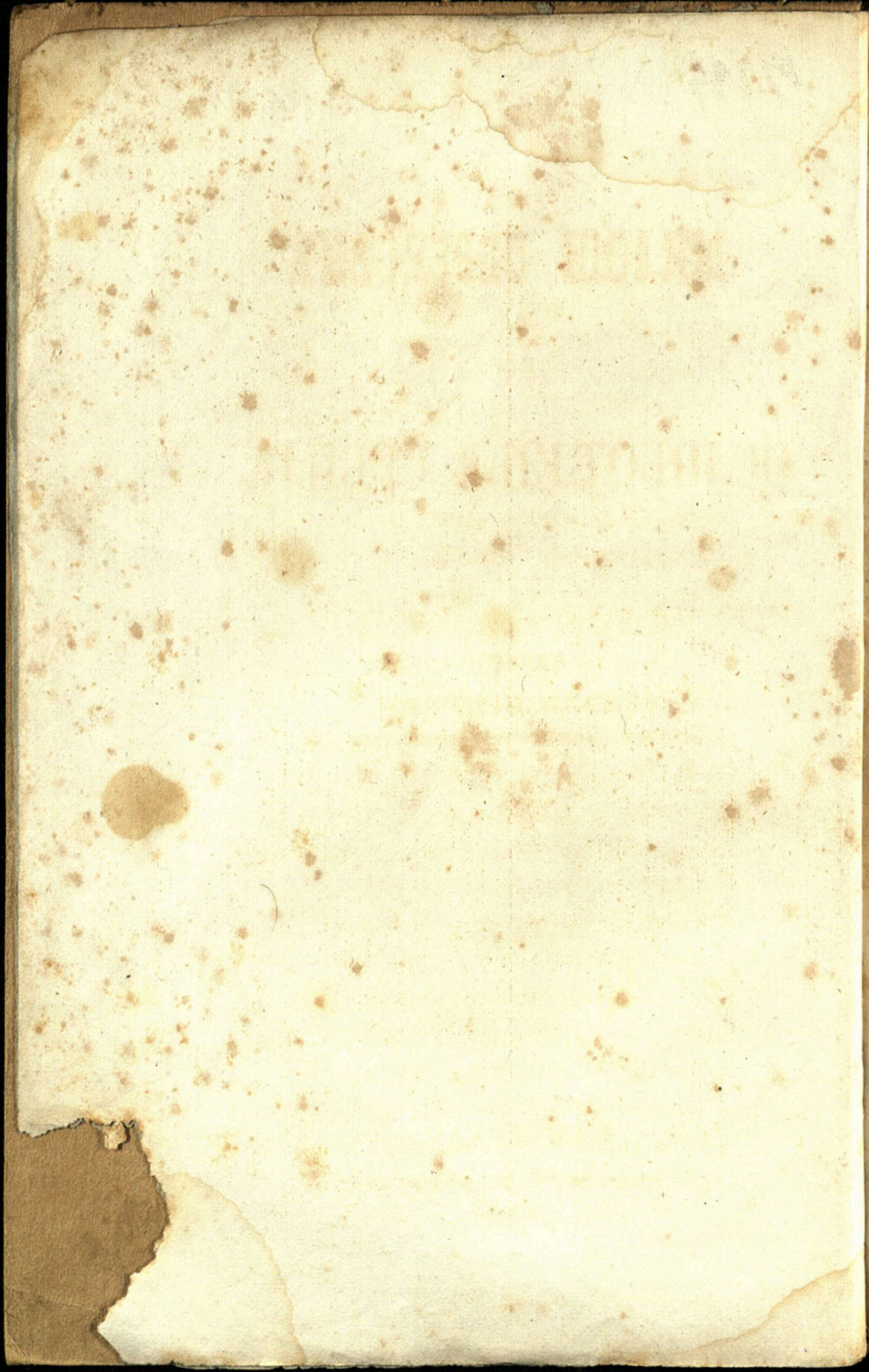
У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1865.

PI299

210245
P1 299

~~P1299~~

P19 Срп 424.1

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

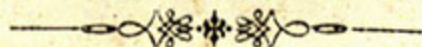
ИЛИ

ОСЛОБОЂЕЊЕ СРБИЈЕ.

НАПИСАО

СТЕВАН ПОПОВИЋ

БИВШИ СВЕШТЕНИК ТОПЧИДЕРСКИ.

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1865.

Благо томе ко до вијек живи ;
Имао се рашта и родити.

Владика црногорски.

(Све пропало, војводе побјегле, народ се уплашио,
па бежи куд-ко, једни у збјегове, а други у Ау-
стрију. Сам Милош Обреновић, руднички војвода
с Димитријем писаром остао, па у овако очајател-
ном стању чувствујући своју и санародника својих
несрећу с највећим потресом душевним тугује на
Забрежју.)

МИЛОШ.

Ух! грдила ваког невиђена,
Што га ј' Авгар зачедила срамно,
Породила у з'о час свијету,
Заданула духом пакленијем,
Окупала грознијем сузама,
Обајала скврнијем рукама,
Повила га пеленом гријеха,
Задојила крвљу човечаском,
Нађенула име необично.
Одгајила на погиб'о свима,
Успитала звјеро-скотском слашћу,
Обручила са вјечном мрзошћу,
Окружила стравом и ужасом,
Опремила с клетвом и ругобом,
Да пустоши земље и народе,
Да зајажа адске неситости,
И угађа кивној својој ћуди. —

Где! га нами, камен му у уста,
 Једом бљује, те нам ваздух трује,
 Па јошт гладне расклапа чељуст
 Да прождере свеколико србство,
 Да с' не јави више на свијету,
 Нити кадкод чује му се име;
 Да с' не служи света литургија,
 Да с' не славе славе праотаца,
 Да с' не носе крсти и иконе,
 Да с' не чују у пјесмам' похвале,
 Да с' Србчићи млади нерадују,
 Да Србкиње коло нехватају.
 Еј! слободо прошлије времена,
 Никада се заборавит' нећеш. —

(Дубоко уздане.)

Видов-дане сунца не виђео,
 Срб те нигда пожељети неће,
 Грдан ли си спомен оставио,
 Кад сарани круну Лазареву. —
 Ђе си, Ђорђе, Срба господаре?
 Ти страшило измаилског рода,
 Ђе сте и ви, србске војеведе,
 Одњијане у крилу србскоме,
 Да видите своју отачбину,
 Какву страву подноси ужасну,
 Несрећнију нигда од вијека,
 Нада њом се стуснули облаци,
 Засјенули зраке од сунашца,
 Те навукли сумрачије црно,

Кроз облаке прошибују муње
 Рик громовни небеса пролама ;
 Тугаљиво те уши заглуша,
 Распале се стихије свијета,
 И нагнуле страотној пропасти ;
 Од силе се земља задрмала,
 Узсмучала с' поноћна страшила,
 Све с' пренуло и све с' уцапило,
 Заклонило с', куда које могло,
 Зв'јер у јаму, птица у дупљину,
 Шарка гуја у ладно камење ;
 Опустлјеа поља и планине,
 Љубки доља умукли одзиви
 Пјевушкања или жуборкања ;
 Нити виђет' нит' осјетит' штогођ,
 До што с' чује подмукло ујање,
 Азијатска загушљива ватра. —
 Не би л' вама љепши образ био,
 Да сте крвљу земљу напојили,
 Која вас је љебом одранила,
 Не би л' вама већа слава била ?
 Да јуначки мријети знадосте,
 Како нам су стари умирали.
 Стид ли вас је блудит' по туђинству,
 Одрекав се завичаја свога
 У најгрђем часу одсудноме,
 Чујете ли одтуд из даљине ?
 Да вам браћа гину на мегдану,
 Куће горе, плијен се одгони

Сиротиња у робље одводи,
 Беца вриште, а мајке кукају,
 Песницама с' у прси грувају.
 Ах, ја лишен снаге и помоћи,
 Ка лав сужни у тврдом кавезу,
 Како могу очима гледати. —
 Србство бједно, жртво безакоња,
 Извини ме данас пред свијетом,
 Опрости ми слабом и нејаком,
 Што ти помоћ' нијесам у стању,
 Јарко сунце, царе звијездама
 Кад поодиш поља и планине
 И огр'јеваш дрвље и камење,
 Аманет ти од сад до вијека,
 Сјећај с' узгред ове сиротиње.

Пружи руку на Србију.

Пооди је слабу и нејаку,
 Да би лакше тугу подносила,
 Саво ладна и ти усанула
 Зашто слушаш вако набрајање,
 Па се јоште од мен' не гнушаваш,
 Ил' ми грозна не разђапиш ждрла,
 Да ме примиш грдна и невољна
 На свијету данас изгубљена,
 Сараниш ме у дубљини вјечно,
 Да ми очи јаде негледају,
 Да ми уши тугу неслушају.

(Димитрије писар уклонио се на страну и плаче.)

ЈАКОВ ВАЉЕВАЦ.

Бјеж' Милоше, да од Бога нађеш,
Што се вијеш, те још не одмичеш?
Као каква вртоглава птица
Око свога опушћена гњезда,
Оћеш лудо изгубити главу.
Турска сила на нас се подигла
Од Бугарске и од Румелије,
Албаније и Маћедоније
И од Босне и Ерцеговине.
Народу се додијало тешко,
Те се више он борити неће.
А главари земљу оставише,
Јер се више држат' немогоше.
Нама нема нико у помоћи,
Ми смо грдни листом изгубљени;
Туна нема више обзирања
Нит' надања избављењу кадгођ.
Србин ће ти од сад за свакада
У тавници вијек проводити,
У окову сузе прољевати
С опоменом на прошлости своје.
Све је било и све је пропало!
Него, бјежи, да живот сачуваш.
Човек мудар дужан је свакада
Јачој сили мјесто уступити,
Ако мање жели поднијети.

МИЛОШ.

Муч' Јакове, ти онијемиио ,
 Ако боље казат' неумиио !
 Што ми такав грдан наук' дајеш
 И душу ми замућујеш тугом,
 Ђе с' стријелом срце лијечило —
 Обрађено најјачим ударом —
 Тај ли мелем за самртну рану,
 Која с' нигда пребољети неће ?
 Како би ја земљу оставио,
 Ох, мило ми отачаство драго,
 Жену, ђецу, кума и комшију,
 Пријатеља и сродника мили,
 Ђе познајем и ђе ме познају,
 Да се скићем по земљи незнаној,
 А робље ми Турци да продају,
 Још, јаднику, за живота мога ?
 Него идем натраг у Брусницу,
 Па што буде и свијем осталим
 То и мене нека немимође.
 Доста браће са мном изгибоше
 Којекаде у бојеви страшни;
 Са чим би их другим наградио,
 Разма и ја да им посљедујем;
 А боље је славно погинути
 У колиби својој: је предака,
 Но робоват' у туђој палати.
 Ако крвцу за вјеру пролијем,

За потомство паднем на бојишту,
 Бог ће мени души накнадити;
 А т'јелу ми ништа и нетреба;
 Ил' га јели црви ил' орлови,
 Свакојако, њему је једнако,
 Тек' ће њега једном нестанути.

(Узјаше на коња и пође, а за њим Димитрије.)

БОГИЊА ЖАЛОСТИ.

Туга и плач, грдни обсадници
 Кроз толика протекла столећа,
 Потомци су клетву насл'једили,
 Те злопате и данашњим даном,
 Од времена на време прелазе
 Смртни грјеси негда учињени.
 Крв с' прољева људска немилице —
 С гријехом се грјешни род потире —
 Вукашине убијцо царева,
 Који жедниш за невином крвљу,
 Са црним си представљен бојама
 У памети страдавошег Србина;
 Црна т' душа вјечито пиштала
 У ноктима страха и ужаса,
 Превијала као гуја љута,
 Укљештена прама огњу живом; —
 Тако ли се аманети хране
 На самртној постељи предати?
 Таквим даром ти дарујеш кума,
 Посљедњег, младог, Неманића?

Такво ли је вриједно признанство
 За награду краљевског имена?
 Мало л' ти би љеба кумовога
 Кога с' више нег требаше им'о?
 Мало л' ти би части и одличја
 Да му сједиш до десна кољена?
 Зашто куме на зло а без нужде
 Употреби царско повјерење?
 Који млад још и у свачем невјешт
 Теби с' много, за пакост, повјери.
 Но ко б' с' таквом злу од тебе над'о,
 Од свог кума и придворног првог,
 Ко би игда и помислит' мог'о,
 Да и ђаво такву силу има
 Човечански мозак преврнути,
 Изопачит и к' злу упутити
 Крвно дјело тако да учини,
 Какво с' теке и помислит' даје,
 А за голе себичности своје
 И несите господарства жеђи
 Које у теб' паклену намјеру
 На суноврат Србства подранише,
 Те Никола, теб' достојни слуга,
 Рука казни, зло са злом ти врати,
 Ђе си његда починуо био
 Да с' на србски необзиреш свијет
 Кога с' мало пређе застиђео,
 Да те с' вјечно туђи негнушава.

(Момци Младенови, који нису шћели са њим бјегати, скупили се, па се разговарају.)

ДОБРИВОЈЕ.

Ти се хвалиш с пушком Радивоје
Да је такве у Србина нема,
А би л' смио са мном у ошкладу
Гађат' нишан на триста корака?

(Радивоје скида пушку, а Миливоје му је прихвати, дуго је гледа, диже је, нишани с њом, па је спушта.)

МИЛИВОЈЕ.

Није вајде, јесте добра пушка;
Пошто би је дао, побратиме,
Да ти новце избројим готове,
Па да идем са њом у ајдуке,
Друкчије се живљети не може!

РАДИВОЈЕ.

Све би дао и до голе душе,
Све би дао, а њу неби дао,
Док ми стоји глава на рамени.
Мен' је пушка и отац и мајка,
А данаске највећа утјеха.

ЉУБИВОЈ.

Добра пушка, али шта је вајде
Кад ће ти је однијети Турци.
Наша земља јесте опустјела,

Остала је сама без главара,
 А удрили цареви синови,
 Огладњели и одрпали,
 Те пљачкају и плијен одгоне.
 Сиротиња муком умучала,
 О своме се јаду забавила;
 Нити знадем, шта ћу ни како ћу,
 Куда ли ћу и на коју страну.
 Јер вешала не би ме лишила
 Да Турцима у руке западнем.

МИЛИВОЈЕ (гура га руком.)

Љубивоје, који су ти јади,
 Те си с' тако данас уплашио,
 Што непамтим никада до сада?
 Ђе се сразе муње и громови,
 Те притисне тама по земљици
 И потече крвца ријекама,
 Ти си пјев'о грлом јуначкијем,
 Ти си собом друштво веселио,
 Злу највећем вазда пркосећи;
 А сад си се нешто препануо,
 К'о да ниси нигда у бој био.
 Ја се бојим да то што не слути,
 Што си нама јутрос необичан,
 Јер то нису ријечи јуначке.
 А зар не знаш, јади те не знали,
 Да је Милош овамо остао
 И чује се неђе у Брусници,

Веће одма њему да идемо,
 Па за њиме куда год окрене,
 Ил' умријет' или останути.
 Јунак човјек треба постојанства,
 Бољем тежит', а бити приправан
 И противно подносит' јуначки.

(Сви се на ово сагласе. Долазе момци пред Милоша.)

ЈЕДАН У ИМЕ СВИЈУ.

Ми служисмо Младена везира,
 Борисмо се с њиме неуморно;
 Издали га не би до вијека,
 Да нас није сада оставио,
 И пребјег'о у земљу Њемачку,
 Да отуда србске јаде гледа —
 Ма не ћесмо ми за њим бјежати,
 Но дођосмо теби господару,
 Да гинемо и крв прољевамо,
 Рад слободе и славе Србинства,
 Те нас ево нико жалит' нема:
 Теби тврду вјеру задајемо,
 Да смо свагда и у свако доба
 Ми готови с тобом погинути.

МИЛОШ.

Хвала вама србски соколови! (скида капу.)
 Кад вам није пушка отежала,
 Оштра сабља о бедру јуначком;

Кад вам нису руке обумрле
И клонуле ноге у кољену,
То је можда јоште србска срећа,
Која ће нам с нова васкрснути.
Ето браћо! то сам све добио —

(Износи руо и оружје и дијели им.)

Са таквијем опет јунацима,
Ви узмите, те се ођените.
Ако Бог да и срећа јуначка,
Лако ћемо добит' одијело
И оружје што је за јунаке.
Доскочи ли непријатељ нама,
Ил' имали или не имали,
Нама тада све једнако бива. —

(Отварају се врата и Димитрије улази радостан.)

МИЛОШ.

Шта је ново, болан, Димитрије,
Те ти с' образ лијепо смијеши?

ДИМИТРИЈЕ.

Господару, радосни су гласи,
Што сам јутрос чуо на уранку.

МИЛОШ.

(Улаз) Причај брже, да чујемо шта је.

ДИМИТРИЈЕ.

Путник један, ја га непознајем,
 Који каже, да се сада враћа
 Из нашега стојна Београда,
 И да му је неко казивао,
 Да је Француз битку изгубио,
 Под Лајпцигом, градом Њемачкијем,
 Па се надам бољем, ако Бог да,
 Ствари ће се сада обрнути,
 При чему ће и Србија опет
 Поврнути пређашњу слободу,
 Јер су Руси наша мила браћа,
 Свој ће свога сетити се најпре.
 Јошт и ово причаше ми даље,
 Како су се Турци уплашили,
 Те призивљу и слободе рају,
 Да цар њојзи све досада прашта,
 Нека ради и царево плаћа,
 Нек се више никога небоји,
 И кнезове, који се предаду
 Потврђују царским бератима,
 Да већ нико сумњати неможе.

МИЛОШ.

Бог нек чује из уста твојије,
 Не би л' турско одмекло тиранство,
 Загорјело у звјерској злоћуди,
 А ми ајде, да народ дигнемо
 И на Турке опет устајемо.

ДИМИТРИЈЕ.

Ајд' у име Бога господару,
 Ал' ја сумњам, да ће добро бити,
 Јер градове и тврде шанчеве
 С топовима лаким а и тешким,
 Што бијаху у нашим рукама,
 Досада су заузеле Турци,
 Вељко нам је храбри погинуо,
 Кара-Ђорђа међу нама није,
 Неготин је ватром изгорео,
 Београд је утурским рукама,
 Нахије се поредом предају;
 Ето иду на Мораву Турци,
 До дан до два ево их у Чачку.

(Турски посланик с писмом, Милош га прима и даје
 Димитрију да чита, момци се Младенови уклањају.)

МИЛОШ.

Димитрије, моја вјерна слуго,
 Читај писмо, да чујем шта пише.

ДИМИТРИЈЕ (чита.)

Колико је на горици листа,
 И на земљи зелене травице,
 Покрај мора ситнога пијеска,
 А у мору росније капљица
 Толико је у цара Турака,
 Што ће на миг цару полећети,
 Ти, Милоше, робе без тавнице,

Све одбране и помоћи лишен,
 Неварај се, сили успирати,
 Којој нигда одољет' неможеш,
 Да си страшна троглава аждаја,
 Што чељуском гадно т'јело брани,
 Од олова и љутог челића;
 А за тобом, да су све змајеви,
 Што од себе сишљу огањ живи,
 Од ког жмире очи човјечије,
 Нити смију право погледати.
 Него ајде нама на предају,
 Да поможеш народ умирити
 И великом цару поклонити,
 Да не гине и да с' не утире,
 Није шала, девет' је година,
 С њим ћеш народ у милост довести,
 А себи ћеш љебац извадити,
 Везир ћете л'јепо наградити,
 Поставити првим обр-кнезом,
 Поклонити ата и ћуркове.

МИЛОШ.

Димитрије, мени састрадалче,
 И данаске цигли један присни,
 Шта би сада о томе судио,
 Ил' је ићи, или је не ићи?
 Да отидем у душманске руке,
 То је тако, ка у горске вуке,
 Знаш ли Турке, да су крви жедни?

Да не идем, шта ћу учинити ?
 Кад за боја ништа није спремно.

ДИМИТРИЈЕ.

Господару, утјехо једина,
 У несрећи тугујуће мајке,
 Шта би сада ја знао казати ?
 Да с' бијемо, за бој није време,
 Нит' имамо праха ни оружја,
 Нит' имамо за ово новаца,
 А народ се грдно уплашио,
 Те с' почео широм предавати,
 Између се издават' главаре,
 Тек' да би му робље остануло,
 Но има се рад-шта и плашити,
 Рад издаје и неслоге клете,
 Та војводе пред' главу им било,
 Који су га пређе оставили,
 Да се хара, роби, коље, пали. —
 А да идеш, на шта се ослањаш ?
 Знаш ли, шта је вјера у Турчина ?
 Нити куда тамо, нити амо,
 Но надежду на Бога једнога,
 Доста пута вјеру погазише,
 Да — ако се једанпут преваре.

МИЛОШ.

И ја тако велим, Димитрије,
 Сву надежду на Бога једнога,

Па да идем макар недошао,
Нек нам буде бар народ на миру.

ДИМИТРИЈЕ.

Куку њему жалостнога мира,
Кад изгуби свога поглавара.

(Плаче, и одлазе обојнца на предају.)

БОГИЊА ЖАЛОСТИ.

Један порок други позлеђује,
Зло се са злом вабијек порађа,
Да изчиљет' нит' с' изгладит' даје,
Из записка опомена тужни,
Горка вкуса те најдуже траје,
Да ни вр'јеме потрошит' га неће.
Аох Бранко! несрећни прађеде,
Каквог даде унука потомству,
Боље б' било, да с' камен родио,
Који би се у темељ метнуо,
А не Вука, да темељ обурва,
Слави рода и слободи драгој.
Црни Вуче, шта си учинио,
На шта си се тако преварио?
Исповједи србскоме потомству,
Не би л' мало лакнули ти гр'јеси,
Пограби л' се за тастовом круном,
Њен блијесак да л' те заслијепи,
Ил' с' препаде праведнога гњева?
Твог пашанца, Милош Обилића,

Кој' устремљен царскоме шатору
 Окаљану част опрати тежи,
 Да од њега и Муамед дрхће,
 Страшни пророк и светац велики,
 Ил' т' обчиње вјера некршћена,
 Да с' поклониш сјенки од мјесеца?
 Да л' ти с' турбан омиље дугачки,
 Обмотани сујевјерја знаком?
 Усхити л' те несносно учање,
 Са мецеда, стрменога стуба,
 Те с' одрече своје народности,
 У дјетињству сладком посисане?
 Преста бити Србом и човјеком,
 Стаде служит' људства одпаднику,
 Понизи се ниже и од скота,
 Бити робом стида и поруге,
 Шта ти љепше код Турчина нађе?
 Дивјачнога двоножног створења,
 Гадног укуса гнусног обичаја
 И нагрдног спољашњег изгледа:
 Но код брата својега Србина,
 Одличнога свијем красотама,
 Обичајем, дјелом и законом,
 Правом вјером и богопознанством,
 Взором, одом, јуначким поносом,
 Пристојећим човјечности врлој.
 Шта л' ти мало код таста бијаше,
 Те се тако осрамоти грдно?
 Да награду од спокојства душе

Већу тражиш, ће је нигда није,
 На даљини за леђма свијета,
 Ће виђело недопире дана,
 Под засјеном душманског барјака,
 Вјечитијем таме покривалом,
 Ће мрак сунцу у пркос царује,
 А мртвило страву причињава,
 Туга, немир и грижа савјести,
 Муче гр'јехом оцрњене душе,
 Цјељ несрећну у груд'ма имавши,
 Да побјегнеш срамно са мегдана,
 Ће с' кандила части и поштењу
 Са јуначком наљевају крвљу;
 Обилића су два побратима,
 Југовића и цара Лазара,
 Страјињића и Васојевића,
 И остали србскије ратника,
 Које жале стољетња времена,
 А потомци славе и спомињу,
 Па на ползу страшног крвољева,
 Што ни налик не носи човјечиј.
 Оста земља пуста и сиротна,
 Без синова, подпоре јуначке,
 Које пређе одњијала бјеше,
 Да јој с' камен у невољи нађе.
 Растркаше с' чете по шумама,
 Да с' дивљијем уче с' друговати;
 Оборише с' свети жртвеници
 Србске славе вјечни споменици,

Ђе се чисти тамјан спаљивао,
 Побожности и благоговјенства,
 Сагорјеше честе колибице,
 Ђе с' у славу Божју подизало,
 С'једи старци очи оклатише,
 Србске младе косе расплетоше
 Проплакаше малени Србчићи
 По пољима чувајући овце,
 Прве своје слободе лишени,
 Да се крију по зеленој трави,
 Чим с' помоли сарук азијатски
 И засмрди ваздух безакоња. —
 Ето сљедства твога умишљаја,
 Па ето ти пристојне награде,
 Смртог пића ће те очекује,
 Ко што ниси света ни достојан.

(Милош с Димитријем на Руднику предаје се Али-аги
 Арап Сер-Чесми пружајући сабљу.)

МИЛОШ.

Ево сабље и ево вам мене,
 Који вам се на вјеру предајем,
 Под заштиту скута царевога,
 Ако вјеру знате цијенити,
 Мене глава забољети неће;
 Ако ли се ја данас преварим,
 Неће ни вас проћи на јевтино,
 Јер је тамо мало и велико,
 Ускипљело гњевом и осветом.

АЛИ-АГА СЕР-ЧЕСМА.

Немој ништа бојат' се Милошу,
 Ја ти тврду моју вјеру дајем,
 Да те глава забољети неће,
 Јер с чим би се смио посрамити,
 Да те срамно на вјери изгубим,
 Кад јуначки нисам на мегдану,
 Ђе се душе од тијела д'јеле
 Кубурама и оштрим сабљама.

(Милош слеже раменима и ослања се на судбину.
 Долазе Ибраим, пашини кавазии.)

КАВАЗИ.

Дај Милоша нама, Али-Ага,
 Да ми њега паши поведемо
 За њега је нас паша послао
 И теби је оштро наложио,
 Да га нама уступити мораш.

АЛИ-АГА СЕР-ЧЕСМА.

Ид'те натраг, пашини кавазии,
 И овако пашу поздравите,
 Док је моја на рамен'ма глава,
 И мојије дв'је хиљаде равно
 Одабрани храбрије делија,
 Ја Милоша од себе не пуштам,
 Јере сам га на вјеру узео,
 Но ћу њега водит' Биограду,

Да с' пофалим честитом везиру,
Какву сам му птицу уловио.

(Кавази одлазе.)

(Али-ага Сер-Чесма предаје Милоша у Београду
царевом везиру Ђехај-Дерен-делији, који пита.)

ДЕРЕН-ДЕЛИЈА.

Дели-баша, ко је тај именом,
Што га мени на диван изводиш.

ДЕЛИ-БАША.

Ђехај-пашо, царски намјестниче,
То је Милош, руднички војвода,
Један јоште једини на гласу
У ђаура великог имена,
Који ми се на вјеру предао
И оружје свеје положио,
Да ће цару вазда бити вјеран,
Те је са мнош свуда полазио
И помог'о рају умирити:
Ту је много нама учинио,
Због чега га ја вама предајем,
С препоруком као најбољега,
Највернијег и најпотребнијег,
Честитоме цару и довлету.

ДЕРЕН-ДЕЛИЈА (окренув' се Милошу.)

Јеси ли се тврдо обећао,
Да ћеш цару вјеран останути?

МИЛОШ (клања се дубоко.)

Јесам пашо ријечма и дјелом,
Нити имам друго промишљати,
Да би с' народ једном умирио
И дошао под заштиту царску.
Сиротиња грдно изгубљена,
Сиротиња јада допанула,
Лишила се цареве милости.

ДЕРЕН-ДЕЛИЈА.

Немој више никог се бојати,
Цар се царем не би називао,
Кад неб' више милости имао,
Падиша је источник милости,
Који точи, нигда непресише,
Буди њему вјеран и покоран,
Који ће те под окриље примит'
Да отдахнеш ка' утруђен путник
Код кладенца, под зеленим лишћем.
А ево ти дајем бујрунџију,
Да те народ за кнеза признаје,
Ајде кући и слободи рају,
Да цар прашта и у милост прима
Нека ради и цареве плаћа,
Нек се више ни од шта неплаши,
Што је било, више бити неће,
Еда би се раја умирила
И увреде све заборавила,

Цар ће тебе боље наградити,
Када вјерност њему осведочиш.

(Милош се опет поклања и одлази кући, чује се нека буна по народу, Турци пљачкају по ђекоје, а по ђекоје ватају по ноћи и убијају. Долази један сејменин Милошу.)

МИЛОШ.

Одкуда си, и што си дошао?

СЕЈМЕНИН.

Ашин-Бег ме теби оправдио,
Да те зовем њему на разговор.

(Милош одма устаје и иде у Брусницу, излази пред Ашин-бега, овај га лијепо прима, и пошто се пристојно поздраве, сједају обадвоје. Доноси им се кафа и дуван.)

АШИН-БЕГ.

Коца Милош, има нека буна,
Је ли теби што од ње познато?
Аци Продан народ помутио,
Латифове момке повезао
И сво благо њему покупио,
Сам је Латиф Чачак оставио
И побјег'о низ воду Мораву,
Па сад чујем, да ј' у Карановцу
Ушанчио с' са нешто Турака,
А књиге је одма расписао

На све редом околне забите,
 Па и самом битољском везиру
 И Скопљаку паши биоградском,
 Те је свога ћају оправно.

МИЛОШ.

Мени ништа то није познато,
 Па још могу собом јемствовати,
 Да ни народ сав за то незнаде,
 Нити му је до такове буне,
 Јер је прије много пострадао.
 Те му на ум више и непада,
 На такву се буну подизати.
 Ништа више пожељети нема,
 Но ће жељет' цареве милости,
 Да с' човјечно са њиме поступа,
 Па ће дават', што је цару дужан.

АШИН-БЕГ.

Коца Милош, чудна су времена,
 Све под небом мијењат' се мора,
 Ко зна, шта ће и до сутра бити,
 Шта ли ће се с нама догодити?
 Но тако ти твоје србске вјере,
 Да међ' собом ријеч утврдимо,
 Ти мен' чувај, а и ја ћу тебе,
 Ако штогођ' одтуд се излеже,
 Ми можемо братски међу собом
 И живљети и себе чувати,

Па пукнуло тамо или амо,
 Ми нијесмо кадри уставити,
 Да с' времена коло необрће.

(Пружа Милошу руку.)

Дај ми руку за знак побратимства,
 Па ево ти мојије момака,
 Ајде с њима, те умири народ,
 Да неб' тако лудо пропадао,
 Јербо ето Ћаја-паше с војском.

МИЛОШ (вата га за руку.)

Ево ти ја тврду вјеру дајем,
 Да ћу тебе одсада сматрати,
 Као мога Богом побратима,
 Ма шта било, и шта се случило
 У напредак међ нама и вама.

(Полази турска потера, да разгони те србске чете)

(Турци у Небошу планини чељад Аџи - Проданову заробили и воде је у Чачак Ћаја-пашин. Ћеца вриште а жене кукају. Милош видећи, да за сад не може све ово робље ослободити, прилази Њор-Зуки, Турчину, те му говори):

МИЛОШ.

Побратиме, учини ми добро,
 Што ћу тебе сада замолити,
 Да ми пустиш снаху Проданову,
 Да је кришом кудгође изпратим,
 Јер њу паша одпустити неће,

Ни за које да му дајем новце,
 А то друго старо и нејако
 И готово ништа невриједи,
 Те се може лако одкупити.

БОР-ЗУКО.

Вала побро, оћу ти учинит',
 Теке немој, да од Бога нађеш,
 Да о томе што дознаду Турци,
 Она је се чула на далеко,
 Те б' ја мог'о изгубити главу;
 Јер је Ђаја у Чачак дошао,
 Па је може одма потражити.

МИЛОШ.

Ти се небој ништа, побратиме,
 Вјера тврда, нико знати неће,
 Сад ћу ја њу, куд знам, оправити,
 Па је нико више виђет' неће,
 Док' свом мужу у руке не дође.

БОР-ЗУКО.

Гледај, побро, како те Бог учи,
 Теке пази, да се не дочује,
 Чувај главу и моју и своју.

(Милош улазећи међу робље, које је било доста по-
 удаљено, Петрији даје једне хаљине мушке, да их
 обуче, па је посла по свом једном човеку у Црнућу
 кући. Друга чељад плачу с децом, пружајући руке
 Милошу, моле га и преклињу, да и њи избавља.

Жене: Недај Турцима да нас воде и да нас турче,
по Богу оче! Одкупљуј нас, волимо бити твоји, но
турски робови. — Љубе пред њим земљу. Ђеца врш-
ћући ватају се за њега. Недај нас мале Турцима,
ми несмијемо ни са њима. Милош и сам плаче па
се окреће на жене.

МИЛОШ.

Престаните и ђецу забав'те,
Да се ларма толика не чини;
Јер се бојим, да не чују Турци,
Па се једном Богу препоруч'те,
Он ће ваше сузе угледати,
Он ће вама бити избавитељ.
Што сам само узео Петрију,
Ви се зато ништа неплашите,
Ја сам тако учинит' морао,
Јер њу паша неби одпустио,
Да му дадем Бог зна које новце,
Но ја ни вас заборавит' нећу,
Ман да главу наскоро изгубим.
Немој коју да уједе гуја,
О Петрији да што проговори,
Куд отиде и куда се ћеде,
Као да је ни виђели нисте.

(Жене ћуте и ташкају ђецу. Ђаја-паша саставши се
с Милошем, пита га)

ЂАЈА.

Коца Милош, каква је то буна?

МИЛОШ.

Богме пашо и ја с' томе чудим,
Народ зато ништа и незнаде,
Но по неки теке самовољни,
Што су шћели народ преварити,
А народу већ до тога није.

ЋАЈА.

Имаш поздрав од твог поочима
Београдског Скопљака везира,
Да м' помогеш буну утишати
И предати њене коловође.
А ево ти тврду вјеру дајем,
Кога гођ ми у руке предадеш
На твој образ и на твоје јемство,
Ни глава га забољети неће,
Тек' по неки и то понајгори
Може мало бити у синциру
И извући нешто дегенека,
Нека би се други уплашили.

(Ћор-Зуко изводи робље, Ћаја-паша разгледа га.)

ЋАЈА (итно).

Бе је Перка, снаха Проданова,
Синовица Пљаке Антонија?

МИЛОШ.

Ја се и сам чудим куд је она,
Тек' од једном некуд је нестаде,

Нит' ко виђе, нити когођ знаде
Куд се ћеде и куда умаче.

БАЈА (Турцима).

Хала, хала, моје неталије!
Јазук вама толикијем људма,
Кад побјеже једна женска страна
Између вас живи и окати. —

(Окреће се Милошу.)

Ма сам чуо, те за моје јаде,
Да је жена одвише дивота;
Образ бијел као горски снијег,
Смеђе веђе вјешто извајане,
Очи црне, косе плавушкаве,
Ситни зуби, а устне румене,
Као да су огњем уждивене —
Ах, што б' добра била пашиныца!

МИЛОШ.

Бјеше, пашо, те врло лијепа,
Ма залуду, кад је сада нема,
Теке да је човек више жали.

БАЈА (окреће се Турцима.)

Ви сте бруке, а нисте јунаци,
Кад не бисте кадри сачувати,
Једну жену да вам не утече,
Те би сада бакшиша добили.

Како би се на вас ослонио
Да ми тежи пос'о извршите.

МИЛОШ.

А и они нису много криви,
Вољели би да бакшиш добију
И свом паши годет да учине;
Но ко би се томе и надао,
А од једне слабе женске главе!
Али она небијаше слаба,
Када тако измаче јуначки,
Но бијаше вила на крилима.

(Крећу се и полазе Крагујевцу — Ћаја говори
Милошу.)

ЋАЈА.

Зло се без зла утријети неће,
Није раја, која пређе бјеше,
Ваља с њоме друкчије радити.
У ђаура нема робовања,
Док му топуз недупа у главу.
Напио се бунтовнога пића,
Па неможе 'вако мировати;
За то треба палит' и харати,
Макар Грузу, хајдучко гњијездо,
Која никад без таквије није.

МИЛОШ.

Немој, пашо, да од Бога нађеш,
Вријеђати љуту сиротињу,

Доста јој је што је претрпиљела;
 Јер што б' цару пука сиротиња,
 Да је хљебом хранити не може.
 Срамота би самом цару било,
 Да му раја од глади умире!
 Немој, пашо, с главом се шалити —
 Причепићеш отровницу гују,
 Па ћеш кривит' врага и ђавола.

ЋАЈА.

А како ћу ја уставит' војску,
 Кад је војска сва у то с' надала,
 Када се је овамо кренула.

МИЛОШ.

Ти си дужан као старјешина
 Узаптити сву твоју ордију.
 Јер ако то учинити нећеш,
 Ни ја с тобом више маћи нећу,
 Па ти чини што је теби драго,
 Ал' послѣје никога не криви.

ЋАЈА.

Не, Милоше, ја без тебе нећу,
 Јер ја имам налог од везира,
 Да ти идеш са мном по народу,
 Да помогнеш буну утишати.
 Ја без тебе никуда не могу,
 Јер ти мени сада свуда требаш.

Ти ћеш са мнош ићи и везиру,
 Да му кажеш што смо учинили.
 А ту ћу ти жељу испунити,
 Мојој војсци јасак учинити,
 Да арати и палит' несмије.

МИЛОШ.

Ја сам тако, пашо, и мислио,
 Кад сам с тобом овамо пошао,
 Да миримо, а да не бунимо.
 Ал' какво је то твоје мирење —
 Ја га мирим, ти га већма буниш?

ТАЈА.

Како буним — шта говориш болан?

МИЛОШ.

Незнам да л' би могло горе бити!
 Знаш ли, пашо, да од Бога нађеш,
 Какву си ми вјеру задавао
 У почетку, када с тобом пођо:
 Кога гођ вам у руке предадем,
 Тога ћете скутом закрилити,
 Да му длака не погине с главе;
 Знаш, како си с' мени обећао?
 Ја с' поузда на твоју бесједу,
 Те најбоље и најпоштеније,
 Којима је зулум додијао,
 Бездушних ваших насилника,

Без зла већег и прољева крви
 Живе, здраве, вам у руке дадо.
 Дадо вам их, тобож, на предају,
 Ослони се на човјештво ваше,
 Надајућ' се, да их с тим сачувам,
 А ти одма у синџир потрпа,
 Те их вучеш, да их све потучеш,
 Па још мислиш, нико се несјећа.
 Тешко нама, вјерујући вама.

БАЈА.

Ја запов'јест имам од везира,
 Да их свију у Београд водим,
 Док се ова ватра поутиша,
 Па послѣ све ћемо их пустит';
 Ни једноме ништа бити неће.

МИЛОШ (сам у себи).

Тешко сваком у вашим рукама,
 Ал' и вама лако бити неће,
 Ако Бог да и срећа од Бога.

БАЈА.

Нечу л' штогод од кога, Милошу,
 Шта учини и куда се ћеде
 Она снаха Аџи-Проданова?

МИЛОШ.

Ни од кога ништа чут' не мого?
 Од када се у путу изкраде.

(Београд. Скопљак и Ђаја-паша разговарају се.)

СКОПЉАК.

Ђаја-пашо моја десна руко
Како си ми налог извршио?

ЂАЈА.

Сулејмане, царев измећаре,
Све је тако, како си жељејо,
Бунтовнике све сам пофатао
И довео овђе у синциру
Милоша сам грдно преварио
Те и њега овамо довео
Сада тамо ниђе никог нема
Ко би мог'о народ побунити.

СКОПЉАК.

А ће су ти каурски ајдуци
Што су рају на нас узмутили?
Изведи их на градску улицу
Те их живе потрпај на коље
А неке ћеш предати целату
Нек им скине са рамена главе
Да бедеме градске окитимо
Чиме ћемо друге заплашити.

(Одма неке посјекоше, те главама бедем окитише,
а друге живе на коље набише.)

БОГИЊА ЖАЛОСТИ.

Хај зла срећо, грдна пратилице!
 Те си с' са мнош руковала љубно
 Кудгођ с' кренем да и тебе нађем,
 Када с' ми се вјечно завјерила,
 Од зла горем сад пријећи морам
 Да споменем посљедње жалости
 Но најцрње и најпагубније
 Од вијека трајавшега Србства.
 Леонтије, Христов заступниче,
 Кам заклетве тобом положене
 На трпези частном жртвенику,
 Да ћеш стадо своје заступати
 Ка од гр'јеха, тако од зла свака,
 Бити њему прави покровитељ;
 Тако тебе достојанства твога,
 А на што се и ти полакоми?
 Под обраном мнимог светињиштва
 Цвијељати љуту сиротињу,
 Вријеђат' им ране застарјеле
 А на ползу свјетског крвољева,
 Да јој тада бившег заштитника
 Црног Ђорђа, њеног господара
 Са слутњама лажнима обманеш,
 Да остави слабу и нејаку
 Без надкрова под небом пространим
 Изложену тучи страовитој
 Из облака варварске освете?

Што с' не сјети човјечности праве
 И важности твог великог чина?
 Што с' оцрни пред Богом самијем?
 Ка пред Србством вјечно и вавјечно,
 Да те страшно куне и проклиње
 Јада свога вазда сјећајућ' се,
 Да те памти у бруке облику
 Ка цијеле природе одмета.
 Теб' винова посљедње пропасти
 Србске славе мишцом добивене,
 Прекаљене огњем саражења
 Освештане одважним јунаштвом.
 Да се звјерска жеља извршује
 Теб' од туге помислит не смије
 Јаук смртну грозу дозивљући
 За слободу живи мученика
 На оштроне кољу натакнути,
 Одјечаће у духу србскоме
 До турскога страшног кијамета.
 Сулејмане и у турству бруко,
 Душе, срца човечија лишен,
 То ли теби коран заповједа?
 Од чег' би се и звјер згрозит' мор'о,
 Који с' крвљу мјесто воде поји,
 Београде Србма грдни јаде,
 Њекад б'јели двори Јакшићеви
 Данас гњездо, ће с' лијегу тује,
 Та у теби гр'јеси прекипљеше
 Његдашњега безбожна Содома,

Како с' нешће у пропаст сурвати
 Под теретом толикије зала?
 Мало поље, ти Калимегдане,
 Ког су људске сузе потоциле
 Те је по теб' трава увенула,
 Много л' си се чуда нагледало
 Еј да нама причати умијеш!
 С ког је било, зло га не минуло,
 И да Бог да ово му се збило:
 Мутни облак згушћеније клетви
 На грјешну му сломио се главу,
 Те му земља кости изметала
 Из утробе на чудо свијету,
 Нек се стиде бијелога дана
 Што нијесу покоја достојне;
 Мимо тога и горе прошао,
 Кад пред Бога грдан изашао,
 Кад пропиште уцвељене душе
 Које с њега муке допадоше.

(Турски каваз носи Сулејману главу Станоја Главаша војводе, па кад би пред Милоша, пита га.)

КАВАЗ.

Кнез Милошу познајеш ли главу,
 Коју носим мртву у рукама?

МИЛОШ.

Како неби ја познао главу
 Брата мога и ратнога друга,

Са којим сам од више времена
Вазда добро, ка зло дијелио?

КАВАЗ.

Па је л' ти то доста увјерења
Да ће скоро и твојој ред доћи?

МИЛОШ.

Ја одавно носим туђу главу,
Па се свакад том колачу надам,
Те сам себе давно прежалио.
Кад сам сваке помоћи удаљен
Да у стјењу Београда клетог
Грдну судбу посљедка изгледам,
Фала Богу, шта ми би суђено!

(Сам у себи.)

Скапат' неће у бездани мрачној
Без самртне воштане свијеће,
Без опјева по закону моме,
Без спровода и огласа звона,
А сакривен од бијела дана
И удаљен од својега рода,
Од супруге и миле ћечице,
Пријатеља па и познаника,
Ах! од старе ојађене мајке.
Бог убио свакога Србина
Који држи вјеру у Турчину,
Турска вјера грдна пријевара
Из корјена самог отруљела,

Тешко томе ко с' на њу ослања
 Он се мора доцне покајати.
 Ђе је мени памет, не било је?
 Да погинем с оружјем у руци,
 Бар да своју замијеним главу.

(Скопљак гледећи Милоша овако снуждена, показује га около стојећим великашима турским.)

СКОПЉАК.

Видите ли мојега посинка,
 Како сада преда-мном мирује,
 Рекао би, да је као јагње,
 Ал' незнате шта у њему стоји;
 Ја сам једном од њега бјегао,
 Вјера тврда, немишља побјећи,
 И тад ми је руку оштетијо.

(Окреће се Милошу.)

Ти си ово, мој мирни посинче,
 Поочима ујео за руку.

МИЛОШ.

Поочиме, честити везиру,
 Ја ујео, ја ћу позлатити!

СКОПЉАК.

А тако ти свеца каурскога,
 Јеси л' онда штогод помишљао
 Да ћеш тако у руке ми доћи?

МИЛОШ.

Не везире, никад до вијека !
 Ја се томе нијесам надао ;
 Мислио сам прије умријети
 Него теби у руке допасти,
 Ал' се човјек неможе зарећи
 Ни од чега, штогођ бити може
 Ни до сутра, то ли до године.

(Милош се мучи не може да стоји.)

СКОПЉАК.

Аир ала ! не бој се Милошу,
 Што си с' тако нешто узмучио,
 Да ти није што лоше данаске ?

МИЛОШ.

Допусти ми, да идем лежати,
 Тешко ме је забољела глава.

СКОПЉАК.

Ајде море, ајде одмори се.

(Милош се приклања и одлази.)

СКОПЉАК. (Ћаја-паши.)

Он је шејтан, ја га добро знадем,
 Виш, како се нешто узмучио,
 А све мрко испод веса гледи,
 Ваља нама с њиме мајсторијом
 Док Бауре друге умиримо,

Погубимо њине кодовође,
 Покупимо руо и оружје,
 Да остане слабо и нејако,
 Што ће ланце правога сужањства
 Равнодушно сносит без одпора,
 Онда ћемо њега погубити,
 Или неће у тавну рупчагу
 Кљукнути га, да не види дана;
 Јер би нама могао он с рајом
 Када, тада, опет доскочити.

ТАЈА-ПАША.

Узмучио, јер је у рукама,
 Да је вуку шуме доватит' се,
 Само ваља са њиме полако
 Да се неби како осјетио,
 Те б' могао рају подигнути;
 Он имаде још и браће своје
 А и други знатније ђаура,
 Који би се на нас устремили,
 Те би могло доста бити јада;
 Или би се отроват могао,
 Те неб' оно од њег' учинили
 Што б' од Ђорђа, да га уфатисмо;
 Јер за њега лакше муке нису,
 Но живога на колац метнути,
 С чиме ће се раја заплашити.

(Милош сам у себи мели се Богу.)

МИЛОШ.

Боже јаки света саздатељу,
 Који вјечним взором све надгледаш,
 Моћном руком упућујеш мети,
 Невидимо свуда предстојаваш,
 Једним мигом ока свевидећег
 Те огромне потресаш планете;
 Који живот, као и смрт саму,
 Свакој ствари собом производиш,
 Да ни човјек умно сазданије,
 Ка ни мравак то слабо живинче,
 Виђет свијет ни с овог исчезнут'
 Без твојега немож допштења;
 Кој о свему отачаски мислиш,
 Да оживиш и да га зараниш,
 Ситног црва у морској дубини,
 Грабљивога орла на висини,
 Па и мене у овом тренутку,
 Твоје овђе сиротно створење,
 Те несрећно и невољно сужно,
 У синциру безбожног тирана,
 Мен' стрепећег ка јагње од ножа,
 Што-но гледаш с висине свијета;
 Кој молитве из дубљине срца
 Теби шаље са топлим сузама,
 Помени се бједнога створења
 Које слабе теби пружа руке
 И подиже к небу очи умне.

А ако је света воља твоја,
 Да ја будем та ужасна жртва,
 Кивног ада несите чељусти,
 Обазри се и притеци скоро
 На одбрану жалосног ми рода!
 Да с' свијећа србска не угаси
 И душманско срце не освети,
 Твоји путе, Боже, свемогући!
 Твоја воља и судбине људске,
 Јесу сваком смртном непознате.
 О! када би још сад знати мог'о,
 Да ће кадгођ Србин зацјевати,
 Кроз зелене шуме и пољане,
 Без обзира на уши невјерне,
 Спокојан би и безбрижан био
 И у самом одсудном тренутку,
 Кад нож остар из руке целата
 Мом нагнутом заблиста се врату.

(Лупа неко на врата, Милош отвара, а Димитрије
 улази поплашено.)

МИЛОШ.

Шта се чује тамо, Димитрије?

ДИМИТРИЈЕ. (хтно.)

Господару, од Бога не наш'о,
 Невидиш ли ће смо изгинули?
 Нешто Турци кришом шапутāju
 Име Милош напомињу често,
 А бирају све бољег и бољег,

Ђе гођ чују ваљана Србина,
 Па са њиме те на касанницу;
 Које ни нас мимоићи неће.
 Него гледај, како те Бог учи,
 Не би ли се одавде измакли,
 Макар било лисичјом брзином.
 Сад ил' никад корист'мо се овим!
 Истина је, кад право расудим,
 Да јунаку једном не приличи
 Таковоме прибјећи лукавству,
 Што цијену врлине побија;
 Но овђе је главније мотрити,
 Шта захт'јева срећа отачаства.

МИЛОШ.

Димитрије и са мнош кукавче!
 А зар се ти још у мене надах
 Избављењу неприлици грдној?
 Скрсти руке пред својом судбином —
 Ђе се игда когођ избавио
 Из вилица хале прождрљиве!
 Што причају људи да имаде,
 То ли ћемо ја и ти данаске
 Из нока, Скопљака везира,
 Осим једним божјим промишљајем.
 Све што с' може за народ чинити,
 Све ћу чинит', и све ћу презрјети.
 А шта знадем више и важније,
 Него живот за њег' изгубити,

К'о што ћемо ја и ти двојица.
 Но није ми жао умријети,
 Као што ћу на сваком свијету
 Уздисати и свагда жалити,
 Што не виђе жељу испуњену,
 Нити знадо, шта ће се свршити
 Са жалостно удрученим Србством.

ДИМИТРИЈЕ.

Много пута човјек собом дође
 У 'накова грдна положења,
 Да се самцит и вјештином својом
 Нигда не би опростит' могао,
 Такве муке и грдне биједе,
 Па овако и надежду ц'јелу,
 На промјену свог' изгуби стања,
 Нити мисли да ће се избавит'.
 Ал' тек што се он с мислима црним
 Забављати и рачунат' стане,
 Непознатим неким мановењем,
 Већ му с' стање на боље мијени;
 Покаже му с' пут и средство томе
 Како прије мислит' немогаше.
 Но у овом много човјек губи,
 Промашава добродјетељ праву,
 Поклизава у пороке разне,
 Куд га слабо малодушје спушта.
 Човјек сваки дужан је једнако
 Све чинити, што с' учинит' може,

За одржат' и за спасти себе —
 Што не може, оставити вишем —
 Разни средства у њега је доста,
 Што гођ хоће, учинити може,
 А неће нас нигда оставити,
 Кад се тврдо у њега надамо;
 Дакле и ми у овој невољи
 Не губимо духа присуствије,
 Ни надежде на благост промисла.
 Што гођ с' може овђе учинити
 Све чинимо и све покушајмо,
 И то одма не губмо вријеме,
 Један минут оно може р'јешит',
 Што године нијесу у стању,
 Већ озбиљно и живо ти настој
 Од везира одпуст изискати,
 Бог сам нек ти саветом помогне.
 Вјешто ради, штогод боље можеш,
 Удари му с лица наличије,
 Да се не би Турчин осјетио.

МИЛОШ.

Све Бог може, кад учинит' хоће,
 Из ничега свијет сатворити,
 Од прашине оживјет' човјека,
 Из гроба га мртва васкрснути;
 Сиње море у час пресушити,
 Из камена воду источити
 Морском водом напојит' облаке,

А овима земљу потопити;
 Ништа њему није немогуће.
 Ја ћу одма срећу покушати,
 Крајња средства на то употребит'
 Не на срећу само нас два сужна,
 Којима је једанпут мријети,
 Па ил' тако, ил' онако било;
 Но цијелог србскога народа,
 Који с' бори с бијесним валима,
 И дави се у бурном вртлогу,
 Окрећући жалостне погледе
 И пружајућ' уморене руке,
 Не би ли му когођ притекао.

ДИМИТРИЈЕ.

Господару, пролази вријеме.

(Милош одма уста и оде, мало час види се гдје по
 горњем граду невесео ода; Ђаја-паша видјевши га
 невесела, пита.)

ЂАЈА-ПАША.

Што с', Милошу, тако невесео?

МИЛОШ.

Прођи ме се, пашо, не питај ме;
 Грдан санак ноћас сам уснио:
 Да је моја кућа опустјела
 Од болести, од куге несрећне,
 А на кући, кука кукавица.

ЂАЈА-ПАША.

Па због тога, ти си с' забринуо?

МИЛОШ.

Мен' се, нашо, лако забринути,
Кад је моја на умору мајка
Останула била иза мене,
Па се бојим хоће умријети
И на срцу жалост однијети,
Што с' са сином није опростила.

БАЈА-ПАША.

Али знаш ли, јеси л' чуо кадгођ,
Да никоме ништа бити неће,
Без судбине вишњег Алаха?

МИЛОШ.

Слушао сам и то, ће говоре;
Ал' судбина ако буде дошла?

БАЈА-ПАША.

А ти онда трпи, што те нађе,
Испод судбе никуд не утече,
Него ходи, друго да зборимо.
Ја, Милоше, имам неко робље,
Што сам с војском тамо поробио,
Кад 'но идох да умирим рају;
Били шћео да ти га продадем,
Ако би се могли погодити?

МИЛОШ.

Рад би био одкупити робље,
Таман да би без капе остао.

Но ја немам код себе новаца,
 Докле неби кући отишао,
 Од народа помоћ да заиштем,
 Народ би се, тужан, сажалио,
 Народ би ми у помоћ притек'о.

БАЈА-ПАША.

Ти се немож' кући одпустити;
 Него пошљи твога Димитрија,
 Нек покупи од народа новце,
 Па нек нама овамо донесе.

МИЛОШ.

Димитрије без мене не може,
 Њега народ добро не познаје,
 Па му нико вјеровати неће;
 Доста му је муке и невоље,
 Те се мора бојат' пријеваре.
 Него шта ћеш искати новаца?
 Па измоли одпуст од везира,
 Да се натраг у Брусницу вратим
 С Димитријем, мојијем писарем,
 Не би л' народ собом приклонио,
 Да ми робље одкупит' поможе;
 Том приликом и моје послове
 Кад отидем могу извршити,
 Па одтуда кренут' породицу,
 Ђе ја будем да и она самном
 Нестрахује више од р'суза.

БАЈА-ПАША (машући главом).

Прилика се лијена десида,
Да подобру нагрнем томилу,
Јер ко би га други одкупио?
А што ће ми, да га љебом раним?
(Окреће се Милошу.)

Све по кесу са главе на главу,
Колико гођ буде их на броју.
А за саму љубу Кујунџића —
За њу дат' ћеш десет кеса блага.
Ако хоћеш хајдемо везиру,
Не би ли ти одпуст изискао.
Али мора остат' Димитрије,
Мјесто тебе, овђе код везира,
Јера може штогођ затребати,
Докле одеш и отуд се вратиш.

МИЛОШ.

Добро, пашо, ја ћу дат' толико,
И хајдемо сад одма везиру;
Ал' сам тамо ја ићи не могу
Без писара мога Димитрија.
Јер ви знате, да ја ништа не знам,
Ни писати нити рачунати.
А без тога ја сам што ћу тамо?
Јера имам и други послова —
Вересије моје у народу. —
Које само знаде Димитрије,
Па ми ваља све сад пречистити.

Ћаја и Милош долазе пред Сулејмана, чине темена
пред везиром љубе сепаде. — Милош се измиче по-
далеко.

СУЛЕЈМАН.

Шта је Ћајо, шта имаш с Милошем?

ЋАЈА-ПАША.

Сулејмане, цареви везире!
Ја сам робље продао Милошу;
Милош нема код себе новаца,
Да ми може сада исплатити,
Те сам дош'о искат' дозвољење,
Да се Милош у Брусницу врати
С Димитријем, његовим писарем,
Да узајми од народа новце;
А узгред ће и своје послове,
Кад отиде тамо уредити,
Па отуда све овамо кренут',
Стару мајку и жену и ђецу.

СУЛЕЈМАН.

Да л' нас неће ђаур преварити,
Јера нешто све у срцу зебем,
К'о да ми је пред неку несрећу.

ЋАЈА-ПАША.

Ја мним да нас неће преварити;
Јер куда би знао умакнути?

Да се диже вису под облаке,
 Стријелом ћу њега уловити;
 Да с' зарије у земљицу црну,
 Раскопаћу земљу миздрацима, —
 Истражићу горе и дубраве,
 По клисурам дубоке пећине,
 Преврнућу стаје и подруме;
 Ниће недам њему заклоништа,
 Да подигне рају на освету.
 Раја јесте пука сиротиња,
 Без оружја и други потреба;
 Што ј' имала храбрије војвода,
 Који су је водит' навикнули:
 Неко паде у борби крвавој,
 Неко главу у свијет изнесе,
 Неко прије, а неко доцније,
 Тек данаске ни једнога није,
 Да би био раји на биљези,
 Осим њега, те циглог једнога,
 Коме нико вјероват' несмије,
 Но да њега сада одпустимо;
 Али оштро да му наложимо,
 Да се брже понашти вратити.

СУЛЕЈМАН.

Би л' могао те послове свршит'
 И без њега писар Димитрије,
 Да у сламу ватру не мећемо?
 Или најзад : би л' он без писара,

Да бар оба тамо не пушћамо?
 Јербо раја свагда је готова
 Подићи се одма на оружје.

ЋАЈА-ПАША.

Ни без њега може Димитрије,
 Нити може он без Димитрија;
 Јер обадва послова имаду
 Вересије и другије ствари,
 Које један без другог незнаде
 Ни почети нити довршити.

СУЛЕЈМАН.

Па шта велиш, оћемо л' их пустит'?

ЋАЈА-ПАША.

Ја би реко, да их одпустимо,
 Јер то њима ни на уму није,
 Од чега се ми сада плашимо,
 Па кад би се баш и преварили,
 Нек' би они и буну дигнули,
 Од чега се ми бојат имамо,
 А да шта ће с тим они добити,
 Разма прије, да изгубе главе?

СУЛЕЈМАН (слеже раменима.)

Кад је тако, ајде да видимо.

(Окреће се Милошу пружајући му парче артије, на
 које је мур ударно.)

Ево теби, посинче, Милошу,
 Ја данаске јол-тескеру дајем,
 Да мож' ићи по својој потреби;
 Но немој се тамо забацити,
 Да ме с тиме у сумњу постављаш,
 Већ се брже овамо поврати.
 У твом оду тамо и овамо,
 Мудар буди и мудро се владај,
 Да неб' цару што у уши дошло,
 Те б' могао милост изгубити.

(Даје знак да Милош одлази. — Турци му изводе једног доброг ата. — Милош напред испраћа робље, па после јаше на ата и полази с Димитријем. Сулејман и Ћаја-паша разговарају се међу собом.)

СУЛЕЈМАН.

Ала, Ала јараби јолдашу,
 Кад нам птице мозак изкљуваше,
 Ми се грдно данас преварисмо,
 Ватру живу у ватру вргосмо,
 Што пустисмо ђиди-ђаурина,
 Кој' ће наше куће попалити.
 Добро паз'те, шта ћу сада казат',
 Оде Милош, по нас у зао час,
 Он ће рају дићи на оружје,
 Које крије и чува по кладам',
 Те га Турци изтражили нису,
 А раја је грдно раздражена,

Жеднија је крви од Турака,
Него курјак мяса у прољеће.

БАЈА-ПАША.

Од кога си с' тако препануо,
Те све о злу некаквome слудиш,
Од Милоша, што је отишао,
Шта је Милош кадар учинити.
С голом душом и са двије руке?

СУЛЕЈМАН.

Мучи пашо, муком умукнуо,
Ти та посла међер неразум'јеш?
Кад ти судиш тако о Милошу,
А невидиш, да од Бога нађеш,
Бе нас за нос вуче, куда оће,
Тешко нама са овом памећу,
Јер се са њом цароват' не може,
Но на ноге, ако Бога знадеш,
Те оправи за њим татарина,
Не би ли га поблизу стигао,
Позвати га, да се натраг врати,
Татарина мудро ћеш научит',
Да је ферман од цара стигао,
Који ће се објавит' народу,
И да зато везир га позива;
Јер су царска посла најстарија,
Те се прије извршит' морају,
Па по томе слободан без бриге,

Може ићи куд је њему драго,
Ал' да с' како не би осјетио.

(Ћаја одма шаље татарина. Татарин стиже Милоша
и овај га пита.)

МИЛОШ.

Које добро, те си с' убрзио ?

ТАТАРИН.

Од везира запов'јест доносим,
Да се натраг у Београд вратиш,
Јер је ферман из Стамбола стиг'о,
Да с' прочита у присуству твоме
И народу царска воља јави;
Па по томе мож' се повратити,
Да послове твоје извршујеш.

МИЛОШ.

Поздрави ми мога поочима,
Да сам чуо, ће говоре људи,
Да се с пута повраћат' не треба,
Па се бојим, да што не изгубим,
Те се натраг повратит' несмијем,
Него идем кући у Брусницу,
И скоро ћу опет тамо доћи.
Ако ферман чекати не може,
Нек' га пошље за мном у Брусницу,
Да га тамо прочитам народу.

(Ободе коња и не обрћући се оде с Димитријем, а
татарин се врати натраг.

БОГИЊА МИЛОСТИ.

Ка' што сунце на своду плаветном
У одећи јаснијој с' појави
И затрепти над простором света
Кад се тавне свију облачине,
У крајеве људству непознате,
Тако срдце туге опроштено
Заиграва с' живо и озбиљно,
Подиге се на умним крилима
Узвишује с' над свјетским стварима,
Које зида и кроји будућност.
Душа пјева боље но и када :
Потрес'те се горе и дубраве,
Тихи вјетри развите цвијеће,
Бе сте сада ви свјежи ваздуси,
Те првашње поновите биће,
Пробудите из дубока санка
Уљуљана мртвилом створења,
Пропјевајте ви гласни славуји,
Што весело с' хитате кроз лишће,
Мили зричци по младој травици,
Што сте били умукнули давно.
Прожубор'те мили поточићи,
Изтерајте хуку из ушију,
И подгријте чувства замрзнута,
Срдце грдне страве опростите,

Која вучки Србе плијењаше. —
 Ај на ноге, сиви соколови,
 Ви потомци силнога Душана,
 Прауници храброг Обилића,
 Оправдајте предке и ђедове,
 Покаж'те се таквих достојни
 Пред очима данашњег свијета,
 Спомен'те се прве своје славе,
 И јунаштва ваши праотаца,
 Па ће с' вама срдце охрабрити,
 Мишице вам чврстим учините,
 Трпељивост и надежда тврда,
 То нека су ваше другарице,
 Па с' никакве силе не страшите. —

(Вишња, мати Милошева и Љубица, његова жена,
 пораниле у неђељу, и пошто се помолише Богу, сје-
 доше поред ватре и саме међусобом разговарају се.)

ВИШЊА.

Ој Љубице! моја мила снао,
 Ја сам ноћас чудан сан уснила,
 Бе се, јутрос у плаво прозорје,
 Као, нађо на вр'у планине,
 Виш' Рудника, града срушенога,
 Одкуд гледам у накрст Србију;
 Али грану од истока сунце
 У одећи свијетлије зрака,
 Као да је јутрос сатворено,
 Те обасја сву Србију листом

Од Тимока па до воде Дрине,
 Од Пазара па до Београда,
 Отворише с' ледени гробови,
 Ђе с' јунаци наши успавани.
 Оживљеше тијела прађедска,
 Па се сунцу они поклонише
 И частнијем крстом прекрстише,
 Мало било време постојало,
 Указа се крваво језеро,
 Над којим се мјесец огледује
 Истом тек се око сунца поче
 Неки густе обмотават' облак,
 А из овог муње сијевати
 И стравични саламат громови,
 Да од руке силније громава,
 Сав се ваздух љуљаше простором,
 Докле месец од ланца природе
 Одкиде се и теретно свали..
 У то грдно крваво језеро,
 Мало било, задуго не било,
 Изведри се, ка никада љепше,
 Сунце опет просу своје зраке,
 Те измами на видло свијету
 Сва животна пређе устрављена.
 Нешто ми се даде погледати,
 Незнам како, нити знадох зашто,
 Да размотрим небесне висине,
 Али ево чуда јошт већега,
 Двоглав ор'о под облак извио с',

Србски свијет крилма засјенијо,
 Оживљело некако весеље.
 Рекао би горе и дубраве
 Листна шума и траве зелене,
 Цватна поља и бистре ријеке,
 Једно другом радост изјављују;
 Ка на јави, да се ово збило,
 Боже мили, шта ће ово бити?

ЉУБИЦА.

Благо теби, мила моја мајко,
 Благо теби, а са сном таковим,
 Добар санак, а у добар данак,
 Прије зоре у свету неђељу,
 Ми ћемо га на добро тумачит',
 Не би ли се на добро свршио. —
 Што с' изашла на Рудник планину,
 То ћеш с' и ти славом превисити,
 Што си мати вриједнога сина,
 Што је сунце тебе огријало
 И унакрст цијелу Србију,
 То ће тебе радост огријати,
 А уједно и сво отачаство,
 Ако сретња будеш виђет' сина
 Отачаства свог избавитеља.
 Што су с' мртви из гробова дигли
 И сунцу се јарком поклонили,
 То ће народ грдно угњетени
 Поменут' се, што је негда био

Сину твоме повјерит' владарство
 И њему се заклет' са вјерношћу,
 Бранити се док једнога траје,
 Што с' видила муње и громове,
 Како мјесец у крв утопише,
 То ће с' турска сила утопити,
 У бездану грдније злочинства
 Од удара праведне освете.
 Што је по том сунце огријало
 И извело слабу животињу,
 Уплашену страотним позорјем,
 На виђело бијелога дана,
 То ће с' србска слава поновити,
 Из збјегова повратиће с' робље
 На огњиште у своје кућице,
 Што с' узвио двојеглави ор'о,
 Те Србију крилма засјенио,
 То ј' заштита велике Русије,
 Сестре наше по крви и вјери,
 Којој ваке муке и паћења
 Састрадаће на душу вргоше,
 Да положи један'ма границе
 Безчовјечном беснилу тирана,
 Што се теби у том сну приснило,
 Ка радошћу све да ј' узаврјело,
 То на јави, бит' ће, ако Бог да.

(Овако изговиривши Љубица, похуте мало обадвије
 док међу њих Милош ступи. Оне ђипе, притрче и
 падају му око врата, и, немогући проговорити од

радости, плачу. Мати изнемогне и падне на земљу
просипајући потоком сузе, Милош и сам заплаче
се и дижући је говори.)

МИЛОШ.

Мати моја, престани плакати,
Да са плачем Бога не разгњевиш,
Доста је то, да си ме виђела,
Па обрни очи на небеса,
Те вишњему Творцу благодари,
Што си жива дочекала сина,
Кога ниси мислила виђети,
Као оног, који је сарађен.

(Вишња клекне на колена и дигнувши руке к небу
моли се Богу.)

ВИШЊА.

Боже! милостив буди мени грјешној, опро-
сти мојој слабости, ако сам те овом приликом
увриједила, Боже! немам ријечи, којима би
моја дубока чувстовања благодарности Теби
изразила. Слаби дух се овом приликом ра-
дошћу поколебао. Језик се смео; тек топле
сузе, које са срца кроз, тако рећи, укочене
очи пробијају, нека доврше оно, што уста ни-
јесу у стању. Срдцевједче! Теби ни ово није
необходно, почем Ти и најдубље унутрашње тајне
проницаваш. Ти ћеш велим, виђети слабо моје
срдце, ће се отима, а није кадро чрез орудија
тјелесна, као што би требало, заблагодарити,

Боже! Сад би с највећим задовољством овај свијет оставила, кад би само била твоја света воља.

(Узимају је Милош и Љубица за руке и дижу је.)

МИЛОШ.

Мила моја супруго, Љубице,
Кажи право, тако била здраво
И пород ти Бог б' агословио,
Јеси ли ме била прежалила,
Како смо се с плачем растанули?

ЉУБИЦА.

О Милошу, ао срећо моја,
Дична круно мог китног вијенца
Како би те игда прежалила,
Кад је мене јоште на рођењу
Теби судба поклонила била?
Ја с' не роди да живим без тебе,
У највећој слави и богатству,
У најљепшим царским палатама,
Без тебе ми свијет је пакао,
Притиснути вјечном помрчином,
Испуњени тугом и жалошћу.
У најућем стању сиротињском,
У пастирској простој колебици
Ка у гробу под ледним каменом
С тобом ми је бити ка' у рају;
Ти си мени предмет најмилији

Благо оној души до вијека,
 Која себи избере прилику,
 Те јој злато и свјетске сујете
 Јошт млађане очи не засл'јепе,
 Нит слабачко срце недозрјело
 Пријеваре грдне очарају,
 Благо оним срећним супрузима
 Ђе се душе јоште непорочне
 Светом тајном силе привлачљиве
 Међу собом сроде и с'једине,
 Ђе се срца љубавно рукују,
 На једноме узглављу спавају,
 Већега им богатства не треба
 Једно другом само је богатство,
 Једне тежње обоје имају,
 Један санак обоје сновијају,
 Једна жалост обојим је жалост,
 А весеље једног ка' и другог.

МИЛОШ.

Благо нама, кад се састадосмо
 Од нискога рода и кољена,
 Можда смо ми Богом означени,
 Да кроз страве и патње ужасне
 Достигнемо до велике мете,
 Обновимо славу некадашњу,
 Лазареву па и Миличину,
 На Косову у гроб сарањену.
 Но сад нам је огријало сунце,

Бе се здрави очима виђесмо,
 Ал може нам за облаке заћи
 Да нас више вако не огрије;
 Јер задатак још свршио нисам,
 На који ме судбина позивље,
 Аманет је тежак, сиротиња,
 Па ако ти грдни гласи дођу,
 Да сам теби љубо погинуо,
 Како ћеш ме онда прежалити?

ЉУБИЦА.

Твоја судба, с мојом је скопчана,
 Ничему те жртвоват', немогу,
 Осим ползи нашег отачества,
 Коју треба да предпоставимо,
 Ал' заједно судбу дијелимо,
 Или горка, или сладка била,
 Ил' живљели, или не живљели.

МИЛОШ.

Тако ув'јек да мислиш Љубице,
 Бог да прости, ко те је родио,
 И јуначким мл'јеком задојио,
 Ти си боља од многи јунака.

ЉУБИЦА.

Баш се ниси у том преварио,
 Многи би се мене застидио.

МИЛОШ.

Збиља! да л' си с' ти опет надала,
Да ћемо се очима виђети?

ЉУБИЦЕ.

Све је срдце моје прорицало,
Са некаквим сладким предчуствијем,
С' поузданом надеждом Хришћанском,
Да ћемо се опет састанути:
Те сам себе сама слободила,
А на минут тебе изгледала,
Хвала Богу, те смо се виђели,
Па се опет њему препоруч'мо.

(Долази Милошу на договор: Мелентије, архимандрит враћевачки.)

МЕЛЕНТИЈЕ.

Добро дош'о, војвода Милошу!
Хвала Богу, када те виђесмо
Међу нама здрава и весела.

МИЛОШ (скида капу.)

Хвала и вам отче, Мелентије,
Кад се моме добру радујете,
И када сте дошли, да с' видимо,
Шта ми знамо, шта ће од нас бити?

СИМО ПАШТРМАЦ.

Кад те здрава међ нама виђесмо,
Па сад треба гледати шта ћемо.

ЛАЗАР МУТАП.

Ја другога не би знао лека,
Него народ опет на оружје.

МИЛОШ.

Кад одите, браћо, по народу,
Јесте л' штогођ могли осјетити,
Какву жељу к' новоме устанку,
Би л' ми могли народ подигнути,
Би л' се могли на њег поуздати?

ВУЧИЋ.

Господару! да т' назовем тако,
Свуд је народ гњевом ускипио,
На једну је мисао пригао,
Ил' умријет', ил' се избавити,
Теке вако више неживљети,
Па се томе сваки дан надају;
А кад чују, да си у Брусници,
Сви ће теби кришом долазити,
Да увиде, што си наумио,
Ти се немој бојати народа,
Он ће с тобом у ватру у воду,
Ја би сутра, што ме гледаш 'вака,
Што ме јоште многи непознаје,
Бар стотину са собом довео.

БЛАГОЈЕ.

А и ја ћу стотину довести.

ПРОКО.

Вјера и Бог, сав је народ готов,
 Кад год оћеш, можеш' га дизати,
 Само овђе, да с' договоримо,
 Оћемо ли кад, и како ћемо?
 Негђе мало скупити народа,
 Да договор какви учинимо,
 Па у име Бога, да почнемо,
 Наши стари били су јунаци,
 Гинули су и крв прољевали,
 Бранили су вјеру и слободу,
 Част и славу тим су задобили,
 Те им име умријети неће.

МИЛОШ.

Ид'те, браћо, тајом по народу,
 Храбрите га, ал' пазите мудро,
 Да с' још неби Турци осјетили
 Наустите од једног до другог,
 Нека дође, што више народа,
 У Таково на свете Цвијети,
 Ту ћу и ја на састанак доћи,
 Што је тајно, ту ће бити јавно,
 Па шта Бог да и срећа јуначка.

(Устају и одлазе. Тајно поручују и расписују један другом књиге. — Скупштина у Такову на Цвијети. Поглавитији одабрали се, те се разговарају и казују санове.)

МИЛУТИН ГАРАШАНИН.

Хвала Богу! шта л' ће ово бити,
 Да л' се може сану вјеровати?
 Грдни пожар на сну сам гледао,
 У ком пиште прижагрене гује,
 Прућкајућ' се живе по пламену
 Без ништа се обићи не може,
 Да ми каже, који гођ му драго,
 Јер овакве санове сам снив'о,
 Кад устаде народ на Дахије.

НИКОЛА ЛУЊЕВИЦА.

Ја сам ноћас на сну страовао
 Гледајући помрачје мјесеца,
 Што Турцима на добро неслути,
 Јер сам чуо ће говоре људи,
 Да је мјесец њиова звијезда,
 Вазвјестница среће ил' несреће,
 Турске вјере највеће знамење,
 Које кити све мецеде њине.

ЛАЗАР МУТАП.

Ево има неколико дана,
 Одкад су ми уши запиштале,
 Сваки данак неколико пута',
 Чисто су ми веће заглунале,
 Ја сам ово добро увикао.
 Морам чути неповољне гласе.

ЈОВАН ВУКОМАНОВИЋ.

Ја снијевам пушке и топове,
 Ђе пуцају свуда на све стране,
 Слијежу се горе и дубраве,
 Ка' да ће се у содом сурвати,
 Мора бити некаквог окрша,
 У ком ћу се и ја потрефити,
 А што ми је месо по ногама,
 Од неки дан играти почело,
 То ми није мило ни колико.

ЈОВО ДОБРАЧА.

Од јуче ми л'јево око игра
 То ми слуги некаквој жалости,
 Смрт нечију морам оплакати.

РАЈИЋ БАРЈАКТАР.

Грдан санак ноћас сам уснио,
 Ђе ми вуци срдце издријеше,
 Зла је ово за мене прилика,
 Остаће ми љута сиротиња;
 Јер, ако је сану вјеровати,
 Ја несрећу србску непреживљех.

МИЛИЋ ДРИНЧИЋ.

Ја сам ноћас пуну чашу вина
 Сву на искап' у сану попио,
 До по чаше горче од чемера,
 Од по чаше слађе од шећера,

И ово је некакво знамење,
Које ће се на мени свршити.

ЛОМО.

Ја сам ноћас себе у сну снио,
Бе сам обе очи изгубио,
Бог ће дати, да ће добро бити,
(Сима Ненадовић наслонно се на руку, па ћутећи
гледа преда се.)

МИЛУТИН ГАРАШАНИН.

Што си, Симо, тако ућутио,
Те нам и ти, ма штогођ непричаш,
Да нијеси штогођ ружно снио?

СИМО НЕНАДОВИЋ.

Ја се чудим, што је данас вама,
Као да сте од ђеце виђели,
Те с' толико са тим заносите,
Није фајде гатат' ни вражати,
Нема ништа од те лакрдије.
Но опанке добро притегнимо,
Сабље паш'мо, пушке подпрашујмо
И вишњег Бога поменимо,
Па ил' продрет', или умријети,
Јер ако је сану вјеровати,
И ја ћу вам, браћо, погинути,
Кад сам ноћас у сану гледао,
Бе ми сунце за горицу зађе,

Па ја опет од тога с' небојим,
 Један пут се мора умријети,
 Чим се човјек на свијет појави,
 Макар никад ништа неуснио.

ЈОВО ДОБРАЧА.

Право Симо! Бог ти за то дао,
 Нема више добра за Србина,
 Док опанке не напоји крвљу,
 И с' Турцима сабљом нераскрсти,
 Нема вуку по поруци меса,
 Док се за се собом непотруди.
 Сане није сада казивати,
 Кад имамо посла и пречега,
 Што с' чудимо рђавим сновима,
 Кад сваки дан грдна зла гледамо,
 Која ноћу, као гођ и дању,
 Души нашој мироват' недаду.

М. ГАРАШАНИН.

Ти Јоване, када тако збориш,
 Чини ми се, још чуо нијеси,
 А сам незнаш, како ствари стоје,
 Али болан, Турци су већ чули,
 Па се крећу на нас са сви страна,
 До дан до два, доћи ће нам гласи,
 Да је Ђаја војску покупио,
 Поћерао кљасто и слијепо,

И све листом и старо и младо,
Право иде на воду Мораву.

РАЈИЋ (гура га руком.)

Мучи брате, неће бит' истина,
Кад буклија у званице пође,
Да сазива госте на веселе,
Некићена од дома полази,
Кад се враћа, дође окићена,
Така ти је ријеч међу људма.
Кад отиде од уста до уста,
Првобитност своју измијени,
А народ се страхом напојио,
Те зазире од свакога пања,
И комарца прави, ка' магарца,
Како можеш томе вјеровати,
Што говоре неразумни људи,
Бе би Турци опустили града,
Да се листом овамо покрену.

ЈОВАН ДОБРАЧА.

Па не само, да опусте града,
Но нек своје и куће опусте,
Не да дигну кљасто и слијепо,
Него листом здраво и окато,
Ваља нам их једном дочекати,
Макар да би и сви изгинули,
Јербо више нема оклевања.

ЛОМО.

О том више промишљат' не треба,
Но зборимо, око шта смо дошли,
Кад ћемо се дизат' ни оружје?
Оћемо ли о Ђурђеву данку
Најљепшему четничком састанку,
Кад се гора преођене листом,
Када буде јагње за заклане,
И пусте се коњи на пајване,
Или ћемо јоште причекати,
Докле падне снопље и одкоси?

ЛАЗАР МУТАП.

Да чујемо војводу Милоша,
Шта он мисли, и шта ће нам казат'.

(Милош и Мелентије указаше се народу. Мелентије држи нешто под пазухом. Народ скидајући капе, предусрета их.)

МИЛОШ.

Браћо моја, одабрани Срби!
Знате л' браћо, и јесте ли чули,
Бар кад грло уз гусле одјекне,
Да су Срби његда царовали,
Славили се свуда на све стране,
Са храброшћу и јуначством врлим,
Славили се за много стољећа,
Славили се и славили би се,
И данас би можда први били,

Да их мрзост и неслога клета,
 На Косову грдно не сатрије,
 Од то доба, па све до данаске,
 Србин пишти у туђој тавници.
 Изгубисмо наше светковине,
 Потурисмо наше обичје,
 Разњежисмо карактер јунаштва,
 Описмо се чамом и гњилошћу,
 Лишисмо се части и поштења,
 Погибе нам име у спомену,
 Заслуге нам посве изчиљеше,
 Што смо били, и какви смо сада,
 То нам браћо ни на ум не пада ?
 Него од'те, мене послушајте,
 Да ми сложно у име Христово,
 Наше славе и нашег закона,
 На оружје опет устанемо
 И то одма од овога дана,
 Жене, ђецу, у шуму склонимо,
 А на Турке својски ударајмо,
 Боље нам је свима изгинути,
 Но се турским називат' робов'ма,
 Који Србин небуде вриједан,
 Рад закона и вјере Христове,
 Рад имена и слободе србске,
 Ради среће и славе потомства,
 На мегдану умријет' јуначки,
 Туна нема Срба ни човјека,
 Туна нема сина отачаства,

Туна нема кући домаћина,
Он је измет хуљења достојан,
Такви нам се нигда не родио!

(Сви преклањајући се и благодарећи вичу: Да Бог
да! а један у име свију говори.)

СКУПШТИНАР.

Хвала Богу и данашњем дану,
Те смо овај сахат дочекали,
Који досад жељно изгледамо
Сви смо сада на ново готови,
Ево руке, рад вјере пружамо,
Ко издао, на његову главу,
Нек се сузе народње излију,
Кућа му се коцем затворила,
Свашто му се на зло обрнуло.

(Милошу.)

А ти мораш бити старјешина,
Јер другог међ нама немамо,
Коме би се смјели повјерити,
А ми ћемо сви тебе слушати,
Твоја воља, наш ће закон бити.

МИЛОШ.

Ствар је ова за мене велика,
Различан је и страшан посао,
Много труда и много вјештине,
За овакво дјело потребује,
Одговору грдноме подлежи,

Зато би вас молио лијепо,
 Да ви данас другог изберете,
 Ко ће свијем бити руковођа,
 Међу вама ето јоште људи,
 Који знаду војеват' с Турцима,
 А ја вама данас се заричем,
 Да крв моју пожалити нећу,
 Све ћу чинит', што је дужан један
 Члан народа и син отачаства.

(Народ из гласа виче: Не! Не! нико други, но ти,
 ти нам буди старјешина.)

СКУПШТИНАР.

Ми, Милошу, другога немамо,
 Зар невидиш, да смо останули,
 Ка сирочад без отца и мајке.
 Није вајде, теби промишљати,
 Не био нас овђе ни купити,
 Кад ћеш тако сада говорити?
 Ко би зато међу нама био?
 Није шала лудо с' упуштати,
 Јер је народ доста пропадао,
 Вјеруј мени, што ти сада кажем,
 Ми се овђе неби ни купили,
 Да нас ниси ти позвао амо,
 Него више, да ти не замећем,
 Ил' се прими, ил' измеђ нас бјежи,
 Да се народ више и не нада,

Па нек' трпи, што га је узја'ло,
А Бог нека гледа, ако може.

МИЛОШ.

Кад не може другојач'је бити,
А мало пре када и сам рек'о,
Који Србин небуде вриједан,
Жртва бити рад обштинске среће,
Нема право назват' се Србином,
Сад не смијем натраг узмицати,
Да не шкодим великој немоћи,
Те би клетва на мене панула,
Него, браћо, то ме послушајте,
Сложимо се и завјеримо се,
Један другог никад не издајмо,
Докле један траје на бојишту,
Држимо се тврдо и озбиљно;
Небојмо се ништа до вијека,
Да ће Турци нараст' ка' планине,
Бог ће наше силе кријепити.

(Сви заблагодаре. Милош да знак да се утишјау.)

МЕЛЕНТИЈЕ.

Ми смо овђе данас се скупили,
Да р'јешимо судбу отачаства,
Од нас сада цијелом потомству
Зависиће срећа и несрећа,
Добро нам се на ум узет' треба.
Много прође доба и времена,

За грјехове доста поднијесмо,
 Вријеме је, да се поменемо,
 Прве славе наши прађедова,
 Јер се свијет са нама поруга,
 Што с' толико собом понизисмо,
 Да лежимо четири стољећа,
 Опојени пићем равнодуш'ја,
 Уљуљани гњилим унинијем,
 Сарањени у гроб нечувствија.
 Земни живот одвише је кратак,
 Мало вр'јеме земнога житељства,
 Које нам је на то одређено,
 Да с' за вјечни свијет приправимо,
 Кад прохуји и неосјетимо,
 Умријети ништа није страшно,
 Као грдно име оставити,
 У спомену позног нараштаја,
 Окаљати име на вијеки,
 Застићети доцније потомке,
 То је права од бруке биљега,
 Дух јуначки за то с' не смућује,
 Што ће т'јела, подложног промјени,
 Отрести се и ослободити,
 Његово је живљет' на вијеки
 Славити се чашћу и именом,
 Купати се у дјел'ма витежким,
 Као утва у бистром језеру,
 Узвишават' себе са тежњама
 Над чувственом свјетском временошћу,

Као соко лакијем крилима
 Над облац'ма што се узвишује.
 Дух узвишен, над свјетским тежњама,
 Ствара себи љепше будућности,
 Трепти, дивним искићен знацима,
 Међ духов'ма простим и обичним,
 Као сунце међу звијездама,
 Окићено сјајнијем зракама,
 Тежи вишем, а земно презире,
 Противности никакве с' не страши,
 Немогућност пред собом не гледа;
 Но за собом гледа споменике,
 На које се обзире потомство,
 Са прошлости, слатком успоменом,
 Усхићеним чувством признаношћу,
 Узима га себи за угледу
 И за правац ово-свјетски тежња.
 Срби, браћо! добро послушајте,
 Да вам ријеч и даље продужим:
 Дан данашњи нам је освануо,
 Најсретнији из четир вијека,
 Када ћемо дјелом засвједочит',
 Можемо л' се слободно назвати
 Потомцима нашијех предака.
 Вриједно је живот изгубити
 За спасење своје отачбине.
 Крв праведна тек образ опира
 Од грднога блата косовскога;
 Дух слободе нек с' у нама буди;

Рјешителност хвалу заслужује.
 Сложимо се и сагласимо се,
 Завјер'мо се и закунимо се,
 Предузећем буд'мо постојани,
 А надежду на Бога узлож'мо,
 Нестраш'мо се гроба порушеног
 Ђе остатак трули праћедовски
 Нам се чини, но он није онђе,
 Он одавно у рајском жилишту,
 Покоја се вјечног наслађава;
 Јербо знајте, ако знали нисте,
 Крв праведна, за спасење рода,
 Ђе с' пролије, ту цвијет изникне,
 Ђе гроб пукне, ту луча просине.

(Полаже на стол еванђелије, крст, со и хљеб и вино,
 они главни туре руке на еванђелије, а остали ухвате
 се сви једап за другог, те се заклињу. Мелентије
 напред а они сви за њим говоре.)

У име Бога, светог еванђелија, часнога
 крста, четири поста, соли и хљеба и вина овог
 светог причешћа, устајемо ми данас опет на
 Турке, и заричемо се и заклињемо, да ћемо
 сложено и вјерно бранити слободу и народност
 своју до последње капи крви, тако нам: еванђе-
 лија, часнога крста, четири поста, соли, хљеба
 и вина, бићемо се и нећемо се издати до јед-
 ного, који би издао и преварио, издала га и
 преварила срећа у њиви, у тору, у кеси, у кући,
 дом му се преврнуо, све му се без трага обр-

нуло. За бољу тврђу, нека нам ове свете ствари
јемствују, тако нас оне не потрле, но свагда
храбриле и заштићавале, а због њи и сама по-
моћ Божија, амин.

(Сви из гласа повичу амин, љубе еванђелије и крст,
умачу хљеб у со, једу и пију редом вина из чаше.)

МИЛОШ.

Хајд'мо сада и свуда казујте,

Нек се народ диже на оружје.

(Полазе. Долазе у Црнуће. Јован брат Милошев,
Симо Паштрмац, Вучић из Вучковице, Благоје из
Кнића и Проко из Забојнице. Милош их пита.

МИЛОШ.

А ђе сте се тако задоцнили,

Те ми нисте дошли на скупштину?

ПАШТРМАЦ.

Пос'о нас је неки задржао,

Који но смо морали свршити,

А што сте гођ ви там уредили,

Ми смо на то пристати готови.

МИЛОШ.

А каква сте посла извршили?

ПАШТРМАЦ.

Побили смо Турке арачлије,

Преко Груже у селу Коњуши,

И све новце амо донијели,
Те нам сада може пристанути.

МИЛОШ.

Благо мени с таким јунацима!
Новци турски и нијесу били,
Но зној и труд србске сиротиње,
За то јој се натраг и повраћа,
Да јој с' нађе у овој невољи.

(Народ са свију страна долази гомилама. Милош
уђе у собу, те се преобуче, па излазећи из собе на
поље, носи у рукама војводски барјак, који даје
Сими Паштрмцу.)

МИЛОШ.

Ево мене и ево вам рата!

(Окрећу се писару.)

Ти, писаре, брже књиге пиши,
По Србији, свуда на све стране,
Нек се народ диже на оружје,
И нек туче ће сретне и стигне
Зелен бињиш и бијелу чалму;
Ил' данаске, ил' нигда по данас.

(Народ с највећим ускликом одзове се са ура,
вичући.)

Да живи наш нови господар!

(Међутим спреми се ручак, поседају сви, но Милош
стојећи напија здравицу.)

Боже помози! Срећан почетак, а у сре-
ћан час. Да нас Бог укријепи и ослободи, да

нам да љубав и слогу, да нам буде у помоћи да ово дјело сретно извршимо. За здравље цијелог народа.

(Пије, сви стојећи гологлави вичу амин. Други узима чашу)

За здравље новог господара! Да га Бог охрабри и ослободи, умудри и научи, да му буде овај почетак срећан, а свршетак и бољи!

(Пије, сви из гласа вичу)

Да Бог да!

(Радивоје узима гусле и пјева.)

РАДИВОЈЕ.

Београде, гријехова врело.
 Дунаво те тио прогутало,
 Много ли си људства сахранио,
 Костима си јаме препунио,
 Много ли си крви полокао,
 Са крвљу си зидове прелио;
 Много ли си в'јека претурио,
 У несрећи срећу чекајући.
 Сјећаш ли се прве твоје славе,
 Када оно по бедему твоме
 Крстати се барјаци нијаху,
 Ђе сад србске главе зијевају.
 Бог т' убио, Јакшићева куло!
 Што си тако муком умукнула,
 Обазри се на цркву Ружицу,
 Одавнашњу твоју другарицу;

Запитај је нек' ти она каже,
 Шта је њојзи сада најмилије
 Те се тако јадна прерушила.
 Авај куло! гром те оборио,
 Помози јој јаде јадиковат';
 Да се имаш чиме поносити,
 Не би нико на теб' ни жалио.
 Али и ти у твојим њедрина
 Кријеш тугу од јарког сунашца,
 Што су т' србске сузе овлажиле,
 Да ти с' и сад у шупљини мрачној,
 Јоште чују хуци и јауци —
 Привиђају поноћни бауци —
 Те но чамиш као очајница,
 Крај Дунава чуваш караулу.
 Гледаш ваздан, нагледат' се нећеш,
 Ђе се Сава са Дунавом бије,
 Пратиш редом вале и вртлоге,
 Дуго ћеш их заиста пратити.
 Хеј Јакшићи, да вам је виђети
 Какви су вам пребијели двори,
 Душе би вам Богу дотужале,
 Ђено негда коло је играло,
 Ту је свуда крвца огрезнула,
 Ђено бише златни чивилуци,
 Ту сад висе гвоздени ченгели.

(Сви плачу.)

МИЛИВОЈЕ.

Радивоје, немој то пјевати,
Та је пјесма све нас разжалила.
Бог убио гусле и гудало,
Кад је тако на свијет постало,
Ако боље пјесме неимало.

(Устају сви.)

МИЛОШ.

Хајдмо сада у име Божаје,
Да вријеме овђе не губимо.

(Турци у Београду уплашени скупљају се на до-
говор. Сулејман и Ђаја-паша замишљени.)

СУЛЕЈМАН.

Валах, билах, тако мени треба,
Кад пророку грдно сагријеши
Да вјерујем једном невјернику;
Баурину није вјеровати,
На мртвачкој кал лежи постељи.
Курјаку је ћуд вазда једнака,
Макар длаке ниђе неимао,
Јер са њоме ћуд се не мијења.

(Окреће се Ђаји.)

Ђаја-пашо, ти си га пустио,
Те и мене с тобом обрукао,
Ти ћеш цару одговор давати,
Но на ноге, да од Бога нађеш,
Крени војску, што је више можеш

Па ти хајде редом уз нахије;
 Све похарај и огњем попали,
 Куд год прођеш до воде Мораве.
 Поватај ми редом коловође
 Ових људи, разбојничких чета,
 Који су се смјели усудити
 Дизат' руку на љубимца неба,
 Рад кога је сунце сатворено,
 Да му свјетли кад авдес узима,
 А звијезде да му се клањају.
 Прочисти ми жито на решето,
 Нек' остане само слабо робље,
 Које нами додијат' не може,
 Дин-душмана каурскога роба,
 Те је мене скоро преварио,
 Да ме тако резилом учини,
 А код цара и девлета турског,
 Код нас живи, на коран да пљуне!
 И учини бруку и подсмјех —
 Живога ми спреми Београду,
 Да га тешким уморим мукама.
 Немој, пашо, себе наружити,
 Ни цареву побити цијену.
 Тако теби дина и амана,
 И уљеве хљеба царевoga!
 Знаш како си с' пређе затјецао.

БАЈА-ПАША.

Ах! дина ми и мусафа мога,
 Нећу цару образ погрдити,

Та ме арам царски непопрео,
 Та ме пророк у ценем нешћер'о.
 Старат' ћу се да их изтријебим,
 Да им нема ни гласа ни трага,
 Да познаду силу Османову,
 У кога су на земљу сенета,
 Потврђена пророковим муром,
 Те их даде вјерним синовима,
 Да га славе и да га поштују,
 Стараћу се колико узмогу,
 Да изкусе удар буздована,
 Који грози свом унакрст св'јету
 Да пропишти земља под ногама,
 Куда моја пролази ордија,
 Нека земља прича небесима,
 Што је пророк чуда починио,
 Те му с' свашта клања пред ногама.

(Каваз отвара врата, шпион улази а Сулејман га пита)

СУЛЕЈМАН.

Имаш' ли ми што ново казати?

ШПИОН.

Ево овђе некаквог Јеврема,
 Кога кажу, да је брат Милошу,
 Доћерао двестотин' волова,
 Да на скели остружничкој прода
 И добије повише новаца,
 С којима ће народ моћи бунит'.

СУЛЕЈМАН (кавазу).

Трчи брже да ми га доведеш.

(Каваз одма одлази, и мало затим доводи Јеврена, који се преклања везиру и љуби сепаде.

СУЛЕЈМАН.

Баурине! ко си и одкуд си?
Каквим послом овамо доходиш?

ЈЕФРЕМ.

Ја сам Јеврем брат кнеза Милоша,
Из Бруснице, нахије рудничке;
Дошао сам послом трговачким,
Доћерао двестотин волова,
Да их продам у земљу Њемачку,
Де платимо Таја-паши робље.

СУЛЕЈМАН.

А ће ти је Милош и шта ради?

ЈЕФРЕМ.

Милош мало још је заостао,
Да послове кућевне уреди,
Па ће с' скоро и он повратити.

СУЛЕЈМАН.

Хана сана, ђаурски хајдуче!
Бе нећеш ме више преварити,
Што си гође до сада лагао,

Већ на једно све си долагао.

(Окреће се кавазима.)

Скопчајте га у томруке љуте,

Бадите га у кулу Небојшу,

Да не гледа сунца и мјесеца,

Литру љеба и воде самцате,

Сваки дан му оброчно подајте,

Док се онђе истаји гр'јехова,

Па ћу текар удрит' га на муке.

(Окована воде га у кулу. — Ћаја-паша креће се с војском Чачку. Народ се плаши и предаје Турцима, пристајући са њима заједно ватати поглаваре. Милош сам у најочајателнијем стању са неколико вјерних момака.)

МИЛОШ.

Грдна жвала але прождрљиве

Ни досад се зајазиле нису!

Црна судба и овај нараштај,

На оброк јој грозни намјењује,

То би чудо над чудима било

Над овијем добит надвјесије.

(Окреће се монцима.)

Браћо моја, црна нам надежда;

Окренуло с' коло наопако,

Кад се Срби турчит и почеше,

Ту нам нема боја са Турцима.

Ту нам нам нема среће ни напредка,

Да л' се прије ми не заклињасмо!

Љебом, соли и крстом частнијем

Ванђелијем књигом најсветијом,
 Јоште вином светијем причешћем,
 И с четири поста у години
 Један за све а сви за једнога
 Да ћемо се бит' до последњег
 Сад нам ништа друго не остаје,
 Не прими ми Боже у грјехове,
 Но јошт један пос'о да свршимо
 Жене, ћецу сву да покољемо!
 Кад ће најзад поклати их Турци,
 Па у шуму да се одметнемо;
 Да с' бијемо док једнога траје
 Са Турцима и турским Србима
 Који вјеру своју погазише.

(Момци из гласа вичу: „сложно у име Бога. Љуби-
 ца изводи Милоша на страну и говори):

ЉУБИЦА.

Немој тако зборити Милоше:
 Те су рјечи крајњег очајања,
 С којима се не слободи друштво
 Није такво срце за јунака
 Када си ти први оладнио,
 Шта ћеш рећи: оној сиротињи
 Коя ни куд даље неумије,
 Нити има крова ни покова
 Но се данас сва у тебе нада.
 Нису тако стари војевали,
 Што с' не сјетиш твога имењака

Ђе распори цара под шатором,
 Међ риџал'ма и међ' везирима
 И учини курбан Муамеду
 Са два своја вјерна побратима,
 Нек' се памти и приповиједа
 Докле траје сунца и мјесеца,
 И на земљи људскога кољена,
 Оне снажне јуначке мишице,
 Кад клонуше тек круну пустише,
 Окупаше крвљу Агарјана,
 Али барем страву зададоше,
 Те и данас душа им се стреса,
 И клепеће срце у прсима,
 Кад помену ил' чују Милоша.
 Вјеруј мени, једној женској глави,
 Да ми није малог дјетета,
 Обукла би мушко одијело,
 Припасала свијетло оржје,
 Па би твоју предводила војску,
 Теб' вам свијем образ застиђела,
 Зашто си се тако препануо,
 Жао л' ти је остарјеле мајке,
 Жао л' ти је вијернице љубе,
 Жао л' ти је твоје сирочади,
 Жао л' ти је овога свијета?
 Мајка стара вијек претурила,
 Љуба ти се вијерно заклиње,
 Да ће твоме сљедоват' примјеру,
 Иди напред она ће за тобом,

Сплести вијенац и теби и себи,
 С чиме ћемо с' вијечно поносити,
 Сирочад су Божија створења,
 Бог ће њима боље се старати,
 Него што би и отац и мајка,
 Све је ово лакше прежалити,
 Него своје име обрукати.
 Свијет кажу има неће бољи,
 Стегнимо се прежал'мо јуначки,
 Љепше ће нас причекат' радости,
 Кад будемо у другоме свијету.
 Там' ће оштри мачеви звекећу,
 Бе-но ричу бијесне лубарде,
 А топови земљу потресају,
 Бе-но звижди оловно зрневље,
 А вију се магле у облаке,
 Бе кроз магле страотни јауци,
 До ушију допиру јуначки,
 Тамо велим на страшном бојишту,
 Бе се крвца нештедно пролива,
 За народност вјеру и слободу,
 Те се теби спремају дарови,
 Туна тебе чекају побједе,
 Неплаши се нежељела т' мајка,
 Но помени Бога истинога,
 Судбином ћеш бити руковођен,
 Од смрти се једном сакрит' нећеш,
 Ил' то било прије ил' послје,
 Боље ти је славно умријети,

Но живљети у грдном покору,
Гледај барем, те се славно скончај,
Од мене ти Богом просто било,
Није ласно спомен оставити.

МИЛОШ.

Ја се нисам зато препадноу,
На мегдану што ћу погинути,
Војника је често судба таква,
Премда сваки погинут' не мора,
Но се бојим ја данас Љубице,
А имам се узрока бојати,
Јер се народ грдно застрашио,
Па ће мене Турцима издати,
Те ћу страшне муке поднијети,
Сиротиња остат на исаву,
Зар ти незнаш исав у Турака?
А жа' ми је кришом погинути,
У грђијем од пакла мукама,
А да сабљу крвљу не напојим,
И бар себе добро не осветим,
Као што су гинули јунаци.

(Долазе му Јован Добрачанин са Гружанима и Милић Дринчић са Рудничанима у помоћ, Милош упарађује војску и овако јој говори):

МИЛОШ.

Данас ме је сунце огријало,
Кад вас виђо тако на биљези,

Данас сте ме ви обрадовали,
 Кад се своје сјетисте заклетве,
 Коју један другом зададосмо,
 И вас тако Бог обрадовао,
 Као што сте ви мене, јунаци,
 Но слушајте што ћу да вам кажем,
 Аманет' вам овђе свети дајем,
 Да јуначки или изгинемо,
 Ил' оружју славу добијемо,
 Немојте се ништа препаднути,
 Праву слогу и тврду одважност,
 Гром из неба разбит' није кадар,
 А камо ли каква мања сила,
 Небојмо се смрти ни колико,
 Смрт не иде без суђеног данка,
 Колик' киша без мутног облака,
 Сви изгинут' јамачно нећемо,
 Благо оном, који ту погине,
 Он ће с' сладким саном унијати,
 Ка безгрјешно д'јете у кољевци,
 Сладиће га небесне милине,
 После овог у другом свијету,
 Потомство га заборавит' неће,
 Вазда ће га у пјесмам' спомињат'
 Ка марсова правога љубимца,
 Ко претекне те ту не погине,
 Он ће овђе плоде уживати,
 И бар знати да је поживио.

(Овако изговоривши полази с војском. Војници упарађени пјевају.)

ПРВИ ВОЈНИК :

С Богом остај, моја стара мајко,
Благо теби, кад си дочекала,
Да јединца на војску опремиш,
Крв млађану пролит' на мегдану,
За крст часни и вјеру хришћанску.
Ништа више пожељети немаш,
Кад си такву жртву примијела,
Србкиње си дужност испунила.

ДРУГИ ВОЈНИК.

Тежко томе, ком на конак дођем,
Заклаћу му вола изпод јарма,
Заклаћу му овна клецетара,
Убићу му свињу рањеницу,
Подсјећу му трмку пресадницу. —

(Чачак. — Милош поставља свој логор на Љубићу а два шанца подиже крај Мораве; у горњем је старешина Рајић барјактар Кара-Ђорђевицима, а у долњем Јован Добрачанин Турци прелазе Мораву и горе и доле, и ударају на обадва шанца. У горњи улазе, а Срби на другу страну бјеже Рајић сам на топу разборачно се и држећи пиштољ запет и голу сабљу виче) :

РАЈИЋ.

Стан'те браћо, ако Бога знате,
Зашто сте се тако поплашили?

Зар је јача мишца у Турчина ?
 Зар крв турска пролит' се не може ?
 Кад мач србски кроз кости прошкрипи,
 Куд сте нагли бјегати срамотно ?
 Зар топове ове остављате !
 С којима смо с' могли одбранити ?
 Знате л' шта смо муке пропатили,
 Док топова' ови неимасмо,
 Боље нам је свијем изгинути,
 Но топове упустит Турцима,
 Ја нит могу нити ћу бјежати,
 Да ме свијет кори са издајом,
 Волим сада главу изгубити,
 И остати овђе до вијека,
 Барем ће ме млађи спомињати,
 Кад гођ с' сјете Чачка и Мораве.

(Навалише Турци на њега, а он неколико њи, које
 из пушака, које сабљом обали, но и сам ту поги-
 бе. Турци сад са свом силом навалише на доњи ша-
 нац. Пушке пуцају од обадве стране, Срби им дају
 жестоки одпор. Јова Добрачанин трчи по шанцу, и
 премда му је скоро нестало џебане, опет зато сло-
 боди народ.)

ЈОВО ДОБРАЧАНИН.

Ха! Гружани, моји соколови,
 Пун'те пушке и удрите Турке!
 У мене је довољно џебане,
 Држите се живо и јуначки,
 Сад ће Турци узмицат' почети;

Турци јесу ка' бујна ријека,
 Одма укну, одма и престану.
 Држите се још мало, јунаци,
 Не жалите крви ни живота,
 Ла у инат над вражијом силом
 Одржимо побједу јуначки

(Пуцају пушке тако, да се земља пролама; густа
 магла пала, чује се лелек и топот коња, док наједанпут
 Турци се почну узмицати натраг, несвршивши шта су шћели.)

ЈОВО ДОБРАЧАНИН.

Благо мени, моји соколови,
 Дивно ли сте образ освјетлали!
 Како себи тако господару;
 Благо мени са вама данаске
 Кад сте тако вр'једни и слободни.

(Ћаја паша указавши се преко Мораве на коњу виче:)

ЋАЈА-ПАША

Рајо, рајо, предајте се мени,
 Не гините лудо без невоље,
 Све ће царе вама опростити,
 И свјетлијем скутом вас заштитит'
 Турска вјера и ја сам вам ћефил,
 Ослон'те се на мој исаф и хрз,
 Ако би вам превару мислио
 Ја одавде главе не изнио.

(Васа Книћанин стои на обали са још двојницом.)

ВАСА.

Браћо моја! То је Ђаја-паша,
Него пушке оку примакнимо,
Саставимо на њима нишане,
Не би л' Бог д'о и срећа јуначка
Да га овђе сада оборимо.

(Сложише пушке и оклоше, а Ђаја-паша стрмо-
глав с коња у Мораву. — Срби, који је мање би-
ло него Турака, притом и без цебане, бојећи се
освете турске, нагну бјежати куд који, — Милош
(их с Мелентијем враћа.

МИЛОШ.

Не јунаци, ако Бога знате!
Куд сте нагли, весела вам мајка?
Кад сте тако шћели војевати
Боље б' било да не почињасте;
Не бјежите, не шал'те се главом,
Јербо гласник од нас остат неће;
А боље је гинут на мегдану,
Турци ће сад натраг уступити
Како им је Ђаја погинуо.

(Диже бачени добош и веша архимандриту Мелен-
тију о врат, говорећи):

Добуј свети отче Мелентије
Не би ли се народ повратио.

(Мелентије добује а други дижу гуњеве и покров-
це на коље, да Турци мисле да је војска. Скупља-
ју се из шуме на Љубић. Турци се повлаче натраг.

(— Један Турчин виче преко Мораве:)

Еј Срби! Еј Срби! море, ако је Ђаја-
паша код вас, жив или мртав, дајте нам га, а
ми ћемо вама дати за њега шта иштете.

МИЛОШ.

Чујете ли, шта виче она Туркељина?

ЈЕДАН ВОЈНИК.

Пита за некаква Ђаја-пашу.

МИЛОШ.

Кажите му, нека иде за њим низ Мораву.

Еј Турчине! отишао вам је Ђаја-паша
низ Мораву, зато идите доле и тражите га.
(Долази једна робња под шатор Милошу, који је
пита:)

МИЛОШ.

Женска главо! одкуда долазиш,
Имаш ли ми какву новост казат'

РОБИЊА (љубећи га у руку.)

Господару, огријано сунце,
Ја сам јадна била робњица
Па ме срећа добро послужила,
Те измако из турског логора
И добјего да вам ово кажем:
Да с' спремите и да сте готови

Јер се Турци нагло опремају
Ил' ће на вас или ће бјежати.

(Милош вади нешто из цепа, дарива је и одпушта
кући, а заповјест издаје, да се војска ставља на но-
ге. Трчи стражар.

СТРАЖАР.

Господару, побјегоше Турци!

МИЛОШ (скочи на ноге.)

Ха јунаци! потрчите сада
Да би робље и плијен отели
И вратили што су нама дужни.

(Срби трче а Турци збуњени бјеже, остављајући
стоку, робље, па и саме топове и амуницију но вр-
ло их мало утече. Затим се Срби спремају за по-
лазак у Пожаревац.)

ПОЖАРЕВАЦ.

(Војска упарађена иде пјевајући два и два.)

ПРВИ.

С Богом љубо! с Богом добро моје!
Гледај наше пребијеле дворе
И нејако чедо у кољевци,
Кад дорасте, спреми га за бабом,
И кажи му, да ће наћи баба
У дивотном пољу Марсовоме,
Гди-но цвјеће у вијенац сплеће.

ДРУГИ.

Тешко томе с киме се сукобим
Ако ми се с пута не уклони,
Прснуће му глава к'о бундева
Пропаст' ће му мозак кроз потиљак.

(Делије изиђу им на сусрет. Сразе се. Мрак падне
на земљу од дима. — Погину Јован Вукомановић.
— Где који од Срба стану измицати. Милош с пи-
штољем у руци враћа их.

МИЛОШ.

Куда ћете, несретни синови?
Куд мислите, да утећ' можете,
Бе је мјесто нашег заклоништа?
Шта ће нама наше куће помоћ'?
Кад ће скоро и оне погорјет'.

(Показујући пиштољем шанчеве турске.)

Тује кућа, ту жена, ту ћеца,
Напред ступај, па удри крвника,
Који нам је тежко додијао,
Који иде напријед јуначки,
Може пасти, а може остати;
Јер сви овђе погинут' нећемо,
Ал' тако ми крста и закона,
И заклетве, што сам положио,
Ако ми се који гођ усуди,
Измицати и плашити друштво,
Мојим ћу га оборит' пиштољем,
Да га Турци не муче ни гњаве.

(Окреће се старешиннама.)

Па сад и ви, који предводите,
На мене се вамо угледајте,
Па ил' напред, ил' сабље скидајте,
Да поставим друге старјешине,
Који ће ми бити слободнији.

(Потеже сабљу и прође напред.)

Дели-паша, причекајме мало,
Да ти поздрав донесем са Чачка,
Од честитог Ђаја-паше твога,
Што без трага одплива Моравом.

(Срби скачу у шанац турски. — Пушке пуцају,
земља тутњи. — Сабље сијевају, а рањени јаучу. —
Турци побјегоше. — Престаде мало бој и утиша
се. — Чује се глас из турског логора.)

ТУРЧИН.

Еј Срби! Еј Срби! море је ли с вама кнез
Милош?

МИЛОШ.

Шта оно пита?

СТРАЖАР.

Господару! пита јеси ли ти са нама.

МИЛОШ.

Кажи му, да јесам.

СТРАЖАР.

Еј Турчине! море, са нама је кнез Милош.

ТУРЧИН.

Море Србине! ти нас вараш. Није с вама кнез Милош.

СТРАЖАР.

Вала Турчине јест с нама, а ако невјерујеш, а ти оди овамо, па ћеш га виђети.

ТУРЧИН.

Ако је заиста кнез Милош с вама, ваљда је и Димитрије његов писар ту, па нека дође овај Дели-баши на вјеру, да се разговоримо о предаји. — Ми се нећемо ником другом предати до кнезу Милошу, јер ми знамо, да је он царски човјек.

МИЛОШ.

Димитрије, иди дели-баши,
И ово му однеси поздравље,
Да ја њега и сву му дружину
Мени на врат и вјеру узимам,
Да ћу њега с неколико војске
Испратити, на коју ће страну,
Да никоме ништа валит' неће,
Нек' све носе, што је њино било,
Сво оружје и барут са собом,
До топова и ђулета само.

(Димитрије одлази и чини уговор с Турцима. — Турчин један долази к Србима, водећи једног ата. — Дошав пред Милоша поклања се.)

МИЛОШ.

Којим послом овамо доодиш?

ТУРЧИН.

Дели-баша мене је послао,
И по мени поздрав оправно,
Да се ми сви вама предајемо,
А на вјеру и на ријеч частну,
И шаље ти овог ата на дар,
За свједочбу наше покорности.

МИЛОШ.

Поздрави се твоме Дели-баши,
Нек не сумња о мојој ријечи,
Пре би сунце сајност изгубило,
Него што би ја њег' преварио.

(Бацн новац, те дарује Турчина и одпусти га. Одлазе Турци са србском пратњом. — Милош добије глас, да се с друге стране приближују Дубљу, и одма изда заповјест, да се војска спрема и путује Дубљу.)

ДУБЉЕ.

(Војска упарађена иде. Два и два пјевају.)

ПРВИ.

С Богом сејо! прво миловање,
Ти остаде без заклетве твоје,
Пјевај сејо! мајку разговарај,
Нек' се мајка с тобом утјешава.

ДРУГИ.

Тежко снегу, кад му љето дође,
Ка' мјесецу, кад сунце изиђе :
Пред старијем млађи се укрије,
Као што ће нејак пред јачијем.

(Приспјеше к' шанцу турском! Ударају на исти и
скачу унутра. Погину Милић, Дринчић и Сима Не-
надовић. — Турци збуњени бјеже из шанца, а Срби
трче за њима и ватајући сјеку их. — Једна Турке-
љина гологлава и босонога бјежи, а Милош виче,
показујући руком на истог.)

МИЛОШ.

Држ'те тога, што у луг побјеже,
Ал' немојте, да га убијете,
Но га мени жива доведите,
То је паша, ја њега познајем.

(Отрчаше њи неколико, те обколише луг. Мало за-
тим воде пашу за браду пред Милошев шатор.)

ПАША.

Аман Милош немој ме погубит',
Тако теби твоје србске вјере,
Твоје душе и твога образа,
Видиш јадник како сам пострада'о,
Три сам своја сина изгубио,
И два брата и три братучеда,
Греови ме туђи постигоше,
Што с' лакомо дадо преварити,
Те да пређем вамо преко Дрине,

Немој на ме чинити освете,
 Одржи ме рад вишњег алаха,
 Који ће те знати цијенити,
 Ако Турци и нијесу знали,
 Вјеруј мени данас твоме сужњу,
 Ако живот ти мени сачуваш,
 Ти ћеш са тим више задобити,
 И за себе и за сву фукару,
 И код цара и код свије људи,
 Ка и својој наком себе души,
 Јербо имам јоште сиротиње,
 Коју грдан оставит' морадо,
 А по вољи и налогу туђем,

МИЛОШ.

Сједи пашо одмори се сада,
 А небој се ничега одсада,
 Па једноме Богу благодари,
 Када си ми жив у руке доша',
 Ништа теби више фалит' неће,
 Јер ја знадем како-но ваљаде,
 Са царевим људма поступати,
 Част цареву знадем сачувати,
 Боље него његови везири,
 Који рају цареву утиру,
 А цар зато ништа и не чује.

(Паша сједа, а Милош одкупљује његове хаљине од војника, и даје му да се обуче. — Потом пију каву и пуше).

ПАША.

Сад Милошу, тако ти исафа,
Заповеди твојијем Србима,
Нека скупе од Турака главе,
Што су овђе сада изгинули,
Нек донесу нами пред шатора,
Да ја видим могу ли познати,
Мртве главе мојије синова,
Да их отац несретни облије,
Са сузама мртве бар од жеље.

(Плаче; — Милош учини наредбу те Срби доносе главе, Паша их преврће, па кад коју позна он је одвоји на страну. Изнашавши све, паде нички на њих и плачући виче: Медет! Медет! — Милош га исправља.)

МИЛОШ.

То је пашо удбина војничка,
Човјек војник треба да се стиди,
Од такове меке срдачности,
Помисли-де шта ће јадни мајки,
Тек данаске тужно заукати.
Ниси сам ти у томе несрећан.

(Паша устаје и седа.)

Ми нијесмо пашо устанули,
Ни на цара подигли оружје,
Да цареве људе утиremo,
Цар је раји и отац и мајка,

Но зулуми нама додијаше ,
 Те већ више трпит не могосмо ,
 Па смо зато подигли се листом ,
 Да гонимо наше зулумћаре ,
 Не би л' и цар у Стамболу чуо ,
 Не би ли се на нас смиловао .

ПАША.

Амана ми, да цар знаде само ,
 Ти Милошу какву имаш војску ,
 Каква му је србски народ раја ,
 И сам царе с вама би с' дичио ,
 И све би вам вољно поклонио ,
 Што би гође у њега искали ,
 Зато немој ни мало сумњати ,
 Што зликовци вас су заплашили ,
 Нису Турци сви , ка они што су ,
 Срце царско пуно је милости ,
 Само њему за скут привати се ,
 Љуби пред њим земљу и папучу ,
 Све ћеш наћи у цара , шта немаш .

(Милош одпушта пашу).

МИЛОШ.

Пођи пашо с Богом , од куда си ,
 Ево људи који ће те пратит' ,
 Да те глава забољети неће ,
 Помени се некад пријатеља ,
 (Даје му кесу с новцима).

Који те је тако приватио,
Да се томе нијеси надао,

(Паша поклањајући се благодари.)

ПАША.

Е довале! и с Богом јолдашу,
Твоје добро заборавит' нећу,
Док ми душа куца у прсима,
Кад си вјеру одржао своју,
А тако ми дина и амана,
Све ћу казат' кад одем везиру,
Шта је овај народ пропатио.

МИЛОШ.

Амана ти, све да му изпричаш,
Како сам се теби изјадио,
Па му, збиља! заборавит' немој,
Поздрави ми мога побратима,
Али-агу Арап Дели-башу,
Нека и он представи везиру.

(Паша одлази).

БОГИЊА ВЕСЕЉА.

Силног вишња сила поражава,
Слабомућног из блата подиже,
Хук олује снажно расћерује,
Угрожењу адовом се руга,
Таја-пашо да си ово знао,
Неб' Мораву крвљу обојио,

Чачку мали на самој обали,
 Да никада чувен био ниси,
 С овим би ти с' име узвисило,
 Ој Мораво! водо плаовита,
 Што си с' тако брзо понијела,
 Бе си турског пашу однијела,
 Кога каде изгледају младе,
 Кад ће им се дома повратити,
 Да доведе моравски робиња
 И доћера плијен од ђаура,
 Тежко њима, пашу чекајући,
 Неће скоро омрсит' баклаве,
 И Морава прије ће с' вратити,
 Него каде пашу дочекати.
 Еј витеже! од Добраче Јово,
 С Грузанима твојим соко ов'ма.
 Који знате нишан потревити,
 Бе но мелем помоћи не може.
 Ти Рајићу! храбри Срб-Шпартанче,
 Који топа сама не остављаш,
 Док га својом не облијеш крвљу,
 Ка' Леонид пролаз Термопила.
 Мелентије прво-свештениче!*)
 Мјесто крста с добошем о врату,
 Што дозиваш Србе разбјегнуте,
 Бит' душмане своје вјере свете.
 Ха, Дринчићу и Ненадовићу!

*) Овај је био потом митрополит србски.

Млади Јово Вукомановићу!
 Сви јуначки борци и ратници,
 Благо вама на оба свијета,
 Небо ће вам врата отворити,
 А потомство спомињат' на земљи,
 На гробљу вам ужижат' свијећу,
 Ђе је храброст, да свједочи сјајност.
 Ој Јелице! висока планино,
 И ти си се вазда поносила,
 Као кедар на вр'у ливанском,
 Кад с' у себи прикрила јунаке,
 Који знаду тако дочекати,
 Смаил-бега љутог серезлију,
 И са њиме његовога друга,
 Муамеда Сулејман-пашића,
 Да и себе саме забораве,
 А некмо-ли робље и топове.
 Крагујевцу срце од Србије,
 На водици малој Лепеници,
 Обазри се ка Црноме вр'у,
 Те погледај Гушанца Алију,
 И са њиме Амет-смрдибубу,
 Ђе сморени уз планину хучу,
 И шалваре за њима се вучу.
 А невиде, жалостна им мајка,
 Ђе с' на црном вр'у орли вију,
 Да им буле у црно завију,
 Топаловић, Вучић и Миленко,
 Да не може жив побећи нико,

Тврди шанцу равни Пожаревцу,
 Одкада си ватру пропирио,
 Ниси боље време дочекао,
 Кад си с' љуте гује опростио,
 Јосин-аге, турског Дели-баше,
 С три хиљаде страшније делија,
 Задртије на одбор ратника,
 Бездушника и незнабожника,
 Слави данак твога избављења,
 Дубље равно! крвљу огрезнуло,
 Јеси л' јоште кадгођ упамтило,
 Да се паша кроз трње гребуша,
 Па без ћурка и још без сарука,
 Камен њему, да утећи може,
 Сакрити се од ока орлова,
 Које види с највишег облака
 Ђе у трави зече прилијеже,
 То л' угледат' неће Туркељину,
 Ђе пробија кроз грање прсима,
 Као каква јака биволина.

(Сулејман у Београду замишљен.)

СУЛЕЈМАН.

Да ће Милош вако учинити,
 Несрећу сам ову предвиђао,
 Па говори лудом Ђаја-Паши,
 Да Милоша од нас непуштамо;
 Ја говори а немадох коме,
 Јер у њега велика главина,

Као торна највећа маљина,
 Али празна, ка' тиква с тавана.
 Неће, каже, Милош то учинит'.
 Јест, он неће овђе, јер не може,
 А кад оде, он сам знаде, шта ће:
 Кијачино! ти ли си за пашу,
 Твоја леђа за самар су била,
 Јок, за ћурак златом извезени,
 Пре би т' штака сљепачка личила,
 Него сабља царска окићена.
 Еј, што т' Милош жива не ухвати,
 Да те дере жива, као јарца,
 Да ти с' боље мртвومه осветим,
 Кад вјерујеш оном, ком' не треба.

(Окреће се кавазу.)

Узми кључе од куле Небојше,
 Па изведи онога ћопека,
 Рсузина, брата дин-душманског,
 Да му кажем, кога варат' мисли.

(Доводе Јеврема у гвожђу.)

СУЛЕЈМАН (шкрипи зубима.)

Сад ми кажи, арамијо једна,
 Где је Милош, и шта ради тамо,
 Дед' сад лажи, да видим, како ћеш?

ЈЕВРЕМ (поклања се.)

Иза мене остао је дома,
 А сад где је, и шта ради, не знам.

СУЛЕЈМАН.

Живот ти је у мојим рукама,
Донде живиш, докле имам вољу.

ЈЕВРЕМ.

Свачиј живот у руку је Божиј,
А можда је ово мен' судбина.

СУЛЕЈМАН.

Бог је свијем истина сајбија,
Ал' и ја сам теби сад доиста,
Па да видиш, могу л' извршити.

(Маше главом на каваза. Овај доводи целата. Јеврем клекне и од срца узданувши рече: Боже! прими моју душу. — Целат извлачи палу. У тај ма дође Бин-Јемин и поклонивши се учтиво везиру говори):

БИН-ЕМИН.

Сулејмане! цареви везиру,
Задржи се од таковог дјела,
Немој овог погубит' човјека,
Овај човјек може затребати,
Па стат' скупо тебе и све Турке.

СУЛЕЈМАН.

Ја не слушавам никога одсада,
Камо срећа да нијесам ни пре
Ђаја-пашу лудога послуша,
Те не б' ствари до овога дошле,

Но ти гледај себе и свој пос'о,
А у мој се ни мало немјешај.

БИН-ЕМИН.

Ја ти само к'о свом досту кажем,
Да се можеш донде покајати,
Јер у гњеву човек незна мјере,
Зато друг даш и туђи савјети,
Могу нама бити од користи,
Вазда други боље знаде судит',
Нег у ватри који се наоди,
А ти знадеш ваљда и сам добро,
Да сам и ја ка' ти царев човјек,
И јошт теби најбољи пријатељ.

СУЛЕЈМАН.

Све залуду, ја више не слушавам,
Ни пророка, опрости ми Боже!
Ођу радит' што је мени воља,
Па или зло, или добро било,
Да бар више не жалим на другог.

(Маше главом на целата. Овај изману сабљом Бин-Емин стаде пред овога и говори: Сулејману).

БИН-ЕМИН.

Ти, везиру, ако то учиниш,
Обриј ово, ако с' не узкајеш.

(Држи се за браду).

Ал ће доцне то кајање бити,
Јер се мртав човјек не поврати.

СУЛЕЈМАН. (Кавазу).

Ајд', вод'те га опет у Небојшу,
Нек врат ломи, па ћемо други пут,
Тек нек знаде, да га минут' неће.

(Одводе га).

БИН-ЕМИН.

Сулејмане! у животу твоме,
Цигло добро то си учинио,
Што си узду гњеву уздржао,
Јербо теби ка оно властнику,
Најлакше је погубит' човјека,
Бар спућена, ка овога сада.
Али теби, једному везиру,
И царевом вјерном служитељу,
Треба да је дика а и понос,
Када можеш страсима владати,
Јер су страсти јаке противности.

(Одлази.)

(Милош поред Дрине војсци издаје наредбе. До-
лази посланик од Рушид-паше с писмом. Милош
прими писмо и даје га Димитрију да чита.

МИЛОШ.

Димитрије! читај ово писмо,
Да видимо шта у њему пише.

ДИМИТРИЈЕ. (Чита.)

Кнез Милошу! Срба поглавице,
 Код цара се у Стамбол зачуло,
 Да се раја дигла на оружје,
 И ти с њима као коловођа,
 Подиг'о се војштити на Турке,
 Па је мене, са својим ферманом,
 Одредио, да видим зашто си,
 И због чега на оружје уст'о,
 Да л' од воље, да ли од невоље,
 Да л' на цара, да л' на задумћара,
 Зато тебе на вијеру позивам,
 Да ми пређеш амо преко Дрине,
 Ја ћу послат' Али-арап-агу,
 Дели-башу, твога побратима,
 Који ће те на вјеру узети,
 Предај му се, а ништа несумњај,
 Са тиме ћеш добро учинити,
 Како за се, тако и сав народ,
 С Дели-башом дођи ми под шатор,
 Да ми кажеш право и лијепо,
 С каквим сте се дигли намјерењем?
 Шта ли вас је на то принудило?
 Да ми жељу народну изјавиш,
 А ја ћу је цару представити,
 Па с ћутука надај се милости.

МИЛОШ (Турчину.)

Иди натраг и кажи везиру,
Да га раја царева поздравља,
Нек се своје душе опомене,
А ја, само док посао свршим,
Доћи ћу му собом на разговор,
На јуначку вјеру и поштење,
Када мени мој побратим дође.

(Турчин се поклања Милошу и одлази. — Србски посланик од Бјеличког логора с писмом. Љуби Милошу руку и пружа му писмо. Милош прима даје Димитрију.)

МИЛОШ.

Читај и то писмо Димитрије.

ДИМИТРИЈЕ. (Чита.)

Господару, ако чуо ниси,
Ето слушај, шта ти књига пише,
Руменлија сва се подигнула,
Прва сила у Ћуприју стигла,
А последња тек је у Ниш стала,
У којој је Руменли-Валија,
А на име Али-Марашлија,
Кажу! носи царева фермана,
Да саслуша тужбе сиротињске,
Да умири и да ослободи,
И да раји зулуме укине,
Турци ови овђе што су стигли,

Јоште на нас насртали нису,
А питају за тебе једнако,
Јер су ради с тобом говорити.

МИЛОШ.

Димитрије пиши једно писмо,
Да се шаље натраг на Бјелицу,
Поглавице у писму поздрави,
Нека добро чувају бусије
Да их не би преварили Турци,
Ал нек ништа у њи не дирају;
Ако Турци што мене потраже
Нека кажу да ћу скоро доћи.

(Димитрије напише писмо и пошље по писмоноши; Милош и око њега старешине.)

МИЛОШ.

Науман сам браћо! ако Бог да,
Сада одма преко Дрине прећи;
Јер ме везир Босански позивље
Да се с њиме собом разговорим,
Да му кажем, и да га увјерим,
Зашто смо се дигли на оружје,
Да му кажем, да га народ моли,
Да народње све жалбе опише,
И пошаље цару у Стамбола.

МОЛЕР.

Господару! лако ћеш отићи,
Али ћеш се мучно повратити.
Нека ти је у томе свједочба,

Стојан Чупић, што је учинио,
 Те му данас ни гласа ни трага,
 Нит' се чује нити се опажа.
 Господару! ти се у том вараш,
 Што се тобож у то сада надаш,
 Што си њиног пашу одпустио,
 Ка и друге заробљене Турке,
 Та зар незнаш, да им коран пише,
 Да је њима вечита заклетва,
 Баурина вавјек утирати,
 Макар било вјером ил' невјером,
 Јер ће њима интерес имаде,
 Туна вјера мјеста не имаде.

ПРОТА СМИЉАНИЋ.

Господару! добро пази сада,
 Немој да се преварити дадеш,
 Због народа више, но због себе,
 Знаш ли дужност какву си примио,
 Каквој вјери надаш се данаске
 Од Турчина, нашега крвника,
 У којег ништа свето није,
 А највише у ово вријеме,
 Кад се листом дигла сиротиња,
 Та ти знадеш и сам то најбоље,
 Да се у њи све натрашке мисли,
 Код њи севап, што код других гријех
 Код њи понос, што код других гнусност,
 Код њи славно, што код других срамно.

МЕЛЕНТИЈЕ СТУДЕНИЧАНИН.

Господару! од Бога не наш'о,
Зар не памтиш, а скоро је било,
Како с' Турци грдно обрукаше
И цијелом открише свијету,
Каква им је вјера алкоранска,
Толику нам браћу преварише,
На медене њихове ријечи,
Па их после у синџир метнуше,
Одведоше, на коље набише,
Сав се свијет од тога згрозио,
Те Турчину више невјерује,
А ти јоште не стече памети.

(Милош ћути и све слуша, шта се говори.)

СИМА ПАШТРМАЦ.

Господару! и мене послушај,
Ако ти је живот омрзнуо
Те б' рад' био час пре умријети,
А ти смрти и ближе имадеш,
Да не идеш чак до преко Дрине,
Да те Турци на колац натичу,
Успењи се на раст понајближи,
Па са њега скочи, те се сломи,
Да те барем србски саранимо,
Ако ли нас сад послушат' нећеш,
Мораш рећи, а тако и јесте,
Да си права под небом будала,
Кад душману своју главу дајеш.

Да је крвник на шиљак набија,
И са тиме себе наслађује.

МИЛОШ.

Ал' Паштрмче! ако Бог да опет,
Те се ја здрав одтуда повратим,
Ко ће онда од нас обојице,
Та будала бити, што је кажеш,
Ја или ти, како ти се чини?

ПАСТРМАЦ.

Господару! ако нам здрав дођеш,
Ни ја ни ти, него онај везир,
Кои тебе живога одпусти,
Он ће бити и остат' довјека,
Та будала под небом највећа.

(Милош и сви с њим у глас ха! ха! ха! ха!)

ЈОВАН МИЈОКОВИЋ (озбиљно.)

Господару! за име Божије!
Шта ти оћеш од нас да урадиш,
Што се добро само неразмислиш,
Да си србским посто, поглаваром?
Оно вр'јеме било је другчије?
Када си се њима предавао,
Јербо онда војвода си био,
Тек на једном крају од Србије,
И њима си јоште нуждан био,
А данас си над цјелом Србијом,
Знаш, да би те једва дочекали,

Јербо њима ти другчије ниси
 У очима, како они мисле,
 Него кривљи од ц'јелог народа,
 Воле ће те када те добаве,
 Но сав бутун народ у Србији,
 Да се створи у једног човјека,
 Па од једном, да му срубе главу,
 А да теби, Боже нас сачувај,
 Штогод тамо буде, куда идеш,
 Шта би онда са народом било,
 Ко ли би га после предводио?

МИЛОШ.

Хвала, браћо, на вашем савјету,
 Срб Србину и брат брату своме
 Који добра један другом желе,
 Бољи савјет дати не умије,
 Него што сте ви мени данаске;
 Ал' другчије бити ми неможе
 Него ићи на ријеч везиру.
 Ја сам чуо за оног човјека
 Да је био поштен до данаске,
 Те се надам у име Божије
 Да се нећу ни сад преварити.
 Браћо моја, нужно нам је сада
 Други начин сасвијем узети,
 А не онај који смо до сада.
 Сила царска, браћо велика је,
 Није лако њој се одапрети.

Кад с' велико дјело започиње
Ту требају и средства велика,
Треба жртве, треба одважности,
Није лако ово изиграти
Што смо данас изнова почели;
Јербо оно, што пре сазидасмо
До темеља све је порушено.
Сад је теже сваком наканит' се,
Враћати се на оне трагове
Ђе с' врзасмо толико година.
Није лако народ сјединити,
Млоге мисли у једну салити,
Све намјере једној окренути,
Од хиљаде једну начинити,
Која да би свима обшта била.
Зар мислите да је сада лако
Сва ледена чувства подгријати,
Престрављена срца оживљети,
И од роба начинит' слободна?
Ми немамо новца ни оружја
А ни снаге какве би требало,
Шта требамо при овој невољи?
Треба гледат' љепшијем начином
Не би л' својој мети достигнути,
Ал' се овој браћо не достиже
На душеку све дуван пушећи
Ка' што знате да је Мурат рек'о,
Кад га ј' Милош жива распорио.
Себе ваља и заборавити

Бe ce више тежи задобити.
 Ја када би данас плашљив био
 Шта би народ и куд би се ђео?
 Заклетву смо на то положили,
 Нам је народ аманет предани
 За кога се треба жртвовати.

ЈОВАН МИЈОКОВИЋ.

Ја случајно, не суди нам Боже!
 Да те Турци на вјери погубе,
 Шта би онда ми овђе радили.

МИЛОШ.

Ако когођ одонуда дође
 И јави вам, да сам погинуо,
 Знајте да сам дужност извршио,
 И кажите свакоме Србину
 Да сам сконч'о к'о што Србу личи,
 За слободу своје отачбине;
 Преминуо са тим утјешењем
 Што сам свагда ка добру тежио
 Мога рода, моје постојбине.
 А што нисам мету достигао
 У том нек ме нико не осуди.
 Ко је досад тако срећан био,
 Да је стиг'о све што је жељео?
 Ви пак браћо на ум се узмите,
 Није ово што говорим шала,
 Не губите због тога надежде
 Да не б' горе народ поплашили.

Још имаде међ вама јунака
 И бољије а и виђеније,
 Па другога одма поставите,
 Кој ће после управљат' народом.
 Један Србин био ил' не био,
 Ту велике штете никад није;
 Нек најпосле, ако бити мора,
 И десети од Срба погине
 Да се они други ослободе.
 А што би се тиме штетовало?
 Сви би ови најпосле помрли,
 Спомен ће бар 'вако оставити
 А други се са тим избавити.

ПАШТРМАЦ.

Има човјек скупљи од човјека
 Гди кој један вреди за стотину,
 А понеки више од хиљаде,
 И ми знамо да нам се не каже
 Да је глава лакша од тијела,
 Ал' без главе мртво је тијело
 Ка' што ова без тебе не врједи;
 Но када си већ тако нагао
 (плачући)

Пођи с Богом, срећно путовао
 И скоро се нама повратио.
 (Сви плачу.)

(Милош недајући примјетити, да му је дух поколе-
 бан, удаљава се на страну и замишљен говори.)

МИЛОШ.

Ко ми може право измјерити,
 Шта је овђе човјек насљедио,
 Ил' је среће, или је несреће,
 Ил' радости више ил' жалости?
 Св'јет пооди нејак и слабачан,
 При долазку с плачем се појавља,
 На океан пушта се широки
 У опасност својега живота,
 Са слабијем и витким веслима,
 А на сукоб разним незгодама,
 У плову му пође што лијепо,
 Око њега очи заvaraва,
 И причиња варљиве усладе,
 Те га маме све даље и даље,
 Многи пут га тежња са временом,
 У свијету привидно узвиси,
 Ал' га прате грдне олујине,
 И прете му стравичне пропасти,
 Лакоумје и разне обмане,
 На многа га вуку искушења,
 Непокојство и тежња к нечему,
 Чему и сам рачун непознаје,
 Не налазе никада границе.
 Цјесме, игре, веселе забаве,
 Тек му срце мало задовоље,
 Смрт љубимог душу удвијели,
 Приведу га опомени тужној,

Док од једном са чином надежде,
 О стијену са неизвјесношћу,
 Прикривену вјечно самртнику,
 Јако тресне и сав се уништи.
 Тек сад позна, шта је и какав је,
 Да је слабо жалостно створење,
 Са свијета бјежи без обзира,
 Обореном главом ка' прсима,
 Рекао би, да се себе стиди,
 Шта је његда био, а сад шта је.
 Бог убио ту страшну судбину,
 Која ме је из милион други
 Обручила грдном опасношћу,
 Те се са мном игра немилостно.

(Милош се прашта са својима и одлази са Аврамом
 Лукићем, Мијанлом Отомашевићем, Николом Симео-
 новићем и Димитријем, и узет на вјеру од Дели-баше
 Сер-Чесме долази пред Рушид-пашу. Рушид-паша,
 Видајин, Милош, Дели-баше и паша Ић-туглија.)

РУШИД (Дели-баша.)

То ли ти је твој побратим Милош,
 За кога се мисли и говори,
 Да је страшан, и да је велики,
 Ка бор какав, или бар ка' шатор,
 А он мален, као какав јарац!
 Да нијесу са њиме мађије,
 Или коња крилатог имаде,
 Те све може и свуда достиже :

Сад на Чачку, сад на Крагујевцу,
Баточини па и Пожаревцу,
Јагодини па и Карановцу,
Сад на Дубљу, сад ево га овђе.

ДЕЛИ-БАША.

То је главом онај исти Милош,
За којег ти једнако питаш,
И које га с' жељео виђети,
Мој побратим и пријатељ добар.

(Милош вади оружје и полаже пред везира, поклања
се и измиче се.)

МИЛОШ.

Ја сам Милош, кога си тражио.

РУШИД.

Дед' Милошу, право да ми кажеш,
Зашто сте се дигли на оружје?

МИЛОШ.

Ођу вала, то сам и дошао. —
Ми смо били, па и остаћемо
Нашем цару раја и подани,
А и теби, честити везире,
Вазда јесмо вјерни и покорни,
Но зулуме трпљет не можемо,
Насилија и тиранства ова,
Што нам закон и част погазише,

Макар да би утрли се листом,
 Наша вјера поднијет не може,
 Нама образ више не допушта,
 Вако живљет' и ово триљети,
 Што под небом ниђе није било,
 Докле цару нашем не јавимо,
 Ми нијесмо људи, као људи,
 Ми нијесмо робље, као робље.
 Већ царева, честити везире,
 Сиротиња тебе поздравила,
 Као вазда свога старијега,
 Ради Бога и свога напредка,
 Да ти јавиш великом Девлету,
 Да су нама муке отежале,
 Нек нас царе брани и заклони,
 Као сунце, што свакога грије,
 Најгорега, ка' и најбољега,
 Ако може и ако ушћедне,
 Нешћедне ли или не могне ли,
 Да бар знамо, да с' и не надамо,
 Да бјежимо под туђу заштиту,
 Кад нам царе помоћи не може.
 Знај везиру и цару одпиши,
 Тако ти је Србима данаске
 Под свијетлим скутом царевијем,
 Који цару његово даваше,
 Вјерни њему бише и осташе
 А толике муке претрпљеше,
 Да морају земљу опустити,

Оставити своје завичаје,
Оставити куће и баштине,
Тек да живот у свијет изнесу,
На срамоту и цару и вама.

РУШИД.

Брак Милошу! мало устави се,
Веома си међер увријеђен,
Јок, дина ми девлет ником неће
Такви зулум на очи његове,
Него за то ништа и не чује.
Царска воља није то Милошу,
Да му раја стење и јауче,
Те бајаги под кровом његовим.
Та цар ништа учинити неће,
На што би се раја заплакала,
Но су други рају уцвелили
И на таква дјела раздражили,
Бог нека их за грјехове пита. —
Ти Милошу, добро с' урадио,
За фукару и за себе самог,
Што си мени на разговор дош'о,
Да ми тако лијепо изјасниш,
Ваше тужбе и ваше несреће.
А тако ми дина и амана,
Моје части, што имам код цара,
Све ћу цару писат' у Стамбулу
Како су му његови ајани
Успалили и подигли народ,

А ја волим главу изгубити,
 Него да се с нама свијет брука,
 Како раји нашему народу,
 Цевап дати у стању нијесмо. —
 Већ је доцне, ваља конаковат',
 Узми твоје оружје, Милошу,
 Па с твојијем иди побратимом,
 Те с' одмори, јербо си утрућен,
 А у јутру опета ми дођи,
 С кнезовима, што су с тобом дошли. —

(Милош узима оружје, преклања се и одлази. Други дан опет долази: Рушид-паша, Видајин, Милош, Дели-баша, паша Ић-Туглија, Димитрије и кнезови.)

РУШИД-ПАША.

Како ти је на конаку било,
 Јеси л' мирно спавао Милошу?

МИЛОШ.

Када мени не би добро било
 Код мојега доброг побратима,
 А под скутом царевог везира,
 Како би ми било код онога,
 Који незна ни Бога ни цара,
 Који нема душе ни образа?
 Ја сам ноћас тако мирно спав'о,
 Да нијесам 'вако поодавно.

РУШИД-ПАША.

Е, Милошу! ја ти се заричем,
 И моју ти тврду вјеру дајем,

Да ћу на се ту бригу узети,
 Да одпишем цару у Стамболу,
 Шта је рају на рат принудило,
 И надам се тврдо, ако Бог да!
 Да ће царе помиловат' рају,
 Укинути те зулуме тежке,
 Насилија и кесецилуке,
 Које све је Скопљак учинио,
 И цареву рају огорчио,
 Да с' од њега плаши и зазире,
 Па не само мене ка' везира,
 Који сам га тамо поставио,
 Да би раји штогођ боље било,
 Но и самог цара обрукао,
 Да му више нико не вјерује.
 Нека му је арам љебац царски;
 Попрео га на оба свијета. —
 Ал' Милошу! да би боље било,
 Ка' за мене, тако за тебе,
 Па и бутун фукару цареву,
 Да с' од раје покупи оружје,
 Па нек буде то на твојој души.
 Ја ћу одма цару одписати,
 Како сте се цару покорили,
 Још је нужно од вашег народа,
 Да с' одреди неколико људи,
 Који ће собом у Стамбол отићи,
 Са писменом мојом препоруком
 На везира и Капу-Ђехају,

Који ће их цару приказати,
Да се царе о томе увјери,
Како сте му вјерни и покорни.

МИЛОШ.

Мен' је народ скоро изабрао,
За својега тобож' господара,
Но ја јоште нисам ни данаске,
Тако властан од њиног оружја,
Као што сам властан од мојега,
Које теби овђе сад предајем. —

(Полаже оружје пред пашом.)

Ја с', везире обећат' не могу,
Да ће народ одма тако лако,
Положити коме гођ оружје,
Које њему у овој невољи,
Кад не види ни одкуд помоћи,
Скупље може бити од живота;
Тек ја б' мог'о народ сакупити,
Да му јавим, шта се од њег' иште;
А за вр'јеме док се то уреди,
Да с' учини међ нама примирје,
Бар нек буде један мјесец дана.

РУШИД-ПАША.

Примирије ја ћу учинити,
Ал' ти Милош, да останеш овђе,
А кнезове те, да вратиш само,
Са твојијем на видајет писмом,

У којему да све јасно кажеш,
 Да ће по њи нама боље бити,
 Када мени положи оружје,
 Да га амо кнезови донесу,
 Па док цару одавде пишемо,
 И одговор одтуда нам дође,
 Да ти овђе код мене причекаш,
 Да бар имаш с чиме с' натраг вратит'.

МИЛОШ (преклања се.)

Хвала теби честити везире!
 На савјету и твојм обећању,
 Ја ћу остат' колико ти воља;
 Но честити девлетски везиру!
 Мене народ не би ни пустио,
 Да му тврду ријеч дао нисам,
 Да ћу му се трећи дан повратит';
 Па ако ме толико небуде,
 Да се мени више не надају,
 Но другога одма постављају,
 Па нек раде, како сами знаду
 И како их Бог један научи.
 Те се бојим честити везиру!
 Ако с' њима одма неповратим,
 Више натраг ни ићи не смијем,
 Јер ће другог они намјестити,
 Који Бог зна, куд ће и како ће,
 Са јаднијем окренут народом;
 Народ је пак грдно узбуктио,

Надежду је посве изгубио,
Па се бојим велике несреће;
Јер при глави и оца по глави.

ТОПАЛ-ПАША ВИДАЈИЋ.

Ко је јоште у вијеку своме
Ил' видио, ил' чуо, Милошу,
Да се курјак у кљусу поврати
Пошто с' једном из ове измакне?

МИЛОШ.

Теб' је лако говорит' шта оћеш,
Кад си вољан и кад си слободан,
А све о злу свакојаком мислиш!
Но мени је другчије данаске;
Мен' је раја на аманет пала,
Да ја радим што је за њу боље,
Па сам себе за њу уложио;
О превари никаквој не мислим,
А ни о злу, Бог га и не дао,
Док ме сада на то не нагнате.

ВИДАЈИЋ.

Такви човек, миран на очима,
Би л' могао какво зло учинит'?

МИЛОШ.

Зар ти пашо и то још не знадеш,
Да баш мирни и најпоштенији,

Може ајдук најгори постати,
 Кад тиранство по земљи огрезне,
 И неправда мјеру превазиђе.
 Ако ли ја не могнем данаске,
 Са свим мојим овим кнезовима,
 Вратити се одкуд сам дошао,
 При свој клетви и вјери задатој
 То се види да сте наумили:
 На вјери нас овђе изгубити;
 Ал упамти добро Видајићу!
 Сами себи шкодит' ћете више
 Него иком другом што мислите.
 Вјеру ћете своју погазити,
 Образ ћете себи опрнити,
 А тим ћете самим учинити,
 Да вам нико од сада не дође.
 Ми пак мрети и без вас морамо;
 Народ много изгубити неће,
 Још ће с' више тиме увјерити,
 Да ви добра њему не желите
 Па ће знати радит паметније.
 Тамо има овакви кнезова
 (показује на дошавше с њим.)

На хиљаде у народу моме,
 А овакви, као ја, Милоша,
 На стотине могу се бројити,
 Па гледајте онда шта ће бити.
 Ко се дави, а помоћи нема,
 Тај за врело привата се гвожђе.

Мисле људи да је слаба мачка,
 Ал и она оштре нокте има,
 Кад је когод веома скљијешти,
 Па и јадна раја сиротиња.
 Ако Турци ви данас мислите
 Јадној раји корен сатријети,
 Бог ће њојзи, ако нико други,
 Притећи јој, у помоћи бити;
 Јер пред њиме сви смо ми једнаки,
 Како богат, тако и сиромас,
 Како ага, тако његов слуга,
 Како паша, тако и субаша.
 С тим ви рају умирит' нећете
 Но ћете ју већма распалити.
 И памтите одсад за свакада,
 Вама Србин вјеровати неће
 Нити ће вам икад који доћи
 Жив овако, као ја данаске.
 А и ја сам не доћи могао,
 Да сам знао, какви ће ме јади
 Код цареви људи задесити,
 Ту Србину доста је памети
 Да одсада ником не вјерује,
 Да се више ни у ког не нада,
 До у Бога и у себе сама,
 Па нек с' брани док га руке служе.

(Рушид-паша чини се као да није разумно овај раз-
 говор Милошев са Гопал-пашом Видајинем, пита
 Димитрија.)

РУШИД.

Каква је то толика препирка
Међ Милошем и међ Видајићем?
Шта то рече Видаић Милошу,
Шта ли њему Милош одговара?

ДИМИТРИЈЕ.

Честит' пашо, цареви већиле!
Видајић је злу ријеч рекао
Коју не би нико отрпио,
Те му 'нако Милош одговара.
Он је нама сада то казао,
Чему се ми нијесмо надали
Да нас може и то постигнути,
Те на вјери од људи цареви.

ПАША ИЋ-ТУГЛИЈА.

Видајићу, да од Бога нађеш,
Та ли памет може пашовати?
Какву ријеч ти овђе изустити,
Бе слушају оволике уши?
Знаш ли вјеру да смо му задали,
Толико ли ти вјеру цијениш
Са којом смо до сад царовали?
Ми смо веће срећу изгубили

(говори Делибаши.)

Кад су такве наше и везири,
Што незнају мирит' но бунити.

ДЕЛИ-БАША.

Док је моја на рамен'ма глава
 И мојије петнајест стотина
 Око мене, храбрије делија,
 Мој побратим мени ће долазит'
 Па и натраг од мене одлазит'
 А нико му на пут стати неће,
 Као што ће и одавде поћи
 Здрав и читав, ка' од мајке рођен
 Јер ја вјеру погазити нећу,
 Ако други за својом немари.

РУШИД-ПАША.

Од како сам постао везиром,
 Моју ријеч погазио нисам
 А ни вјеру своју не обрука,
 И све ми је до сад срећно било,
 Па и одсад то чинити нећу
 Ни за које на свијету благо,
 Већ Милошу! ти си наш мусафир;
 Ти се не бој ни кога до Бога,
 Ти слободно и сам ићи можеш
 Да оружје узмеш од народа.

(Милош се приклања и љуби скут. Рушид продужи.)

РУШИД.

Сада велим мож слободно ићи,
 Твој побратим теб' ће испратити,

Да т' остави, ће те је примио,
 Па поздрави сву тамо фукару
 А цареву рају сиротињу,
 Од Рушида, босанског валиса,
 Сиротињског и оца и мајке,
 Нека теби положи оружје,
 Те га мени овамо донеси,
 А тако ми мога Алкорана,
 Ја ћу цару одма одписати
 И за рају милости просити,
 Ако тако извршит' неможеш,
 Ти слободно опет мени дођи
 Да ми кажеш шта је и како је,
 Ништа теби код мен' фалит' неће,
 Јер ти за то крив бити неможеш
 Ако тебе раја не послуша.
 А ја ћу те овђе причекати,
 Нит' ћу моју распуштати војску,
 Да ми кажеш шта си учинио.

АВРАМ.

Ми смо јемци честити везире
 За Милошев овамо повратак,
 И ев' овђе сва три остаћемо,
 У таоштву док се Милош врати.

РУШИД-ПАША (једва дочека.)

Е па добро! остан'те, Авраме,
 Јер ја тебе одавно познајем
 А Милоша пре виђео нисам.

(Милош невесео преклања се и љуби скут. Опрашта се с кнезовима и полази, а прати га Дели-баша. При расстанку Милош говори):

МИЛОШ.

С Богом, побро, и фала ти зато
Што си мене лијепо примио,
А највише на вјери јуначкој
С којом си ми живот сачувао,
Ако Бог да здравља и живота
Неће ти се са злијем вратити.

ДЕЛИ-БАША.

Пођи с Богом, Милош побратиме,
Ја ти више учинио нисам
Него што сам досад био дужан
Као поштен човјек учинити,
Овђе сам те на вјеру узео
Овђена те здравога остављам.
А од сада ово ћеш памтити,
И нека ти за довјека служи:
Пе пуштај се никоме на вјеру
Јера ћеш се тако преварити
И на вјери шинуће те гуја.
Ја ти више не би добар био
Ни за мене самога одсада,
А камо ли за кога другота,
Веће више не вјеруј никоме.

(Растају се.)

(Народ упарађен поред Дрине срета Милоша, велика пјеванија и праска пушака. Мало затим долази Мелентије, архимандрит са татариним. Милош се с Мелентијем поздравља и љуби.)

МИЛОШ.

Шта је тамо отче Мелентије,
Јесте ли сви здрави у логору,
Да вам нису Турци ударили?

МЕЛЕНТИЈЕ.

Хвала Богу, господару, добро,
Ми смо досад и здраво и мирно,
На нас Турци ударили нису.
Но је паша донио фермана,
Да Србима укине зулуме,
Па за тебе све једнако пита,
И за то је мене оправдио,
Да поиташ њему у Ђуприју,
Да о миру уговор чините.

МИЛОШ.

Да ли мисли мирит Марашлија,
Као Рушид, што оће да мири?

МЕЛЕНТИЈЕ.

Како оће Рушид, да умири?

МИЛОШ.

Да покупи народу оружје,
Па да чини онда што му драго,
Ка' од робља руку савезани.

МЕЛЕНТИЈЕ.

Где памети ! шта је премислио,
 Да су Срби дотле полудили,
 Да положи Турцима оружје,
 Ко би нама за мир јемствовао,
 Кад се од нас узима оружје,
 То је сваком лако разумјети,
 Који има иоле памети,
 Да оружје ту ништа не смеће,
 Ако Турци само мира оће.
 Бог и душа још народна срећа,
 Није сасвим била изчезнула,
 Кад те они из руку пустише,
 Какови су несретни кукавци.

МИЛОШ (уздане.)

Мен' пустише, али уставише,
 Сва три кнеза, који самном бише,
 Изгубисмо три вр'једна Србина,
 Мијаила, Аврама, Николу,
 Што би нам били од потребе.

МЕЛЕНТИЈЕ.

Ох! до Бога, ја поганог рода,
 Ђе нас срамно оће, да погњави,
 Бог т' убио вјеро преварљива,
 Која си се лажом одгајала,
 Ти ли мислиш вазда царовати,

Срам те било везирског имена,
Када немаш вјере ни поштења.

МИЛОШ.

Та ни паши на ум не падаше,
Но се Аврам несретни превари :
Сам с' понуди њему у таоштво,
А и Турчин једва га дочека,
Раменима слегну, па му рече,
Добро! а ти остани Авраме,
Јер ја тебе одавна познајем,
За Аврамом и она двојица,
У тај ма се одма понудише,
Турчин прими ка' и оног првог,
А ја онда замукну од јада.

МЕЛЕНТИЈЕ.

Бог убио главу без памети,
Што б' требало у ово вријеме,
Да с' од блата јоште направимо,
Да нас више има на сакупу,
А сами се чувати не знамо,
Није ми их зато много жао,
Што ће они тамо погинути,
Него што ће муке поднијети.

(Полазе на Бјелицу. Поглавари с упарађеном војском сретају Милоша. Пуцају пушке, пјесма и весеље, прилазе и поздрављају се.)

МИЛОШ (Јовану.)

Је сте ли ми здрави и весели?

ЈОВАН.

Сви смо здраво, хвала Богу било,
Али теке сада смо весели,
Када смо те овђена виђели.

МИЛОШ.

Је л' вас паша звао на разговор?

ЈОВАН.

Звао нас је, и ми смо му ишли.

МИЛОШ.

Шта говори, како вам се чини?

ЈОВАН.

Добро збори, ако 'нако буде,
Ми му тужбе наше изјависмо,
Побројисмо све редом зулуме,
Које су нам починили Турци,
Да се и он згрози, кад саслуша.
Све нас пита куд је Милош сада,
И оће ли скоро мени доћи,
Ја са њиме посао имадем. —
Јер ме царе за то и послао.

МИЛОШ.

Да не мисли штогођ о превари?

ЈОВАН (слеже раменима.)

Бог би знао, што управо мисли,
Теке са свим лијепо говори,
На усти му царска милост лежи,
Ал на срцу, неznam, шта му има.

(Иде неко.)

МИЛОШ.

Ко је оно, што сад амо иде,
Ваљда везир за мене пошиље?

ЈОВАН.

Да, истина, то је Ћурчи-баша,
Овог овђе Румели-валиса,
Пређе сам га код њега видео,
Заиста је по тебе оправљен.

(Ћурчи-баша поздравља се пристојно с Милошем.)

ЋУРЧИ-БАША.

Кнез Милошу, Срба господаре,
Мен је везир теби оправдио,
Да те узмем на вјеру јуначку,
Да те водим њему на разговор,
Ти се немој ништа препанути,
Ево теби тврду ријеч дајем,

Да ти тамо ништа фалит' неће,
И здрав ћеш се натраг поврнути,
За знак тврде вјере послао је,
Да ти дадем ове бројанице,

(Пружа Милошу и он их прима.)
Са којима иде у џамију. —

(Одлазе.)

МАРАШЛИЈА И МИЛОШ.

(Милош се преклања и љуби скут.)

МАРАШЛИЈА.

Јеси ли ти баш главом кнез Милош.

МИЛОШ.

Јесам, пашо, ја баш главом Милош.

МАРАШЛИЈА.

А ће си се досад задржао,
Ја једнако све за тебе питам.

МИЛОШ.

Ишао сам босанском везиру,
Да бајаги мир са њиме правим,
А он иште од мене оружје,
Па ми неке уставе кнезове,
Док отидем и натраг се вратим,
Ја оружја опет дат немогу,
Макар тога мира невиђео.

(Ћуте.)

МАРАШЛИЈА.

Кнез Милошу! Срба поглавице,
 Цар честити мој је разумио,
 Да сте с' опет на оружје дигли,
 Борити се против силе турске,
 Те је мене овамо спремио,
 Са ферманом и са много војске,
 Да ја видим шта та раја тражи,
 Да ја њојзи зулуме укинем,
 Да се јадна раја ратленише,
 Зато сам те овамо позвао,
 Да се с том о том разговорим.

МИЛОШ (преклања се.)

Хвала цару, када се сјетио,
 И на своју јадну сиротињу.

МАРАШЛИЈА.

Дед кажи ми право и лијепо,
 Шта вас диже опет на оружје?
 Мен је царе на то ферман дао,
 Да извидим чија је кривица,
 Да кривога најгрђе накажем,
 Да укинем дахијске зулуме,
 Да престану писке и јауци,
 Те несрећне раје сиротиње,
 Које самом цару додијаше,

МИЛОШ.

Честит пашо цареви љубимче !
 Ми нијесмо опет устанули
 Да са царем кавгу замећемо,
 Да отмемо земљу и градове ;
 Но је нама зулум додијао
 Кога више трпљет' не можемо
 Макар да би и сви изгинули.
 Ми волимо један са другијем
 Сви у скупу заједно гинути
 Но кријући, један без другога
 У по' ноћи, кад нико не види.
 Ми смо вјеру, закон изгубили,
 Нам је име и част погажена
 Под свијетлим скутом царевијем.

МАРАШЛИЈА.

Зато кажем да сам и дошао.
 Но је нужно овђена, Милошу,
 Да напишем једног Арзо-вала
 Од фукаре и раје царева
 Да се шиље бијелу Стамболу
 Да с' зулуми грдни силенија
 Сви у њему лијепо опишу,
 Да би с' царе на вас смиловао,
 Да би вама милост учинио.

МИЛОШ.

Добро, пашо, то ћу учинити.

(Милош с Димитријем уклања се на страну и каже му, да начини прошеније што може боље. Димитрије пише, износи и чита пред Милошем и везиром.)

ДИМИТРИЈЕ (чита.)

Султан царе, наше јарко сунце,
 Јасна зрако међу сијенкама,
 Моћна руко, небом оснажена,
 Ти свијета силни владаоче,
 Да ли чујеш, да ли и нехајеш
 Ђе ти раја пишти у невољи
 Од пљачкара и од зулумћара
 Што не знаду ни Бога ни цара,
 Кији раји кожу огулише,
 Само стоји душа у костима;
 Још је њима мало зликовцима
 Што узеше иза нокта црно,
 Него нема дана у години
 Када нама у кући нијесу,
 Пет ил' десет, петнајст ил' двадесет
 Па зулуме чине свакојаке,
 Истерују силом са топузом
 Масла, меда и пшенична брашна,
 Сиротиња мучна и невољна
 Коња вода боса по снијегу,
 Ђеца ситна пиште око куће;
 Па сад ево и веће невоље,
 Нама образ они погазише,
 Вјеру, закон и част нарушише,
 Па им и то доста не бијаше,

Него царе, огријано сунце!
 Изгибосмо у нашим кућама
 А без пута и правога суда;
 Један мркни али не освани,
 Други свани али не омркни,
 Ако им се у зао час почне
 Противити и бранити штогођ,
 Они жива на болац натичу
 А невину ђецу на миздраке.
 То нас царе на оружје диже,
 Па заклетву тврду положисмо
 Да гинемо барем као људи.
 Ако царе Бога једног знадеш
 И ако си икада мислио
 Ђе милости какве учинити
 Што пристоји твојему имену;
 Ево они, који је требају!

МАРАШЛИЈА.

То је добро, тако им и треба,
 Ко зло ради, нек с' добру не нада.

(Димитрије запечати писмо и да Милошу, Милош
 да Марашлији, а овај га шаље по татарину у Стам-
 бол. Притом изда заповијест, да се војска враћа а
 неколико за себе као пратњу остави.)

МАРАШЛИЈА.

Сад, Милошу, ајд да се кренемо,
 Да идемо право Биограду,
 Па одговор тамо да чекамо.

МИЛОШ.

Ја, везире, сад не могу ићи,
Јербо имам посла у народу,
Да за твоју војску купим ране,
Што је пређе сишла Биограду,
Шта ће војска толика да једе
А Биоград ниђе ништа нема
Јер је много им'о господара,
Који су се у том надтјецали
Кој ће боље торбу напунити,
А за друго нијесу с' бринули.

МАРАШЛИЈА.

А ти ајде, па гледај по брзо
Свршуј посла за чим си пошао,
Па да сиђеш мени Биограду;
Јер ће ферман од Стамбола доћи.

МИЛОШ.

Ја ћу одма мој посао свршити
Па ето ме за вама најбрже.
А људе сам једне оправдио,
Који ће ти уз пут Биограду
Готовити и спремаћ' конаке,
А друге ћу опет опремити
Од мојије главније кметова
Који ће те пратит Биограду.
Но те молим честити везиру,

Када сиђеш, умјестиш се тамо,
 Извади ми брата из тавнице
 И све сужње, који су са њиме.
 Јоште пиши у Босну везиру,
 Да ми оне одпусти кнезове.

МАРАШЛИЈА.

Ја ћу сада једног татарина
 Рушид-паши у Босну пратити,
 Да му јави, шта је и како је,
 Нека пусти људе из таоштва,
 Па нек одма натраг враћа војску;
 А другог ћу пратит' Биограду,
 Те да јавим моме Ђаја-бегу
 Кој је веће сиш'о Биограду,
 До који дан да и ја долазим,
 Да се стара ће ћу коначити,
 И да брата твојега изиште
 Од Скопљака, а у име моје.

(Шиље татаре на две стране с писмом. — Милош спрема са њима кнеза Аксентија, проту Ненадовића, кнеза Милоја и кнеза Павла, Вуицу и Ђуку Јагњилца, да иду у Биоград, а он се преклања и иде на свој посао. При расстанку загрне Марашлија Милоша једним ћурком.)

БОГИЊА МИЛОСТИ.

Ког промис'о вишњег руководи
 Томе нико ништа ненауди,

Он весело иде и пролази,
 Кроз пустаре ће с' звјерови легу
 И аждаје страшним звуком прете,
 Кроз валове и морске таласе,
 Бено грозе грдна чудовишта,
 Кроз пећине и глуву подземност,
 Ђе с' духови клетвом окруњени,
 Од очију људских сакривају.
 Јака ли си руко свемогућег,
 Која свијет у вјечном поредку,
 Круто држим и вољно управљаш,
 Пред појавом твоје величине,
 Светови се грдно потресају,
 Океани у пропаст сливају,
 Звезде се плаше и трепећу,
 Клеветници траже сакрити се,
 Од његове заслужне наказе,
 Одпадници бјеже стрмоглавке,
 Завлаче се у мрачне бездане,
 Ђе днијевна свјетлост не допире,
 Ал се они у томе варају,
 Бог у тами, а Бог у виђелу,
 Бог на земљи, а Бог на висини,
 Бадава је оном противит' се,
 Што порећи нико није кадар.
 Видајићу сиња кукавицо,
 Сећаш ли се, црн ти образ био,
 Шта си болан пре Косова био,
 Па и опет имао б' лијека,

Да си човјек ост'о до вијека,
 Ал кад дину љубимац постаде,
 Што ти србског поштења нестаде,
 Да с' на вјери прикажеш Милоши,
 И откријеш бруку пред свијетом,
 Шта с' у твоме виђео корану.
 Теби хвала Арап-дели-баша,
 Ка' и теби сужан Али-паша,
 Јесте Турци али сте и људи.
 Кад би Турци цијенит вас знали,
 Они би вас сами поштовали,
 Јер сте овђе собом показали,
 Да у мложтву рода азијатског,
 Бар се двоје могу похвалити,
 Да су дјело такво учинили,
 Како правим људима приличи.
 Весели се Милошева мајко,
 Сретнија си од много другије,
 Ето теби твог сина Милоша,
 Ђе весело гором попијева,
 Пјесма, пушка, игра и весеље,
 По Србији свуда на све стране,
 Аох! Вељко, храбра јуначино,
 Да мож' устат' и виђет' очима,
 Са твојијем вјерним друговима,
 Шта ти ради твоја постојбина!
 Знаш' какву си био оставио.
 Од радости, би се заплакао,
 Што ту срећу доживио ниси,

Неб' жалио, што си погинуо,
 Души би ти још милије било,
 Од највећи вјечније милина.

(Аџи-Риџалови конаци у Београду.)
 (Марашлија Ћаја-бег.)

МАРАШЛИЈА.

Како те је Скопљак дочекао,
 Јел пустио брата Милошева?

ЋАЈА-БЕГ.

За нас Скопљак, ни да чује неће,
 К'о да нисмо ми цареви људи;
 Искао сам по двапут Јефрема,
 А он њега никако непушта.

МАРАШЛИЈА.

Где рсуза, како се противи,
 Да ли незна крмак обрљани,
 Да је ово мур-сајбија царски.
 Ферманлија великог падише,
 Хана сана једна динсузине,
 Дераћу те, ка јарца везана,
 Па живога Србима предати,
 Кек ти врате жалост за срамоту.

(Марашлија окреће се кнезовима.)

Еда чусте штогођ за Милоша,
 Шта учини Милош те недође?

ПРОТА НЕНАДОВИЋ.

Ми смо писмо од њега добили,
У ком пише, да ће скоро доћи.

ЋАЈА-БЕГ (Марашлији.)

Милош нас је грдно преварио,
И завео ту са мало војске,
А он тамо сада купи војску,
Па са војском, он са једне стране,
А из града Скопљак ће изаћи,
Тако ћемо овђе изгинути.

(Марашлија гладн браду и плаче.)

МАРАШЛИЈА.

Мене Милош доиста превари,
И заведе овђе да погинем,
А отиде да доведе војску.

КНЕЗ АКСЕНТИЈЕ.

Не везиру, то истина није,
Ова храна озго низа Саву,
Жито, масло и брашно пшенично,
Што доходи вама у Београд,
То све Милош отуда пошиље,
И зато је био отишао,
Ето њега до који дан амо.

МАРАШЛИЈА.

Поруч'те му, нека брже иде.

ПРОТА НЕНАДОВИЋ.

Ал' везиру, можда је се Милош
Уплашио, као што би сваки,
Те несмије никако ни доћи,
Док Скопљака из града немакнеш,
Па се собом у њега наместиш,
Како с' неби Милош уплашио,
Кад везиру и на очи твоје
Ено јучер убише човјека,
Нит' је штогођ крив ни дужан био,
А ето већ неколико дана,
Од како си овђена пануо,
Па неможеш јоште да избавиш,
Из тавнице брата Милошева.

МАРАШЛИЈА (кроз плач.)

Мене Милош заиста превари,
Но пиш'те му нека брже иде,
Ако мисли о срећи народа
Без њега се не може радити.
Ако ли се чега уплашио,
Нека узме хиљаду момака,
И ја ћу му хиљаду делија
Преда њега моји оправити,
Који ће га мени допратити,
Да га глава забољети неће.

ПРОТА НЕНАДОВИЋ.

Ми смо опет по њега писали,
И мислимо, да ће скоро доћи.

МАРАШЛИЈА (кавазима.)

Ид'те брже у град код Скопљака
 Нек вам даде брата Милошева
 И све сужње, који су са њиме.
 Ако ли се стане противити,
 Кажите му од мене поздравље:
 Да ће скоро Милош с војском доћи,
 Па ми ћемо са њиме заједно
 Њих, овђена, одсвуд обкољети
 Да ни један главу не изнесе.

(Одлазе кавазии. Марашлија с кнезовима остаје, мало затим дођу кавазии и доведу Јефрема са осталим Србима, који су затворени били. Јефрем пада пред Марашлију, те љуби лицаде и скуту великом стра'у, Марашлија га дигне.)

МАРАШЛИЈА.

Устај море и небој се ништа,
 Милост царску ја теби доносим.

ЈЕФРЕМ.

Фала цару, који милост дели,
 За то га је Бог народу дао;
 Јер ко би се за њега старао
 Да милости и правце нема,
 Него јачи да нејачег гњечи,
 Шта би онда од свијета било?
 Зло неб' могла земља издржати
 А камо ли јадна сиротиња.

Фала теби који је доносиш
(поклања се.)

И цареву милост нам дијелиш.

МАРАШЛИЈА (кавазима.)

Водите их ту мало на страну
Те скин'те им то са ногу гвожђе,
И дајте им што јести и пити,
Јер су јадни гладни поскапали

(Кавази их одводе.)

МАРАШЛИЈА (кавазима.)

Ја проклетог овог тиранина!
Сада сам се и сам увјерио
Какви зулум раја је трпљела,
Кад ни мене ка' везира царског
Крмак један, неће да поштује;
Што власт имам сваког погубити
Ко се вољи царској успротиви,
А да шта је та раја морала
Од њег' трпљет' да га Бог убије?

КНЕЗ АКСЕНТИЈЕ.

То је мало, честити везире,
Што си гође ти до сад виђео,
Ох! да знадеш јада сиротињског
Што је досад од њег препатила
Би ти коса навише порасла,

Чисто ми је грозно казивати
Шта почини, главу изгубио.

(Долази писмоноша, и даје писмо кнезу Аксентију,
а овај га даје протн. Прота чита у себи.)

МАРАШЛИЈА.

Одкуда писмо и шта у њем' пише?

ПРОТА.

Ово писмо од кнеза Милоша,
У њим пише да је се кренуо
И ето га скоро Биограду.

МАРАШЛИЈА (Јефрему.)

Сада узми два кнеза од ови,
И ето ти мога Ћурчи-баше
И са њиме хиљаду делија,
Те идите одма пред Милоша.

(Јефрем љуби свцаде и скут. Марашлија изводи мало на страну Јефрема и Ћурчи-башу, па им говори.)

МАРАШЛИЈА.

Поздравите од мене Милоша
Нек с' ни од шта ни мало не боји,
Но нек мени одма амо иде,
Притом ћете њему показати,
Него добро само упамтите:
Да ћу аге моје сакупити
Да слушају тужбе Милошеве,

А он нека све редом покаже
 Ка преда мном што је у Ђуприји
 (они одлазе)

Нек с' не стиди никога до Бога!
 (Турци весели упарађени, запаљени фењери и машале. Милош са његовом пратњом под оружјем долази. Турци се начете да га виде. Милош се преклања.)

МАРАШЛИЈА (показује руком.)

Сјед' Милошу, овђе на сицаде,
 Ти си много од пута утруђен.

МИЛОШ (сједа. Доносе кафу и дукан.)

МАРАШЛИЈА.

Дед Милошу, сад ми право кажи,
 Нека чују аге и бегови
 Јесте л' цару вјерни и покорни.

МИЛОШ.

Јесмо били и бићемо вазда.

МАРАШЛИЈА.

А што сте се дигли на оружје
 Кад кажете да сте цару вјерни.

МИЛОШ.

Дигли смо се за то на оружје
 Да гонимо грдне зулумћаре;

Јер везиру, цареви већилу,
 Од људи је велика срамота,
 А од Бога још већа грјехота,
 Да гинемо на земљи царевој,
 А без пута и правога суда,
 Ја везиру, вјерна слуго царска,
 Да л' чујете, да ли нехајете,
 Шта почини Сулејман несретни,
 Од царева раје сиротиње,
 Све нам узе, што с' узети може,
 Остави нас голе и сиротне,
 Да се љебом хрант' не можемо,
 Најпослије пусти зумлумћаре,
 Те он с њима а они са њиме,
 Част и образ нама погазише,
 Сташе рушит' наше богомоље,
 И поганит' свете жртвенике,
 Неке од нас, што се противисмо,
 Оваковом грозноме тиранству,
 Сташе живе на коље натицат',
 А робити ђечицу нејаку,
 Те продават' у свијет бијели,
 А шта су нам јада починили,
 Да их станем бројити везире.
 Никада их неби избројао,
 А куда су невина ђечица,
 Из наручја несретније мајки,
 Што их живе на миздрак набише,
 Куд су јоште млађане ђевојке

И невјесте грдне заручнице,
 Под вијенцем ране невиности,
 Што одгаја љубав родитељска,
 Да им дика и понос остане,
 Те им они грабљивом похоћу,
 Част и срећу на вијек убише,
 Што ли јадна тужи сиротиња,
 Којима су куће погорјеле,
 Којима су стада пограбљена,
 Такви ли су цареви сикови,
 Што незнаду Бога ни закона,
 Што на људе нимало неличе.
 Да л' везире и то немислите,
 Да с' у људе нерачуна раја,
 Те сте тако са злом насрнули,
 Оћете л' се кадгођ застићети,
 Боји те л' се Бога и колико?

МАРАШЛИЈА.

Ми Милошу у томе нијесмо,
 Те нас свије с њима у ред стављаш.

МИЛОШ.

Опрости ми, што вас у ред стављам,
 Јер су Турци Србе уврједили,
 Па нам с' чини, да сте сви једнаки.

МАРАШЛИЈА.

Недај Боже, да смо ми са њима.

МИЛОШ.

И ја с' надам, да са њима нисте,
 А када би по несрећи били,
 То би онда Срби пропаднули,
 Без помоћи ичије данаске,
 Ал' би с' опет други изродили,
 Крв ђедова њи би помињала,
 Без престанка на освету грдну;
 Клали би се они до вијека.
 Сиротиња спора наопака,
 Никада се утријети неће,
 Пре ће море грдно пресушити,
 Проујати мутне поточине,
 И те горде куле и градови,
 Што је људска снага узвисила,
 Те достижу главом под облаке,
 Време ће их силно порушити,
 Остануће пусте развалине,
 Ђе ће с' стицат' свијетска проклећа,
 И лећи се змије и акрепи.

МАРАШЛИЈА (беговима.)

Чујете ли шта Милош говори?

ЈЕДАН ОД БЕГОВА.

Ми чујемо, те велику бруку.

МАРАШЛИЈА (гладећи браду.)

Вала била, јест велика брука
И погрда паћи вјери нашој,
Да по људма гледат' несмијемо,
Бе нам ови проклети изроди
Пред свијетом образ оцрњеше
И толику хулу подигоше
А цар незна, какву пашчад рани,
И свијетлим скутом покријева.
(Бегови застидише се и гледају преда се.)

ДРУГИ ИЗМЕЂУ ЊИХ.

Грдна брука, нек им буде друга,
Од отчева прешла на синове,
Од синова редом на унуке,
Од унука, те на праунуке,
Докле траје поганог кољена,
Кад нам вако образ застидише,
Праву чисту вјеру погазише,
И пљунуше у сиједу браду,
Великоме Божјем угоднику.

(Ћуте сви.)

МАРАШЛИЈА (Милошу)

Шта мислите сад, шта би жељели?

МИЛОШ.

Ми оћемо, цареви везире,
Да ти нама, ка' раји царевој,

С твоје стране будеш у помоћи,
 Да молимо цара честитога,
 Да нам скида ове зулумћаре,
 Јербо више с њима неможемо,
 Ни живљети нити се слагати,
 Да ми сами собом управљамо,
 А царево цару да дајемо,
 Још оћемо честити везире,
 Да ти нама останеш везиром,
 Јер Скопљака нашега крвника,
 Који нас је ћео затријети,
 Неможемо очима гледати.

МАРАШЛИЈА.

Добро збориш војвода Милошу,
 Да молимо цара честитога,
 Од Бога је цару милост дата,
 Да је раји својој указује,
 Ал' ја вама остати немогу,
 Него ће вам други везир доћи,
 Који ће добро са вама живљети.

МИЛОШ.

Не везире ми тебе оћемо
 Ако ли нам ти остати нећеш,
 А ми ћемо за тобом бјежати,
 Докле цару очи невидимо,
 Једа би се царе разжалио,
 Па везирство овде теби дао,

Јер шта знамо за другог везира,
Оће л' рају цареву чувати.

МАРАШЛИЈА.

Најпослије може и то бити,
Имаћемо о томе времена,
Ја ћу цару и то одписати.

МИЛОШ.

Још везире и то да ти кажем,
Ако мира ти мислиш са нама,
Немој од нас искати оружја,
Јер га од нас никад добит нећеш,
Србину ја највећа светиња,
Посље Бога свијетло оружје,
Које њега у невољи брани,
Кад nebude ниђе пријатеља,
Србин, велим дат' оружја неће,
Нит' се са њим икад растанути,
Не због тога, што преварит' мисле,
Него што се боје од преваре.
Ако ишто Србма добро желиш,
О оружју ништа неспомињи,
Јер ће Србин прије умријети,
Но оружје своје изгубити.
Ми можемо цару раја бити,
И са њиме, као и без њега,
То на путу ништа бити неће.

МАРАШЛИЈА.

Јок Милошу, ви будите вјерни,
Па још више, него што имате,
Ви можете носити оружја,
Што сте гође више окићени,
То сте са тим љепши и виђениј',
А цару је онда већа дика.

(Долази писмоноша и предаје Марашлији писмо.
Марашлиј га чита.)

Ев', Милошу, мени писмо дође,
Од Рушида, босанског везира,
Да је своју распустио војску.

МИЛОШ.

А је л' моје пуштио кнезове?

МАРАШЛИЈА.

Бог ме пише, да им се ненадаш,
Већ да их је куга поморида.

МИЛОШ.

Гора куга њима и нетреба,
Од Рушида и од Видајића,
Још сам онда ја знати могао,
Како сам их онђе оставио,
Каква ће их куга поморити.

МАРАШЛИЈА.

Ја већ неznam, тек он тако пише,
Да је и њих куга поморила,
Као што му је још повише војске.

(Марашлија Ћаја-бегу.)

Иди одма, те кажи Скопљаку,
Нек ми чисти царевога града,
Са омање његовије јада.

(Ћаја бег устаје и одлази у град. Скопљак у сарају
на дивану сједи и пуши замислено, а долази му
Ћаја-бег.)

ЋАЈА-БЕГ.

Селам-алећ Сулејман везире.

СКОПЉАК.

А јадан је мој селам данаске,
Од када се ви покауристе,
Пасијем сам трагом обрнуо.

ЋАЈА-БЕГ

Не везире, није ка' што кажеш,
С нас ти ништа ово није сада,
Но са тебе и твоје памети,
Сам си себи скувао попару,
Који оћеш да с' већи од цара.

СКОПЉАК.

Ха! јадна ти наша царевина,
Неће много протећи земана,

Кад ће наше царство пропаднути,
 А ће су вам очи испале ви,
 Видите ли, Бог вас невиђео,
 Ђе ђаури алку ударају,
 Цару на нос, ка' оно међеду.

БАЈА-БЕГ.

Шта ће бити, то нас обић' неће,
 Ми нијесмо кадри уставити,
 Да вријеме током непротиче.
 Али јазук теби Сулејмане,
 Стид те било међу твојом браћом,
 Када цара првога на земљи,
 Ти начини дроњавим међедом,
 Ког циганин груа са мачугом,
 Да му игра ситно уз решето.
 Куд ће веће бруке на свијету,
 Од овакве, несретни везире,
 Зар се тако частвује падиша,
 Коме име ваља споменути,
 Тек кад уста са водом исплачеш.
 Ето шта ће нама доакати,
 Наше царство грдно разорити,
 Када такви посташе везири,
 Који цара ни у што неброје,
 Зато ниси више ни достојан,
 Да с' везиром царевим називљеш,
 Него твоја сакупи сечива,
 Па се торњај из царевог града

Да с' у њега смести већил прави
 Марашлија мур-сајбија царски,
 Који те је тако поздравио,
 Док је мање бруке и грдила.

СКОПЉАК.

Сад ђаурин може како оће
 Докле вама сједи уз кољено,
 Тутун пуши, мрку каву пије;
 То се јоште никад чуло није
 Османова одкад је столица
 Задрмала земљом и свијетом!
 Зар вријеме настаде посљедње
 Да нам срамно Власи ислам газе.

БАЈА-БЕГ.

Има стариј, који бригу води
 О таквијем великим стварима,
 А ти ниси ни о себи кадар.
 Да упамтиш што сам ти казао,
 Да царевог града одма чистиш,
 Да ти више за то не доодим.

(Одлази.)

(Сулејман као поражен ћути, држи чибук у устима.
 Мујо спахија, Бошњак, долази сав одрпан и чини
 темена по њиховом адету.)

МУЈО.

Селам-алећ, честити везиру!

СКОПЉАК.

Сједи, Мујо, да егленишемо,
Мен је трош'о седам и муселам.

(Мујо седа на шиљте. Кољена му пропала кроз издрте чакшире. Скопљак везир загледао се у њега па даје знак те доносе чибук и кафу.)

МУЈО (везиру.)

Зашто си се тако раскарпо,
Јеси ли здрав, како се налазиш
Кад си свашта другог задовољан.

СКОПЉАК.

Ништа друго данас жељан нисам,
Сребра, злата, свиле и кадифе,
Са благом се могу засипати,
У шербету могу се купати,
Свакад могу, кадгођ вољу имам,
На душеку имати ђевојку.
Но ми није најбоље, јолдашу,
Некакви ме дрхат напопао,
Можда ћу ти скоро умријети.

МУЈО.

Аир-алаа, све ће бити боље,
Ти си пашо мало назебао,
Испари се добро у амаму
И зави се у свилне јоргане
Па ћеш после бит' лак као перо.

СКОПЉАК (наше главом.)

Вала, Мујо, ништа непомаже
Од овакве велике грознице,
Но нек буде сада шта му драго,
Жао ми је, ал помоћи нема,
Бар наживље с' како гођ сам ћео,
Нацјена се свиле и кадифе,
Наносих се свијетла оружја,
Најаха се мисирски атова,
Насјекох се глава ђаурскије,
Наљубих се лица ђевојачког;
Вредније је 'вако поживљети
За годину, но за други десет.

МУЈО.

Ти си с' пашо веома препао,
Па ти с' чини од мале болести
Да се може одма умријети;
Ал се слутња на боље окрене
М ого пута, као изненада.
Теб' је, пашо, боловати лакше
Него мени овако живљети;
Али саде, Боже ме сачувај,
Да ме каква гође болест снађе,
Неб' на другог кога приличио
Но на оног што за плотом лежи !

СКОПЉАК.

Што си Мујо тако оголио,
Какви су те стигли аферими
Када добар спаилук имадеш?

МУЈО.

Ја сам, пашо, од добра далеко.
Шта је мени фајде и од тога,
Што имају Власи свашта доста.
Када мени ништа и не дају;
Крију жито, трмке и чокоће,
Па и оно што бајаги дају,
Све са силом, као од биједе,
Кору љеба, ка оно пашчету
Тек да душу носим у костима,
Као да ми нијесу ни дужни,
Безобразни и погани милет
Не имаде ни мало исафа!
Ја се чудим, тако ми пророка,
Већ како се не боје гријеха
И једанпут тога незастиде,
Да ме ваког гледају очима.

СКОПЉАК.

Ти се чудиш што те не поштују
И што теби не носе поклоне,
Ја се чудим што ти и то дају
И како те гледају очима,

Те те досад убили нијесу
 Какови су велики зликовци!
 Како може ђаур добар бити
 Кад он незна како коран пише
 Нит' свештено праће извршује
 По пет пута' на дан пред молитву.

МУЈО.

Ево има неколико дана,
 Од како су горе подивљали,
 Те с' у шуму листом одметнуше,
 Сад ти несм'јем њима баукнути
 Да најмање што од њи потражим,
 Па видиш ли јоште ове овђе,
 Како на нас попријеко гледе
 Као да смо њиови пасторци.

СКОПЉАК.

Сретно време за нас је протекло
 Кад ђаури нама робоваше,
 Знаш ли Мујо како си живљео?
 Сећаш ли се велики ђуркова
 И потура, златом извезени,
 Лијепије тунос-фино-феса,
 Амедија као снијег бели
 Али танки као паучина,
 Да се могу кроз прстен провући,
 И оружја, златом обливена
 И златније аша и рактова

И мисирски бијесни атова,
 Који пиште као змија љута
 Да ти с' од стра, чиме се укажеш,
 И дубови вр'ом поклањају
 А ђаури по земљици миле,
 Па се мањи од мравића чине.
 Доста свашта, куд гођ се окренеш,
 Сребра, злата, свиле и кадифе,
 Пива, жита, стоке свакојаке,
 Меда, масла и пшенична брашна,
 Ах! тад се је могло турковати.

МУЈО.

Ала ћерим, да нам опет дође,
 То вријеме, срећно за нас, пашо!

СКОПЉАК.

То је, Мујо, за навијек прошло,
 Томе с' нигда надат' не можемо,
 Још можемо горе дочекати
 Како су се ствари обрнуле.

МУЈО.

Како горе, шта то слудиш, болан?
 Нек та слутња падне па душмана,
 Зар још може нешто горе бити?!

(Показује руком своје издрте чакшире.)

СКОПЉАК.

Ти си међер кијачина права
 Кад не видиш, шта ти се примиче,
 Спахије ће земље изгубити,
 Останут' ће пука сиротиња,
 Нит' ће имат' каве ни дувана,
 Нит' ће имат' алве ни баклаве,
 А заната никаква незнаду;
 Још несрећом можеш доживљети
 Да ђаурска будеш подпрдица,
 Када самар на леђа упртиш,
 Станеш вући Власима товаре
 Па још, Мујо, под сиједу браду,
 Да с' на турство свијет укорава
 Кад т' ђаурчад исмејават' стану:
 Од спахија, синова цареви
 Постадоше амали несрећни!!
 Ето, Мујо, црње од горега,
 Ко ће такву сносити поругу
 Најчистијој вјери мусулманској?

МУЈО.

Аман, пашо, о злу не говори,
 Зло зборити аирли не бива
 Ни у шуми, ће нико нечује,
 Удри куршум шејтану у уши,
 Па о добру мисли и говори.

СКОПЉАК.

Ја о добру зборит' неумијем,
Кад зло виђу јавно пред очима.

(Истресају чибукe и пуше опет.)

СКОПЉАК (Мујн.)

Да л' бар још што за ашлук имадеш?

МУЈО.

Вала пашо, ово је срамота,
Теке теби, као своме досту,
Све ћу казат', шта је и како је,
Кору хљеба зар јоште наодим,
Одирина још траје, те носим,
Но за тутун мен је понајгоре,
Тутуна сам пушит' научио,
Те са њиме бригу растерујем,
Ово ми је за све моје јаде,
Нит' га имам за што куповати.
Нит' га могу сада оставити.

СКОПЉАК.

Вала Мујо, боље ствари нема,
Од тутуна за брижна човјека,
Кад испали само једну лулу,
Чисто бригу са срца му скине,
Као да је сбрише са перушком,
Рука ће се она посветити,
Која га је прва посејала.
(Ћуте, избијају димове по пуна уста.)

МУЈО.

Збиља пашо, што си невесео,
 Да л' неиде какав ферман други,
 Са овијем Румели-валисом,
 Од ћутука и царског дивана ?

СКОПЉАК (хај! хај! уздане.)

Непитај ме у зао час по ме,
 Кад ти ништа добро казат' немам,
 Ја ти више нијесам везиром.

МУЈО.

Бак! бак! бак!

СКОПЉАК.

Нечуди се веома Мујага,
 Још ће од нас бити већи јада,
 Кад ћаури на зуб дизгин узму,
 Те подигну куле у облаке,
 А на куле звона извешају,
 Па кад звона стану ударати,
 А барјаци њини се вијати,
 Никакви си оца чути неће,
 Са мунаре када небу кличе,
 Јер је кула већа од мунаре.
 Ко ће ову бруку подносити,
 Који има крви мусломанске,
 Да л' нам очи неће искапати,
 Ако овај покор узгледамо.

МУЈО.

Ала! ићмет, шта смо доживљели,
 Црн нам образ на оба свијета,
 Да се нама невјерник наруга
 И ајкару од нас да учини,
 Боље нам се живим закопати,
 Него ово очима гледати.

(Покуње главе.)

СКОПЉАК.

Где Милоша, дин-душмана грдног,
 Како нама асуру извуче,
 А падише наше ослепише,
 Куд ће већа за Турке несрећа?

МУЈО.

Десна ти се рука скаменила,
 А оштра се сабља затупила,
 Кад толике исече крвнике,
 Што и њему главу неодсјече,
 Но га градиш несретњим посинком,
 И дајеш му некакве поклоне,
 Да га тобож' са тиме превариш,
 Па га најзад у вилајет пусти,
 Куд ће сада наша сиротиња?

СКОПЉАК.

Немој Мујо криво бесједити,
 Нити своје гријешити душе,

Ја у томе неимам кривице,
 Чинио сам за дин мог' пророка,
 Наке жртве што ни један није,
 Који се гођ умива авдесом.
 Вала, да су сви као ја наше,
 Баура би земља пожељела,
 Па немого сам их утријети,
 Када га је много пексијана,
 Да је земљи црној отежао.

МУЈО.

Рушид-пашо, главу изгубио,
 Када у њој неимаш памети,
 Да послушаш Топал-Видајића,
 Него жива испусти курјака,
 Те ће нама свијем доћи главе.

СКОПЉАК.

Вала Мујо, стари кафадаре,
 Да судимо к' себи и од себе:
 Слободна га одњијала мајка.
 Све се чудим, начудит' с' немогу,
 Мислим Мујо тако ми ислама,
 Тврђе му је срце од камена,
 Знаш ли Мујо, јада не допао,
 Какве Срби имаше војводе,
 Ка' лавове и као змајеве,
 Што толики покор учинише,
 Те од наше силе и ордије:

На Лозници и на Засавици,
 На Сјеници и на Суводолу,
 На Мишару и на Дели-граду,
 На широком пољу варваринском,
 И у равном пољу Неготинском,
 Ка' на овом грдном Биограду
 Код толике тврђе и оправе,
 Па га они на јуриш отеше.
 Ал' се најзад здржат' немогоше,
 Царској сили и царској оправи,
 Него многи од њих изгибоше,
 Што остаде од сабље Османске,
 То преклани наже у Њемачку,
 А он један орјатин најгори,
 Стеже срце и оста овамо,
 Главу живу у руке нам даде
 И уви се ка' шејтан око нас,
 Па сам чуо ка' што и сам кажеш,
 Ако буде, баш је шејтан прави,
 Па је много и њег претекао,
 Да је прије у Босну ишао,
 Те и Рушид-пашу преварио.
 Сад ће нама свијем доакати,
 Ко би Мујо мог'о вјеровати,
 Да је таквог срца слободнога,
 Кад на очи не бјеше приличан,
 Нема у њим више, но у јарцу,
 Бог му мајку убио у главу,
 У з'о час га за Турке родила.

МУЈО.

Јазук нама, црн нам образ био,
 Што пророка резил учинисмо,
 Арахметли наши прађедова.
 На мегдану свијет покорише,
 И посташе силни владоци,
 И за собом млађим оставише,
 Ал' ми млађи несретни потомци,
 Испустисмо из руку готово,
 Ђе је куга, да нас свије утре,
 Недостојно да свијет гледамо,
 Кад несрећу 'ваку доживљесмо,
 Како ћемо довијек трпљети,
 Женски укор и срамоту грдну.

СКОПЉАК.

Није Мујо тако, како збориш,
 Подругче је, ваља расудити,
 Свијет није све на једном мјесту,
 Но с' окреће као какав точак,
 Ђе су његда бир-земаном Мујо,
 Подигнуте куле у висину,
 И градови људством напуњени,
 Туна стоје пусте закопине,
 Из који су израсли дубови,
 И гранама стигли под облаке,
 А око њи рњаге стијена,
 Ђе се вију гује и акрепи,
 Тако ти је и све на свијету:

Ђе су царства и краљевства била,
 Од тог сада нема до спомена,
 Да знаш Мујо, би се зачудио,
 Каква су се распала краљевства,
 Од постања људи и свијета,
 Као србско Мујо на Косову,
 Тако може бити сад и нама,
 Да је пришло последње вријеме,
 Па не криви зато ниједнога.
 Ти у књигу слабо разумијеш,
 Ја сам јучер Мујо исплакао,
 Пун би сахан суза напунио,
 Када виђо шта нам инђил каже,
 Да ће турци царство изгубити,
 Би л' ми Мујо мог'о вјеровати,
 Кад сам ово грдан разабрао,
 Препуче ми срце у прсима,
 Да ти нећу за дуго живљети,
 Те наргилу пусту испред себе,
 С диванане луни о калдрму,
 А повика из грла бијела,
 На све оне наше богомољце,
 И дервише праве угоднике,
 Да чираке дижу на меџете,
 И зауче дову жалостиву,
 Нек протресу уши пророкове,
 Не би ли се на нас разжалио,
 Сам поита у барјак-џамију,
 Бено ничке лего на сиџаду.

Три сам сата на њојзи лежао,
 Од жалости изван себе Мујо,
 Дотрчаше, те ме исправише,
 Ал сецада плива у сузама.
 Сад сам моју дужност испунио,
 Што је један правовјерни дужан.
 Савјест ми је чиста од прекора,
 Душа ми је лака као перо,
 Тек сам нешто тјелом отежао.

(Уватили се обојица забраде, вичу: хала! хала! хала!
 и гледе преда се.)

МУЈО (кроз плач.)

А шта нама кажеш, Сулејмане,
 Како ћеш нас овђе оставити.

СКОПЉАК.

Нек вам пророк буде у невољи,
 Ја вам друго казат' неумијем,
 Јербо виђу, шта смо дочекали:
 Неће дуго време постајати,
 Спахије ће и бегови наши,
 Што се пустим засипаше благом,
 Пожељети љеба бијелога,
 Да ће морат' постати просјаци
 И ђауре по путу сретати,
 Дочекаће на срамоту Турци,
 Да за Бога ишту од онога,
 Што је њима досад робовао,

Продаћеду коње и рактоне,
 Продаћеду руо и оружје,
 Ћилибаре, сате и паласке,
 Да би ћецу љебом одхранили,
 Куће ће им у коров зарастити,
 Цамије ће порушит' вријеме,
 Изгледаће, да су опустиле,
 Тек по неки оца огољели,
 Кад се сјети старога ћитапа,
 Ком су миши коре оглодали,
 Једва ће га гладна и невољна,
 Слабе ноге горе изнијети,
 Да завиче на мунари грдној,
 Ком ће влашчад у браду пљувати.
 Но ни ово дуго остат неће,
 Јер се Мујо примакнуло време,
 Када ћемо царство изгубити,
 И постати туђим робовима.

(Обојница се уватити за браду и вичу: Медет! Медет!
 Медет! Медет! Мујо пада ничке и нариче):

Јао! грдан ја, шта ћу,

Кад доживи ово

да видим.

Јао! грдан ја, куда ћу,

Кад ми дође зло

да патим.

Јао! грдан, како ћу,

Бруку ову да трпим,

О велики, о силни
 пророче Божији!
 Што допусти на нас то
 твоје синове.
 Зар је таква награда
 за нашу вјерност.
 Нам је жао наши л'јепи
 Стари адета.
 Изгубисмо наше добро
 Све што имасмо.
 А ђаурске обичаје
 нама примисмо.
 Врјеме дође, да и царство
 наше пропадне.
 И да Турчин Баурима
 робом постане.
 Па да наша прва слава
 на вјек погине.
 О! смилуј се на нас тужне
 силни пророче.
 И закрили твојим ђурком
 праве синове.
 Који само милост твоју
 сада чекају.

СКОПЉАК.

Устај Мујо, главе не дигао,
 Ја несмијем више протезати.

(Днже га, прашта се с њим, и Мујо одлази. Сулејман издаје наредбу, те му се спрема арем, а он ода по соби и у највећем очајању говори):

Мухамеде, велики пророче,
 Ти страшило поганог исана,
 Што си тако муком умукнуо,
 Кам буздован твој ударац тежки,
 Да рашћераш пашчад безобразну,
 Те на паћи вјеру нападају,
 Што се неби кадар умолити,
 Уз кољено када си Алаху,
 Да свом робу Азрети-Алији,
 Запријети да громом потуче;
 Но отеше маха безбожници,
 Те ће тако дину доакати,
 И срамоту грдну учинити,
 Синови ти учени нијесу,
 Да се муче и труде на земљи,
 Но ратлисат' и агалисати,
 Јер би за њи то срамота било,
 И погрда на њино потомство,
 Што си тако од неко вријеме
 Дријемати и куњат' почео,
 Те невидиш шта се од нас ради,
 А ми за те толико страдамо,
 Без кривице на Божијој правди,
 Да би вјеру праву утврдили
 И науку твоју разливали,
 Међу свијем земним робовима.

(Јавља се Мухамед у духу с кораном у руци.)

МУАМЕД.

Коркма! коркма! мој вијерни сине,
 За вјеру си дужан пострадаати,
 Ако оћеш после кијамета
 Да свијетлиш као камен драги
 У челенци великог падише,
 Ти ћеш бити први у ценету
 Ђе ће тебе сусрести хурије,
 Да ти младе служе и робују,
 Да их дивне љуљушкаш на крилу;
 Једне да те лепезицом ладе,
 Друге да ти шербет заслађују,
 Треће да ти кафу припремају,
 А четврте тутун распаљују.
 То је теби спремљено, љубимче,
 Јер си коран таман разумио
 К'о да сам ти сам га казивао.
 Ти си моју вољу испунио
 Кад си живе моје противнике
 Без милости удар'о на коље,
 И безвјерну пашчад у кољевци
 Ножевима живу пробадао,
 Нек с утире, ко ме не поштује!

(Изчезне.)

(Сулејман пада у несвест, служитељи трче и дижу га, приносе му леђен и брик те узима авдес. Клања и виче Алла! Алла! Алла! диже се радостан и задовољан на овом појаву, па одлази.)

Сулејман, Марашлија и други.

СКОПЉАК.

Селам-алећ честити валисе,
Вјерна слуго великог падише.

МАРАШЛИЈА

Твој ми селам ништа нетребује
Кад си такви цареви противник,
Арам теби љебац царски био
Када си га ногом погазио,
И нам свијем образ оцрнио,
Што си злбом и тиранском ћуди
Помутио рају сиротињу
Па с' и мени, ка већилу царском,
Који носим ферман у рукама
Да истражим царске противнике,
Као нешто противит' почео,
А зар незнаш, један динсузине,
Докле манем главом на целата,
Срубиће ти твоју пасју главу.

МИЛОШ.

Не, везире, ја те за њег' молим,
Не уморит' несретњи грјехова,
Што му грјешну притискују душу;
Смрт би мања за њег' казна била
Нег' што би га савјест наказала.

МАРАШЛИЈА.

Да је Скопљак савјести имао,
Не би такви покор ни чинио.

МИЛОШ.

Ја те молим, честити везире,
Да опростиш живот несретњику.
Ако није имао савјести
Бог ће њега за то накарати.

МАРАШЛИЈА (Скопљаку).

Ајд сиктерсун, један рсузине
Бог ти неће дужан останути.

(Скопљак се приклања и одлази. Доводи се неко-
лико овнова, те Милош по турском обичају чини од
њи курбан. Марашлија преко њине крви улази у
град.

САРАЈ (у граду.)

Марашлија, Милош, кнезови и сви великаши турски.

МАРАШЛИЈА.

Сад, Милоше, мож' ићи у народ
Те ти кнезуј, ја ћу везироват',
Док нам фермац на то други дође.

(Милош устаје и с кнезовима приклања се и одлази.)

THE
OF THE
IN THE

IT IS
AS
AND
FOR

THE
THE
THE

THE
THE
THE

THE

THE

THE

THE

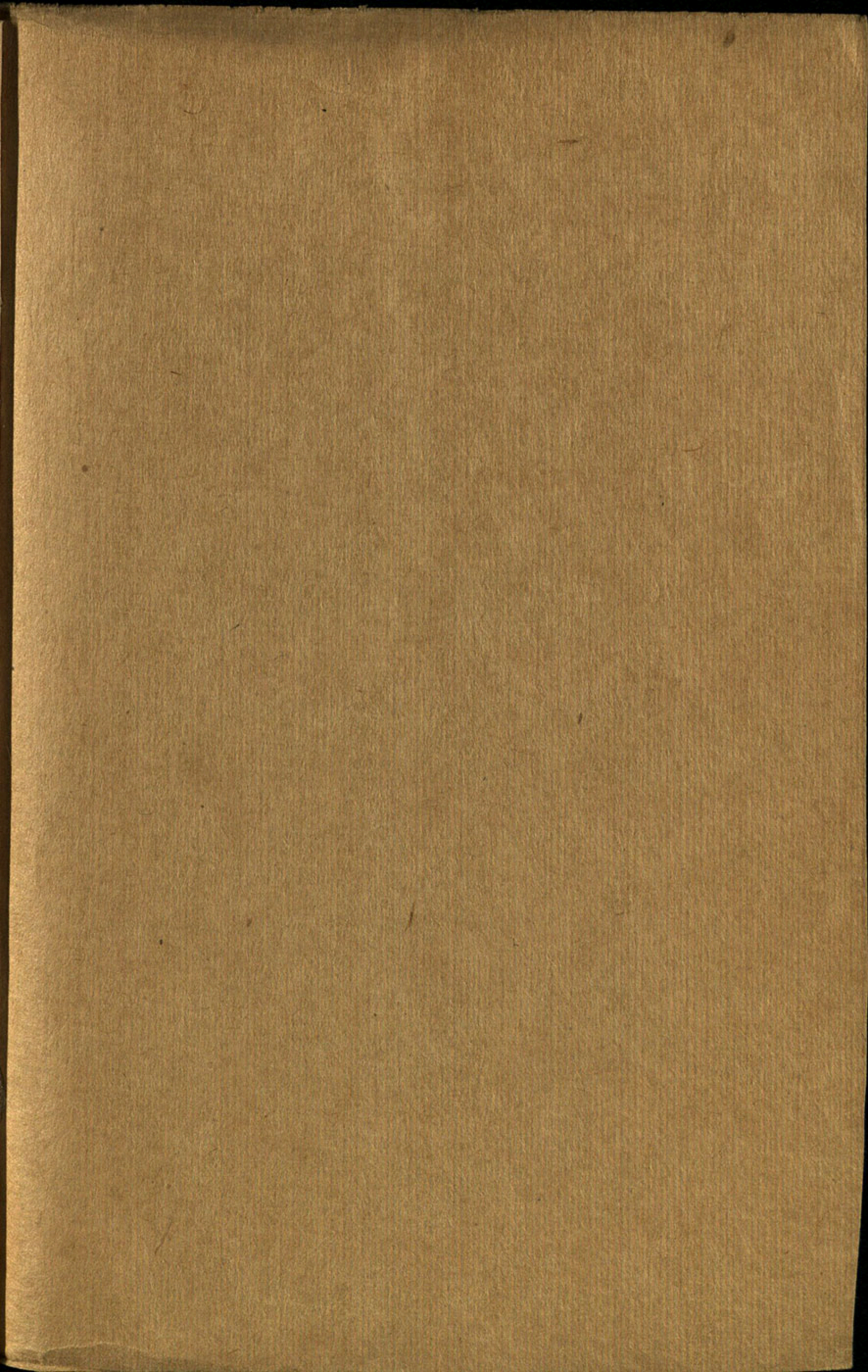
THE

THE

THE

THE

THE

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P19 Ср I 424.1